

MAGYAR
TÖRTÉNETI ÉLETRAJZOK

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ÉS
MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI
SZILÁGYI SÁNDOR

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA

1889

MAYLÁD ISTVÁN

1502–1550

IRTA

MAJLÁTH BÉLA

BUDAPEST

MÉHNER VILMOS KIADÁSA

1889

MAYLAD ISTVAN

THE END

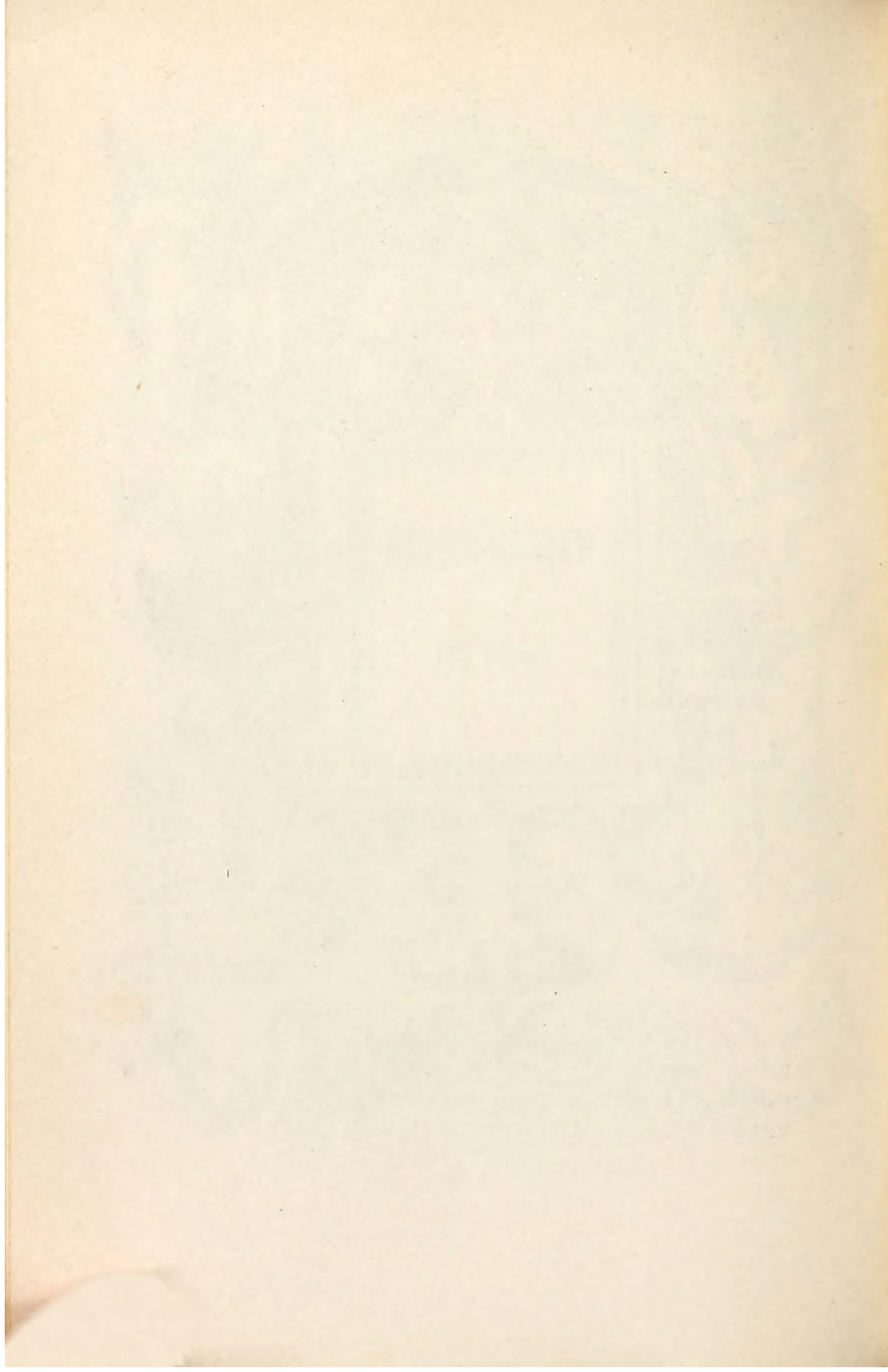
ADAM ISTVAN

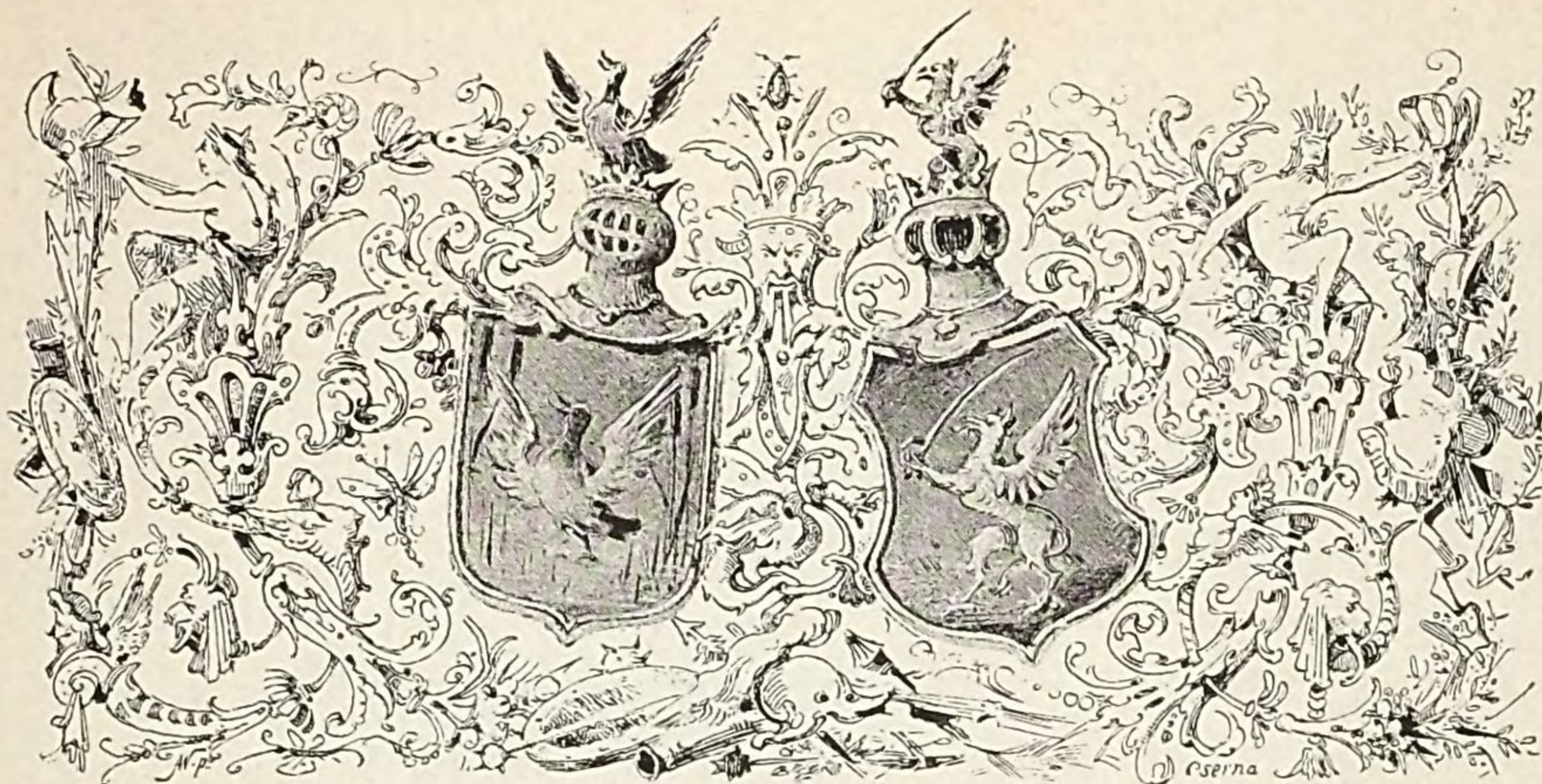
THE END

ADAM ISTVAN

I. CZÍMLAP MERCATOR FÖLDRAJZÁBÓL.

2. MAYLÁD ISTVÁN ÉS NEJE CZÍMEREI.

BEVEZETÉS.

KORSZAKALKOTÓ eseménye a XVI. századnak a mohácsi vész. Társadalmunk, culturánk, jogi állapotunk, állami, nemzeti létünk történetében oly viszonyok kezdetét jelzi, melyek minden egyes vonatkozásaikban a közállapotokra érdekessé teszik a kor szereplő egyéneit, vezérférfait. S ha szemléljük a catastropha után beálló helyzetet, melynél kétségbeejtőbbet alig egyszer jegyzett föl a történelem: azt bizonyára fölötte megrendítőnek látjuk. Európa vezéreszméivel, társadalmi vallási állapotával ingadozik, s bárha a renaissance mindenütt reformál, a középkorból kibontakozó új-kor még magán viseli foszlányait a megromlott erkölcsiségnek, melyeket a középkorból öröklött át.

A jogcím, melylyel a trónkövetelők II. Lajos halála után igazaikat támogatni vélték, a nemzet zöménél nem sokat nyomott a mérlegen. A magyarságot délről fenyegető veszély elhárítása volt az indító erő, mely a királyválasztási mozgalmakat vezette, s míg I. Ferdinánd pártbívei szerződési jogokkal sánczolták körül jelöltjük igényeit, Zápolya János választói annál szivósabban védel-

mezték a szabad választás jogát. Bár a pártok mindenikénél közös vala a veszély tudata, nem hatott ama hatalmas párt érvelése, mely Ferdinánd személyében a német birodalom által vélte a hazát megmenthetni; nem ért czélt a nemzeti párt nézete, mely Zápolya Jánossal a korona tekintélyének helyreállításában kereste a menekülést.

S ime! az események színpadára kilépett, feltűnt a homályból Maylád István, a politikai pálya eme sphynxe, a ki szereplésével mélyen belemarkol Erdély történetébe, s küzdelmes életén át, ellentétbe helyezvén hazafiságát egyéni aspiratióival, hajthatlan akaratát ingadozásaival: felidézi a nemzeti élet mozgalmas hullámvázát, teremt és rombol. Vezérli a hazafias áramlatot, egy oly életpálya küzdelmei között, melynek rejtélyét az egyén pszichológiája, végzetes tragikumát jelleme talányának megfejtése tárja fel; és érdekessé teszi ama drámai összeütközés, melynek a történelem szolgáltat igazságot.

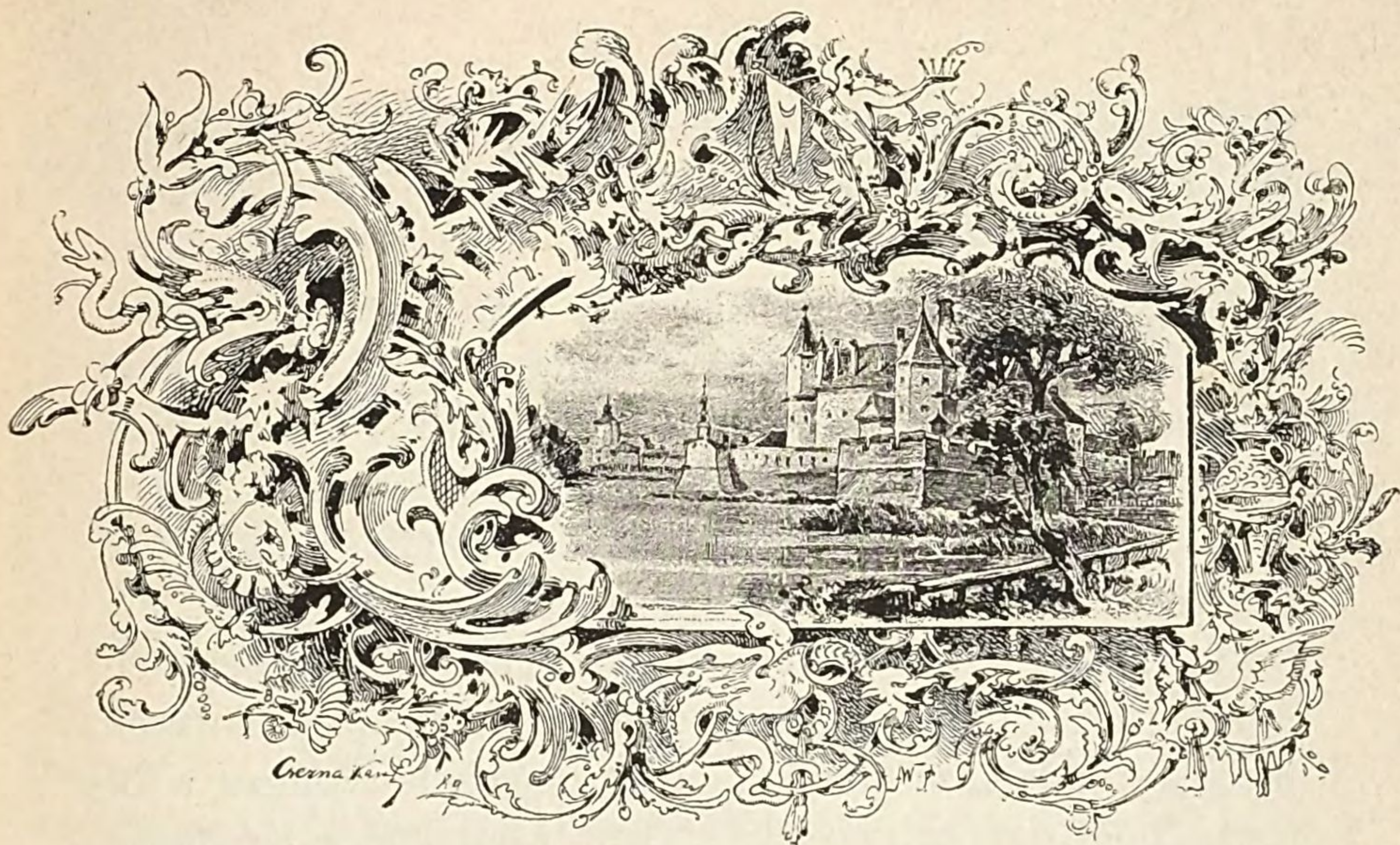

3. LAJOS KIRÁLY ÉRME.

ZRINYI ILONA.

Egykorú olajfestményről, mely Marquis of Bath tulajdona. (Longleat. Wiltshire.)

4. FOGARAS VÁRA.

I.

HOMÁLYBAN tapogatódzunk, midőn Maylád István eredetét kutatjuk. Homályban, melyen a régen elmúlt századok köde borong, s azon eddig a történelmi buvárlat keresztül nem hatolhatott. S ha mégis föllebbentjük a múltak sűrű fátyolát: csak a hozzávetés kétes világa terjed körülöttünk, mely az idegen származást sejtenünk engedi. A család nevével először a Borich elleni táborozásnál találkozunk.* A XIII. században mint birtokos nemzetség áll előttünk; a XV. században pedig a Maylát helynevet okiratok támogatásával lehet kimutatni. Azon telepítési körülmények, melyek között a Mayláthok a krassó- és borzafői kenézségben mint kenézek szerepelnek** a XV. században, vallásuk, s az általuk használt keresztnevek oláh eredetre vallanak. A XVI. század első felében Oláhország-

* BONFIN. Hist. R. Hung. Dec. II. libr. VI. pag. 283, 1586-iki kiadás.

** Eredeti okirat 1415. évből Majláth György gróf zavarai levélt.

ban is találkozunk velük, kik közül egyik bojár tábornokát Wlad vajda 1533-ban Báthory István erdélyi vajdához követségben küldötte.*

Magyarországon lakó birtokos volt még a xv. század második felében Mátyás, Istvánnak atyja, ki azonban 1480-ik év táján már Erdélybe költözött s Fogaras vidékén megfészkelte magát. Előnevét de «Komána» írta, s Erdélyben tekintélyes birtokra tevén szert, nevét ismertté, fia István pedig azt történelmi nevezetességüvé tette.

Istvánnak születési helye, éve épen oly ismeretlen, mint a hogy anyjának nevét sem derítik fel azon okiratok, melyek rendelkezésünkre állottak. Jogosult azonban a föltevés, hogy István már Erdélyben, valószínűleg Kománán, legkésőbb 1502-ben született, minthogy atyja Mátyás, mint említők, 1480-ban ott telepedett le.

Az, a mit gyermekéveiről, ifjúkori életéről elmondhatunk, igen kevés; s csak azon föltevésnek ad helyet, hogy nevelésének a kor színvonalán kellett állania, mint-hogy Lajos király keresztapja volt, Nádasdy Tamást, Oláh Miklóst barátai, Zápolya Jánost pártfogói közé számítá. Ingeniositása, éles esze, katonai képzettsége kalauzolták őt Lajos király udvarába. Ott találjuk őt atyja, Maylád Mátyás halála után 1520-ban, a hol 1525-ben királyi főasztalnokmester volt, s 1526-ik évben a szerencsétlen mohácsi ütközet alatt Lajos király közvetlen közelében Schlickkel és Czetriczczel foglalt helyet.

Bomlásnak indult a közerkölcs, a törvények tisztelete a mohácsi vész után; a honfi érzületen a nagyravágyás vett erőt, ápolta a haszonlesést, dajkálta a hűtlenséget. De voltak még, kik önzetlen feláldozással szerették a hazát, s azok csekély száma elegendő volt arra, hogy az állami, a nemzeti élet megdermedt testében a lélek erejét

* Magy. nemz. Muzeum könyvtára. Bővebben lásd Turul VI. köt. I. füz. Századok 1889. füzet.

fentartsák. Maylád István ifjúságában mind a két légkörnek szívta elemeit. Élt benne a kor jellemző vétke: az önzés, nagyravágyás; ámde e mellett éles észszel tündökölt, szerette hazáját, szabadságát, mit eléggé bizonyít azon szerepkör, melyet Erdély önállóságának előeseményeiben mint ifjú betöltött.

Vessünk ezek után Maylád István birtokviszonyaira is néhány pillantást, mely a társadalmi és politikai szereplésnek minden időben, a múltban úgy mint a jelenben, egyik fő feltétele volt. Vagyoni állása már atyja

*Circa 1511. Natantab Comite Istvano Maylád
Cipsum Regi. Manupatib. ad gratiam
Cognationum Sui. M. W. m. d. 1511
Comite Ep. 1511. 1511. 1511*

5. TÖREDÉK LAJOS KIRÁLY SZÁMADÁSKÖNYVÉBŐL.

halálakor is tekintélyes. Örökség útján birtokába jutott Királyhalmán Barlabássy János birtokrésze, melyet atyja, Mátyás, zálogjogon bírt,¹ a ki ugyanakkor szerezte meg Forray Mihály, Péter és Lászlótól Szunyogszeg fele részét.² Mátyás 1511-ben elhagyván görög hitvallását, Királyhalma másik fele részét is adományúl kapja.³ Megszerzi Pettky Antalnak azon birtokrészét Királyhalmán, mely Eczeli Thobiássy Péteré volt.⁴ Istvánt atyja halála után berzenczei jószágán találjuk, s a mohácsi vész után Ferdinándtól Fogaras várát s tartozandóságait felerészben szolgálatai jutalmazására adományúl kapja.⁵ 1530-ban Nádasdy

¹ Alsó-Fehérmegye lev. lit. m. nro. 10. Anno 1509. Gyulafejérv. kápt. levélt. CC. nro. 79.

² Alsó-Fehérm. lev. lit. m. nro. 20.

³ Ugyan ott nro. 19.

⁴ Gyulafejérvári kápt. levélt. cista 1. Alb. fasc. 2., nro. 42., anno 1519.

⁵ Ungar. Magazin III. köt. 176. lap. Forgách Comment. 302. lap.

Annát, Tamás hugát nőül vevén, neje hozománya a fogarasi birtoknak másik felét képezte;¹ 1535-ben Thalmácsot, a szebeniek birtokát, zálogjogon megszerzi 2000 frt inscriptió alapján János királytól.² Mint vajda tetemesen szaporítja uradalmait; megszerzi Náznánfalvi Thamássy Bernáttól, Szentkirályi Thamássy Lajostól és Ferencztől 4000 aranyforinton a dobokamegyei Harina, Monyoros, Bylak és Neecz nevű jószágokat,³ a belső-szolnokmegyei Bálványos várát összes tartozandóságaival neje és Demeter testvérével együttesen kapja inscriptio útján János király által.⁴ Ezen birtokot azonban Martinuzzi György, — cserébe adván érte Kosár Miklós borbereki és alvinczi birtokát, — visszaszerezte.⁵ Adományozás útján ura lett Huszt várának is, melyet Ferdinánd királytól kapott.⁶

E rövid ecsetelése a történelmi alakká vált erdélyi vajda származásának, ifjúságának és birtokviszonyainak, reá vezetnek politikai szereplésének nyitjára, mely nagy vagyon, magas születés hiányában, egyéniségének sajátságaiban, nyilvános életének jellemző hullámlásában, s politikai aktivitásának rejtélyes ingadozásában sarkallott. A hon-szeretet és önzés, a politikai ledérség és a makacs ragaszkodás kitűzött irányához, a népszerűség lefelé, a hatalom hajhászása fölfelé, az éles ész és meggondolatlanság ellentétes jelensége megfejthetlenné tették kortársai s a történelem előtt.

Kísértsük meg rajzolni életét, személyét, tényeit; állítsuk tükör elé a titokzatos jellemet, az Erdély közjogi életében feltűnt meteort, a gyorsan lehulló csillagot: hiszen eseményekben gazdag élete egyúttal Erdély történetének egyik legérdekesebb lapját képezi.

¹ EDER: Simigianus 16. lap; ENGEL: iv. köt. 38. lap.

² U. a. u. o. i. könyv. i. fejezet 13 lapon a 14. jegyzet.

³ Gyulafejérvári kápt. 60; Cottus Doboka lit. T. nro. 2 1537. évből.

⁴ U. o. Cent. A. nro. 84. 1537. évből.

⁵ U. o. Neoregestr. lit. N. nro. 18. 1538. évből.

⁶ SZILÁGYI SÁNDOR: Nádasdy Tamás első követsége, 48. lapon xviii. okirat.

II.

1526 augusztus 29-én, a mohácsi síkon, a Csele patak iszapjában elveszett az ifjú Lajos király.

A vészből menekült kevesek között volt Maylád István is, ki Buda felé tartva, hol a király vesztének híre már elterjedett, a baljóslatú hírt mint szemtanú, menekült társaival megerősítette.

Röviddel Budára érkezte után, ott találkozott Nádasdy Tamással és Zalay Jánossal, kikhez őt már akkor a benső barátság viszonya kötötte, s kikkel a királyválasztás esélyeit megbeszélve, kivált pedig Nádasdy lángeszének befolyása alatt állva, olyan pártállást foglalt, mely az udvar körében szivott politikai nézetének nemcsak természetes kifolyása vala, de egyszersmind határozott sarkpontja mindazon politikai ledérségnek, mely őt a folytonos ingatagság színvonalán tartotta azon perczig, míg észre nem vette a szerepkört, melyben az ellenkirályok üzelmeinek öntudatlan bábjátékává vált.

Maylád Nádasdy Tamással és Zalay Jánossal Ferdinánd részére állott, tőle reménylette a nagyobb szerencsét, tőle várta hiú és dicsvágyó törekvéseinek kielégítését, s mind a hárman egyező akarattal Budáról Pozsonyba mentek, ott a várat s a Bornemissza János által elrejtett királyi kincseket Ferdinánd kezeibe adták.* Lehetővé tették ez által azt, hogy Ferdinánd biztosan átléphette az ország határait, azon belől seregeit élelmezhetette, az országlást átvehette; s mindezt Maylád Istvánnak, Nádasdy Tamásnak és Zalay Jánosnak köszönheti vala. Nem is maradt

* KATONA, u. o. XX. köt. 12. l.; BETHLEN FARKAS: Histor. de rebus Transylv. I. köt. I. könyv 172. lap; FORGÁCH: Comment. 302. l.; Ungar. Magazin, III. köt. 176. lap.

ezért nekik Ferdinánd háládatlan, egyenlően ajánlván neki az elismerést az eszélyesség, az érdek s a nymbus, melylyel trónját körül kellett vennie; Maylád Fogaras várának urává lett, Nádasdi a budai kapitányságot, Zalay pedig a pozsonyi főispánságot nyerte.*

Megindúlt a királyválasztási mozgalom. A pártok trónjelöltjei lélekvásárra vitték a főurak, a köznemesség, a

gazdagok, a szegények hiúságát, pénzsomját, dicsvágyát. A nemzeti érzelem fel-fellobbanó szikrája, a némettség iránti gyűlöletből Zápolya Jánost Székesfehérvárra vitte koronázni: de a pártviszály, a meghasonlás Ferdinánd körül gyülekezett a Báthori István nádor által november 25-ére összehívott országgyűlésre. Mert az ő híveit nem királylyá választatásának

6. ZÁPOLYA JÁNOS ALÁÍRÁSA.

jogossága vezette Pozsonyba, hanem a Zápolya személye elleni gyűlölet. Ezek között találjuk ez alkalommal Maylád Istvánt is, ki akkor már Zalay Jánossal együtt pozsonyi várparancsnok volt.**

Alig hogy lezajlott a gyászos emlékezetű év, megnyílt a tér, melyre Maylád kora ifjúságától fogva, ösztönözve

7. MÁRIA KIRÁLYNÉ ALÁÍRÁSA.

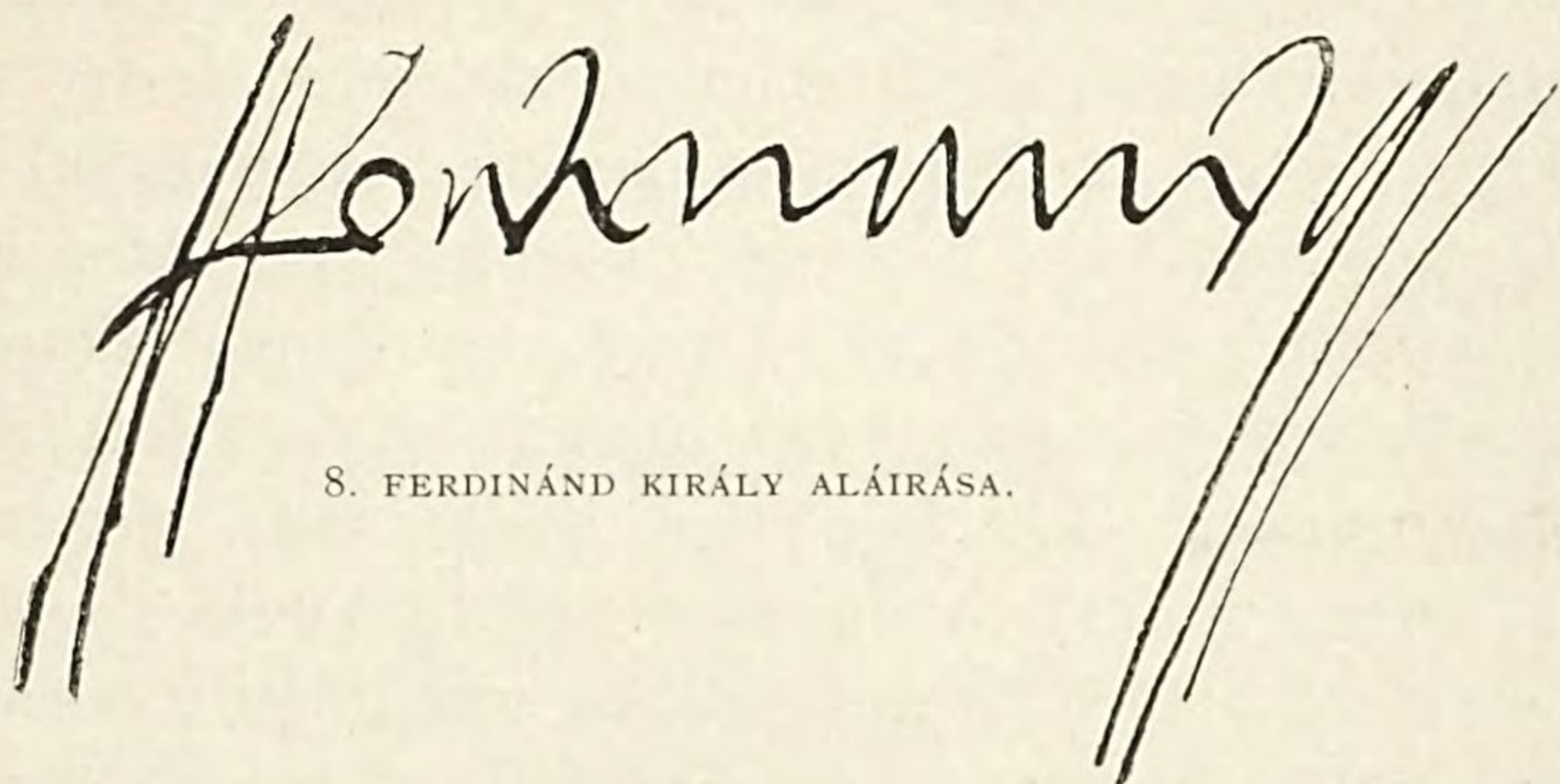
vérmérsékletétől, hajlamaitól lépni óhajtott. A pártok a harczmező küzdhomokjára sorakoztak egymás ellen, s midőn János király

Budát elhagyni kénytelenítettvén, Hatvan felé menekült, Maylád az özvegy Mária királyné ajánlólevelével Ferdi-

* FORGÁCH: u. o. 302. l.; Ungar. Magaz. III. köt. 176. l.

** ENGEL: i. m. IV. köt. 3. l.

nándhoz ment. A királyné ezen levelében fölemlítve azon hű szolgálatokat, miket neki s az elhunyt királynak tett, őt Ferdinánd kegyeibe ajánlja.* Maylád a királyi kegynek azon jelét óhajtotta látni, mely őt a hűség próbájára teheti vala, s katonai tehetségének pályatért nyithatott. Ferdinánd

S. FERDINÁND KIRÁLY ALÁÍRÁSA.

engedett kívánságának: őt Bakics Pállal, Paxy Gáspárral, Pekry Lajossal, Török Bálinttal azon sereg élére állította, a melyben Báthory István, Batthyányi Ferencz, Karlovith János és Keglevics Péter Bodó ellen, Eger felé működtek.**

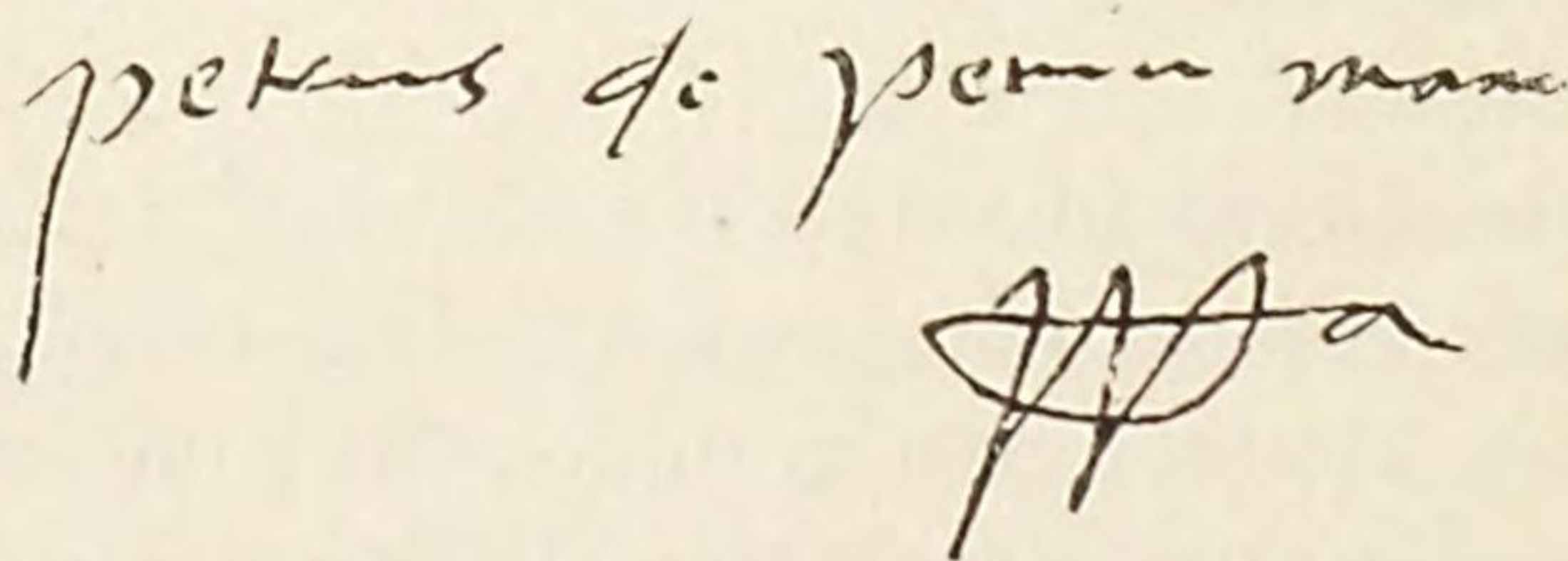
Maylád szerteszéjjel verte Bodó hadait, s fényes bizonyítékát adta katonai bátorságának és hadvezéri tehetségének. János királyt kevés hadtudománya mellett elhagyta szerencséje s evvel együtt híveinek tetemes része is hátat fordított neki. Hanyatló csillaga hadjáratí útjáról a menekülés ösvényére kalauzolta, s Lengyelországba vezette; s habár többen elhagyták hívei közül, épen az, a kinek az első vereséget köszönhetette, még mielőtt a Lengyelországba ment volna, Maylád, 1528-ban másfél évi szolgálat után Ferdinándot elhagyta, s a menekülő ellenkirály pártosai közé állott.

* Cs. és kir. állami levélt.

** BETHLEN FARKAS: i. m. I. könyv, 105. l.; URSINUS VELIUS: De bello Pannonico. 1772. III. könyv, 45. l.; FESSLER: i. m. VI. köt. 397. l.

Ez volt Mayládnak első, de csakis látszólagos elpártolása Ferdinándtól, a mi egyébiránt eléggé jellemzi politikai actióját épen az által, hogy ezen hűtlensége csakis látszólagos vala; azaz szolgálatában állott Jánosnak, mind a mellett Erdélyben Ferdinánd ügyeit segítette elő. Az indok, mi őt Ferdinánd elleni hűtlenségre készíteté, nem politikai elveinek változásában gyökerezett; de sarkallotta őt erre a vágy: a Ferdinánd királytól adományul nyert Fogaras várának és tartozandóságainak birtokba vétele. Ezt azonban tényleg nem eszközölhette, mivel akkor már Erdélynek azon része János uralma alatt állott; s nem csak Fogarast,* de Mayládnak többi más birtokait is, mint ellenpártosét, elkoboztatta. János király nagy súlyt fektetett Mayládót párthívei közé számíthatni, s birtokait Fogarassal együtt nem csak visszaadta neki, de ezen felül még az ország tanácsába is fölvette.

Alig hogy János Lengyelországba menekült, az 1529-ik év közepe felé a pártját elhagyott Perényi Péter és Török

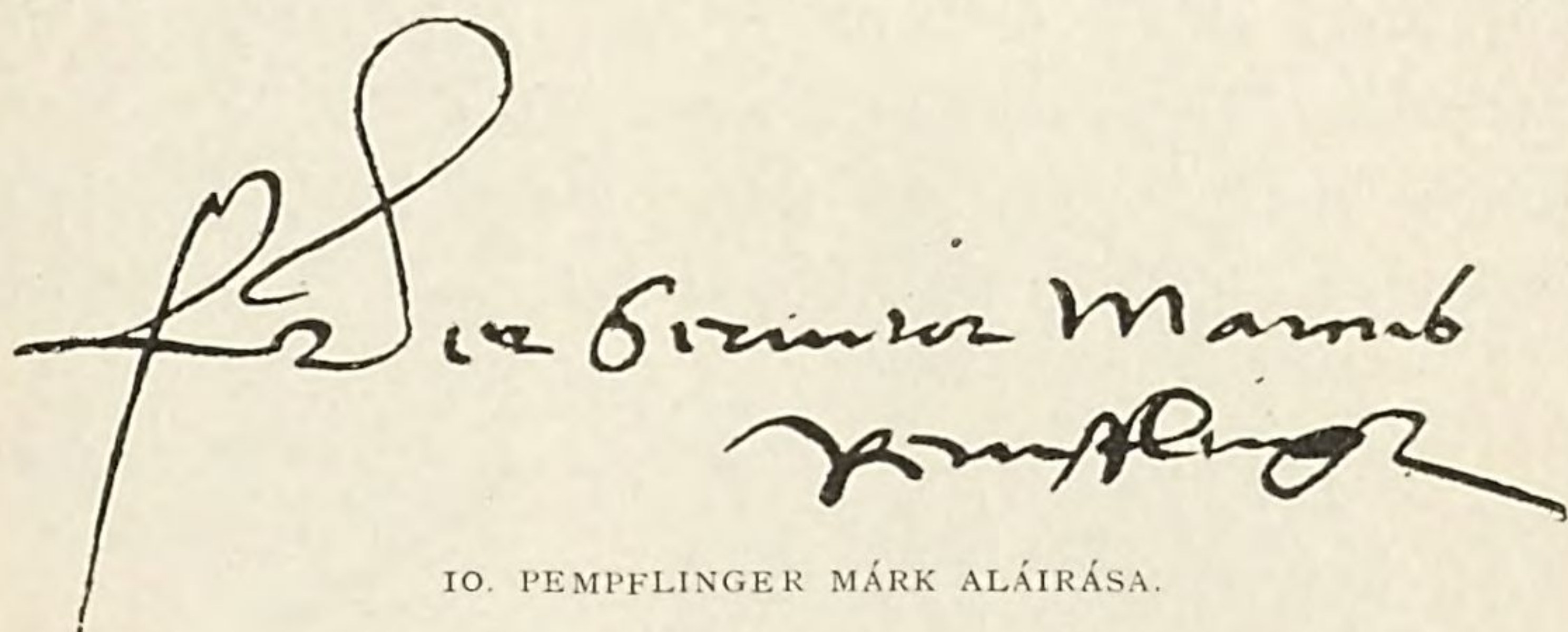

9. PERÉNYI PÉTER ALÁÍRÁSA.

Bálint Erdélyben Ferdinándnak híveket toborzottak; de míg ezeket a seregeivel betört Raresch Péter moldvai vajda a Bárczaságban megverte; s míg azután János király ismét Lippán udvaroltatott magának: az alatt Maylád mint Fogaras várának parancsnoka, Ferdinánd erdélyi vajdája s királyi biztos, szövetkezve Gerendy Miklóssal és Pempflinger Márk nagyszebeni királybíróval, az erdélyi váro-

* Brassó városi levélt.

sokat és erősségeket Ferdinánd részére megnyerni iparkodott; kivált pedig Nagy-Szebent kecsegteté 4000 emberből álló segédcsapatokkal, ha Ferdinánd iránti hűségüket megtartandják.* Mialatt ezek történnének, Zápolya János pártja Erdélyben hova-tovább nagyobb tért foglalt, s nem volt alaptalan Ferdinánd aggodalma erdélyi híveinek elvesztése miatt. A mint e komoly veszélyről értesült, a Meszesen keresztül Mayládót és Török Bálintot 300 lovasal útnak indítá seregeket gyűjteni. A Ferdinánd ügyében hévvel buzgolkodó Maylád és Török Bálint, az erdélyi nemesség, a szászok és székelyek között szép és tekintélyes sereget gyűjtöttek össze. Alig hogy harczképes állapotba

IO. PEMPFINGER MÁRK ALÁÍRÁSA.

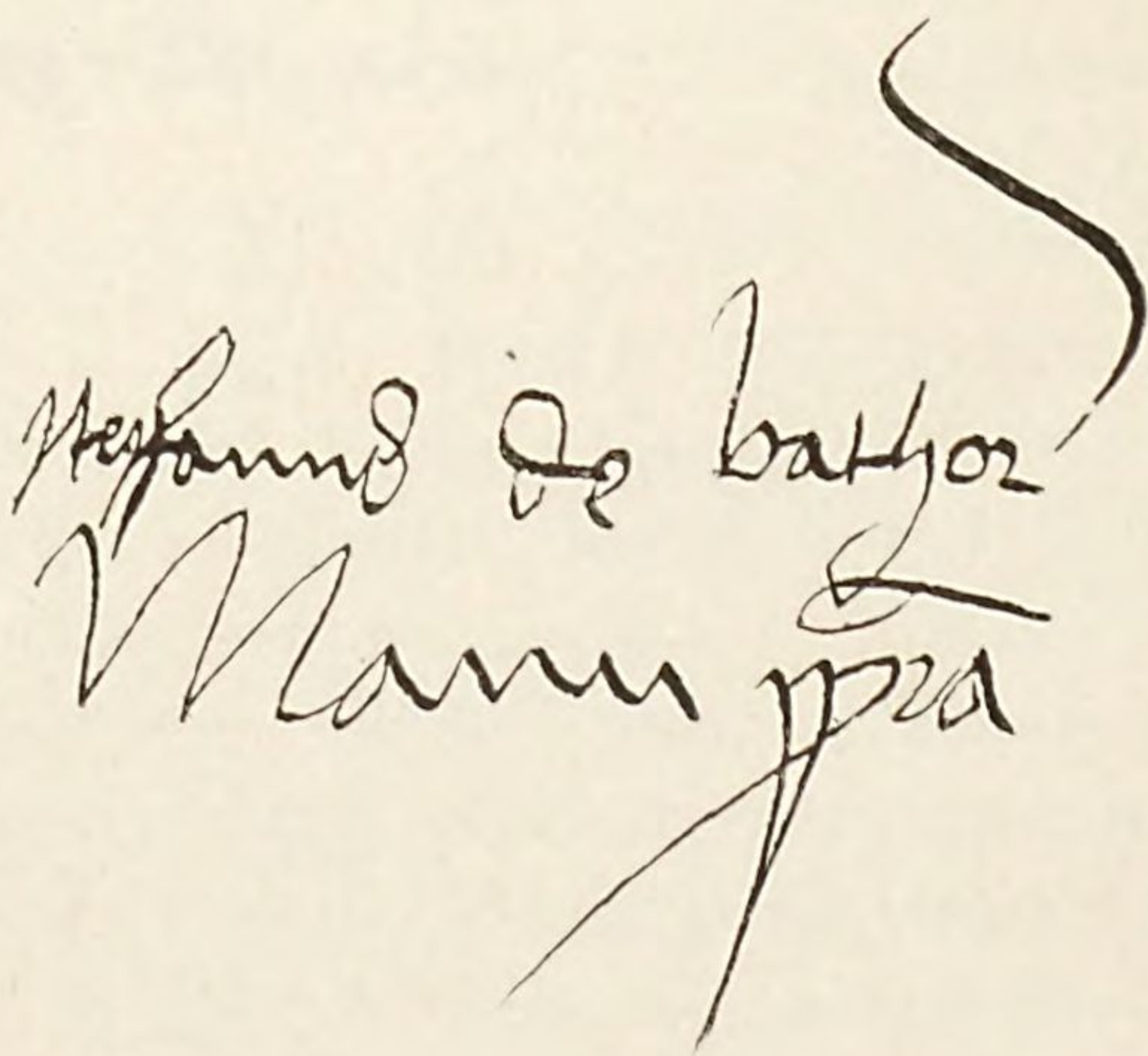
helyezék vitézeiket, futó tűzként terjedt el a hír, hogy Raresch Péter moldvai vajda másod ízben is betört Erdélybe. Maylád István Török Bálinttal e hírek hallatára, Moldva felé sietett, s a Bárczaságban táborba szállott. 1529-dik évi junius 22-dikén Földvár mellett Raresch oly dühhel támadta meg Ferdinánd seregeit, hogy azok szét-szórva, teljesen megverettek; Gerendy Miklós Szebenbe futott, Maylád meg az Olt folyó egyik hídjá alá menekülve, csak nagy nehezen szabadulhatott meg a moldvai vajda boszújától,** míg végre Fogaras várában talált biztos menedéket.

* KÖVÁRY: Erd. tört. III. köt. 25. lap;
SCHLÖZER: 92. l.; EDER: Simigianus,
70. l.

** BETHLEN FARKAS: i. m. I. köt., I.
könyv, 150. l.; FESSLER: i. m. VI. köt.,
435. l.

Raresch Péter földvári győzelmével útját egyengeté János hadainak Erdélybe, mert a mint hírül vivék neki Maylád és Török Bálint futását a moldvai vajda seregei elől, azonnal rendelkezett, hogy Báthori István vajda hadaival Erdélybe menjen. Be is ment oda a vajda s már július 13-ára Dátosra* gyűlést hirdetett. De ez alatt Maylád István sem tétlenkedett Fogaras várában; s neszét vevén, hogy Báthori ott táboroz, Török Bálinttal együtt Szebenbe sietnek, s onnan ágyúkat szerezve, szembe száll Báthori Istvánnal, ennek seregeit szétverendő. A szemben álló két tábor között a Maros folyt, hadaikat csatára rendezik; azonban Báthori eszélyes eljárásával oda vitte a dolgot, hogy Maylád csata nélkül visszavonúlt; Török Bálint pedig Magyarországra vette útját.**

János király bizakodva a moldvai vajda segélyében, támaszkodva Báthori István eszélyére, a Ferdinánd-párti

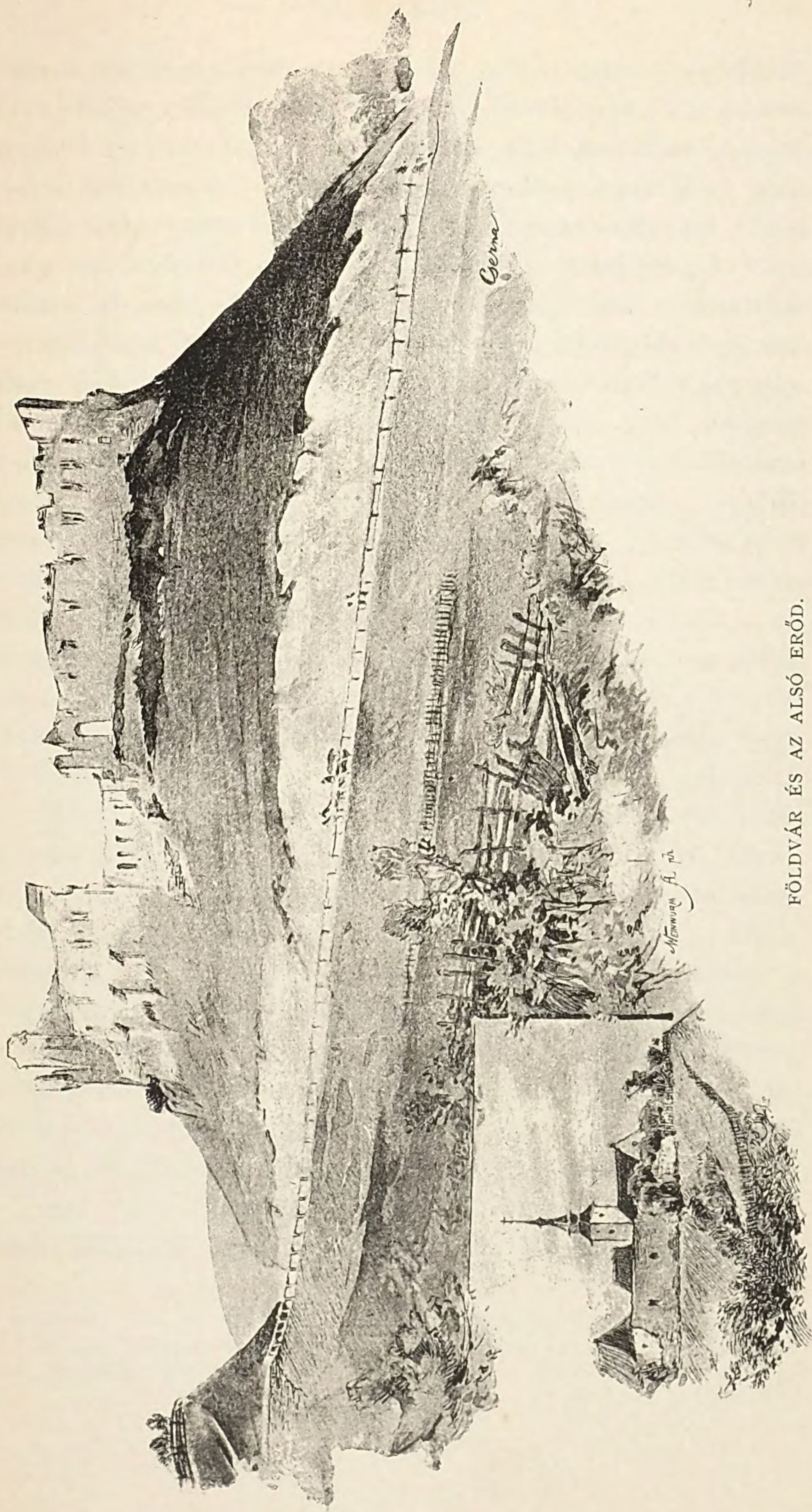

 A handwritten signature in cursive script, reading 'István de bathor' on the top line and 'Mann 1529' on the bottom line. The signature is written in dark ink on a light background.

II. BÁTHORY ISTVÁN ALÁÍRÁSA.

Szebenre, — mint a mely Mayládnak és Török Bálintnak ágyúkat szolgáltatott ellene, — 1529-ik év september

* KÖVÁRY: i. m. III. köt. 27. l.

** KEMÉNY: Deutsche Fundgruben: I. köt. 14—15. l.

FÖLDVÁR ÉS AZ ALSÓ ERŐD.

Cserna Károly eredeti felvétele.

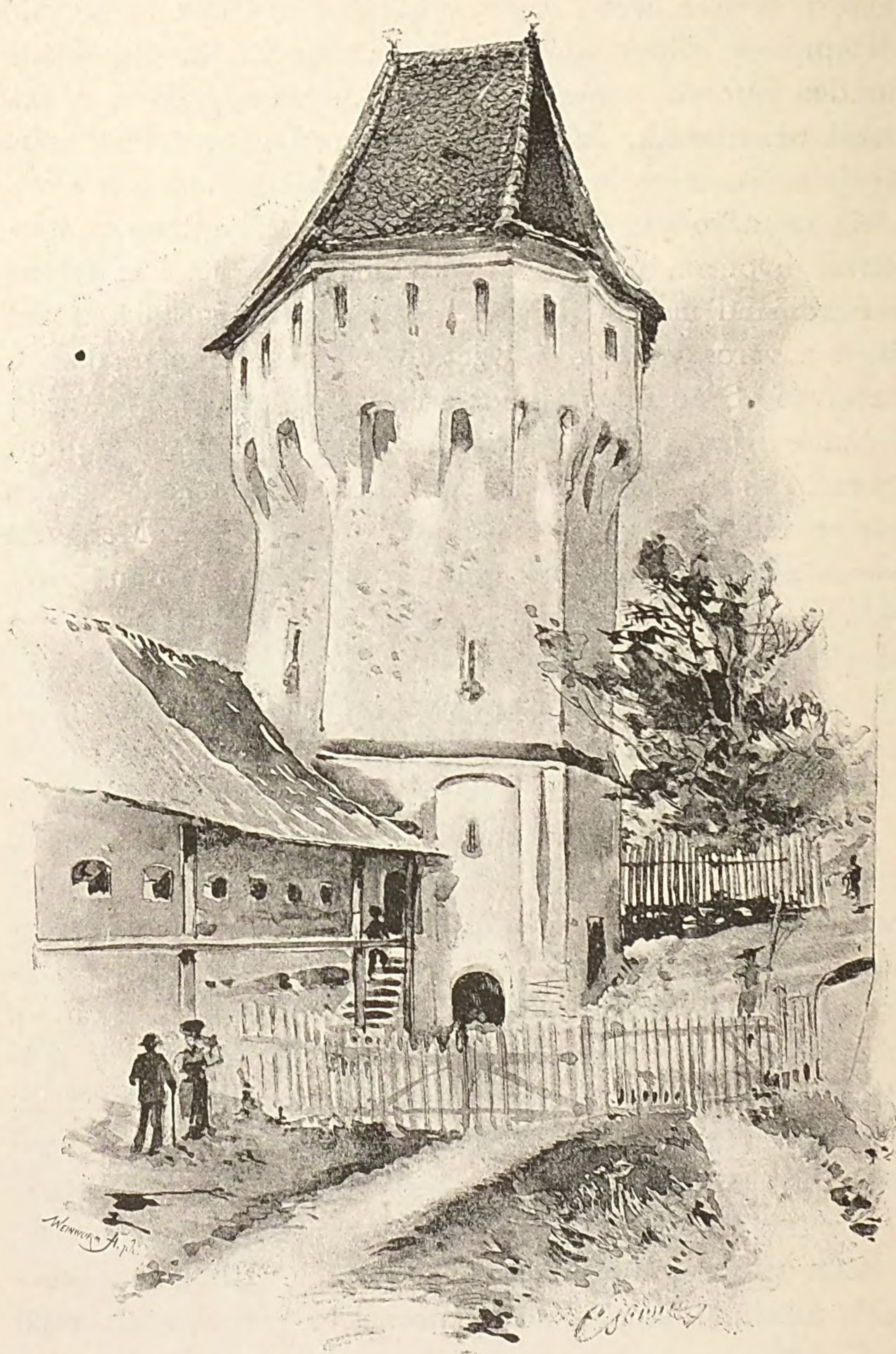
9-én a városra üzent, hogy a Ferdinánd érdekeit szolgáló Pempflinger Márk szász comest eltávolítsák, Ferdinánd minden pártosát a városból kiűzzék, s hat nap alatt hódolatukat bemutassák. Izenetének eredménye nem lett; nem pedig azért, mert Maylád a dátosi kudarcz után csak rövid ideig tartózkodott fogarasi várában; s Pempflinger értesítései nyomán, Szebenbe vette magát, s ott a szászokat a Ferdinánd melletti hűségre buzdítva, kitartásra ösztönzé őket, a város védelmi helyzetére fordítván minden gondját. Letelvén Szeben meghódolásának János által kitűzött határideje, a szászoktól válasz nem érkezvén: Báthori István, János erdélyi vajdája, Kun Kocsárddal együtt, hadait ellenük táborba szállítá. Segesvárt és Medgyest ostromzárolják, Szelindek várát rövid ostrom után beveszik, a diadal eredményével Szeben alá vonulnak s ott Mayládöt kemény ostrom alá fogják.¹ Szeben azonban ellent áll, Maylád dispositiójával az ostromzárolást nemcsak megghiúsítja, de oly védelmi helyzetbe hozza, hogy az Ferdinánd párthíveinek biztos menhelyül szolgálhatott.

Maylád István Szebennek jó karba való helyezése után, a mint hírül vevé, hogy Mózes oláhországi vajdát hatalmától megfosztották, a nélkül, hogy arra Ferdinándtól megbízást kapott volna, Szebent ott hagyva, hadaival Oláhországba tör, magával viszi az elűzött Mózes vajdát,² s megkísérte visszaültetni székébe oly célzattal, hogy reábirja a tartományt Ferdinánd kezébe szolgáltatni. Péter, a Mózes székébe helyezkedett vajda azonban a törököktől nyert hadak segélyével erősen ellent áll az országba betörő Mayládnak; Mózeset visszaveri, Mayládöt elfogják, s Péter vajda őt török fogságba juttatja.³ Elfogatása kedvező alkalmúl kínálkozott Jánosnak Fogaras várát saját

¹ KÖVÁRY: i. m. III. köt. 28. l.

³ BETHLEN: i. m. I. köt. II. könyv,

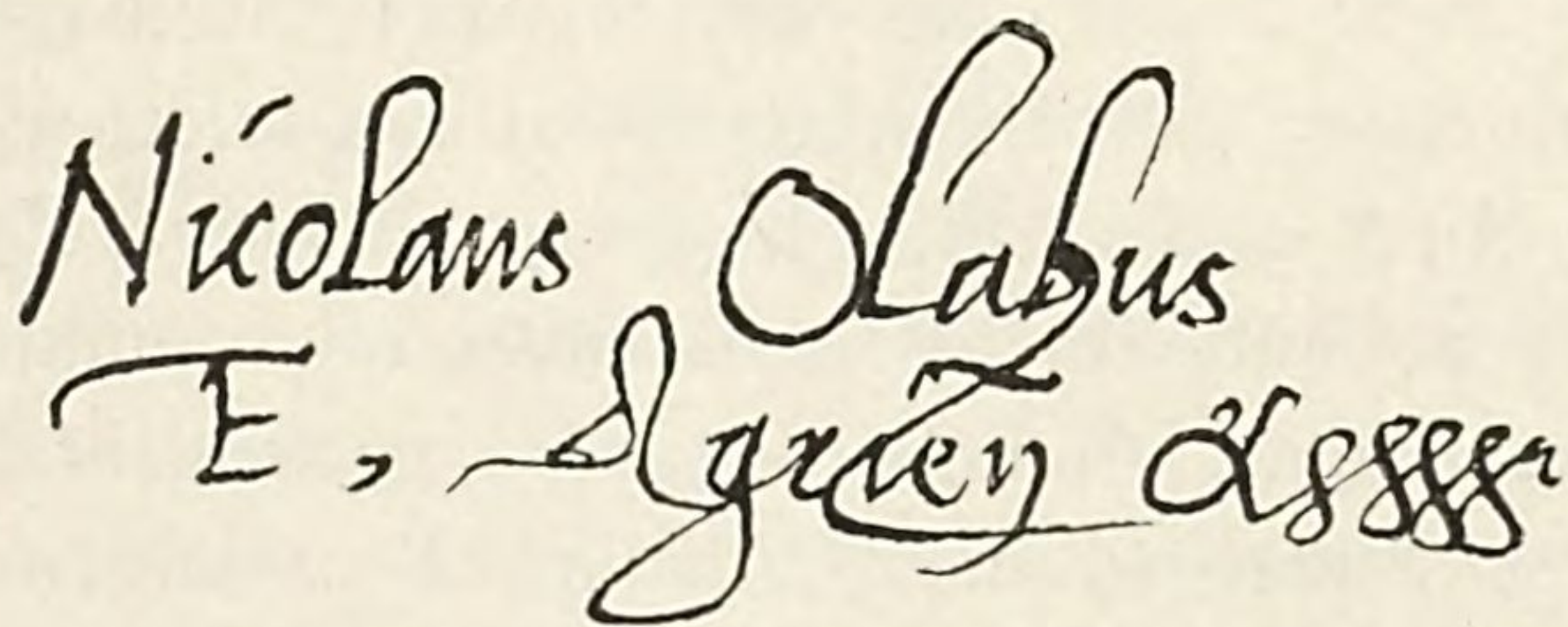
² MILES: Siebenbürgens Würgengel, 222. l.; KEMÉNY: u. o. I. köt. 17. l.
21. l.; KULCSÁR: Krónika, 21. l.

12. SEGESVÁR: AZ OCTOGON TORONY.

kezére keríteni, minthogy a foglyot a törökök visszavitték Moldvából Erdélybe, egyenesen Fogaras vára alá, s megmutatván őt a várőrségnek, felszólították, hogyha urokat fogságából szabadulva óhajtják látni: úgy a várat adják át János királynak. A várőrség azonban erélyesen ellent állt a kísértésnek. Mayládot visszahurczolták Oláhországba, mivel a várbeliek hosszas alkudozás után is, a vár feladását kereken visszautasították. Oláhországból azonban, néhány várbeli hívének közreműködése mellett Maylád megszökött s visszajöven Erdélybe, Fogaras várába ment.*

Ezen esetre vonatkozólag írja Oláh Miklós Zalay János pozsonyi főispánnak, hogy: könnyei kicsordulnak, ha közös régi jó barátjukra, Maylád Istvánra gondol, ki a királynak híven szolgált, mindenét föláldozva, hogy híven szolgálhas-

13. OLÁH MIKLÓS ALÁÍRÁSA.

son. Pedig mi lett volna neki könnyebb, — írja tovább, — ha a király ügyét szíven nem viseli, mint Szebenben tartózkodnia, úgy mint többi barátai tették.**

III.

Az ifjúkori barátság kötelékeinek folytonos ápolása, mely Mayládot Nádasdy Tamáshoz fűzé, bevezette őt ennek

* BETHLEN: i. m. I. köt. I. könyv 222. l., Siebenbürgische Quartalschrift, III. 101. l.

** Magyar tört. emlékek: I. osztály, XXV. köt. 116. l.

családi szentélyébe is. Az 1530-ik évben* Nádasdy Anna, Tamásnak huga, Maylád István nejévé lett, még szerencsétlen oláhországi kalandja előtt, török fogságba jutása előtt. A házassági kötelék, mely őt Nádasdy Tamáshoz még közelébb hozta, végzetes befolyással volt politikai pályájára; mert Nádasdy Tamás szellemi fensősége túlsúlyal nehezedett reá. De mielőtt még Nádasdy Annát nejévé tette volna, határozott befolyása alatt állott Nádasdynak, kit akkor még mint János király hívét, Maylád politikai elveinek álhatatlanságára Zalay János figyelmeztett. Zalay ugyanis értesíté Nádasdyt, hogy Maylád elhagyván Fogarast, ismét Szebenben van, s a szászokat János király ellen, Ferdinánd hűségében igyekszik megtartani. Erre Nádasdy Mayládnak 1530-ik év martius havában Bakó által levelet írat, melyben szemére lobbantja ingadozó magatartását, csodálkozását fejezi ki a fölött, hogy rendelkezései ellen cselekszik, s Fogarast elhagyva, Ferdinánd hívei közé Szebenbe ment János király ellen munkálkodni. Ezen szemrehányás ellenében Maylád nagyon is érezhette a védekezés szükségét, mert Ferdinánd csakugyan legnagyobb részt Mayládnak és Pempflingernek köszönheté, hogy a szebeniek hűségében megmaradtak; s habár Nádasdy tudta, hogy Maylád Ferdinándhoz hajol, ez mint János-párti, köteletségének tartotta tiltakozni sógorának insinuációja ellen s mentegetni magát Zalay vádjaival szemben.

Maylád bizonyítgatja védekezésében Nádasdy előtt, hogy parancsolata ellen semmit sem cselekedett, nem kötelezte le magát senkinek, s bárha tudna is tenni János király ellen, nyugton van. Ő azonban még mindig Szebenben tartózkodott, a hova nem is önszántából, de az ottaniak által hívatva ment; sőt Fogarasba vissza is akart térni;

* BUDAI FERENCZ: Magy. orsz. polgári históriájára való lexicon II. dar. 678. l.

de harmadnapos lázba esvén, Szebent el nem hagyhatá. Tiltakozik Zalay gyanúsítása ellen, mintha Nádasdyt nem akarná Fogaras várába beereszteni; kijelenti végül, hogy ő Fogarast mindig úgy tekinté, mintha az a Nádasdyé volna, s védekezésében mondja, ha egész Erdélyország kezei közt volna is, még akkor is mind Nádasdyénak valaná. Ismételve hűséget esküszik, vele akarván élni, halni.

Bakót tehát, Nádasdy hozzá küldött szolgáját, azon üzenettel küldte vissza, hogy hűségében ne kételkedjék, s ha kívánja és szükségesnek találja, kész a fogarasi várban levő kapitányokat is megváltoztatni. Kéri, látogasson el Fogaras várába, győződjék meg személyesen arról, a mit szükséges leendő a vár jó karban tartására beszerezni.*

Nyugtalan vérmérséklete csak rövid ideig engedé őt tétlenségben henyélni. Nem tagadhatta meg természetét. Alig hogy Bakót fentebbi levelében kijelentett biztatásával Nádasdyhoz küldötte: összeszedte harczosainak egy részét és Prázsmárt egy szép reggel hadaival megtámadván, elfoglalta,** s a székelyek között híveket szerezvén, befolyását mindinkább öregbíté.

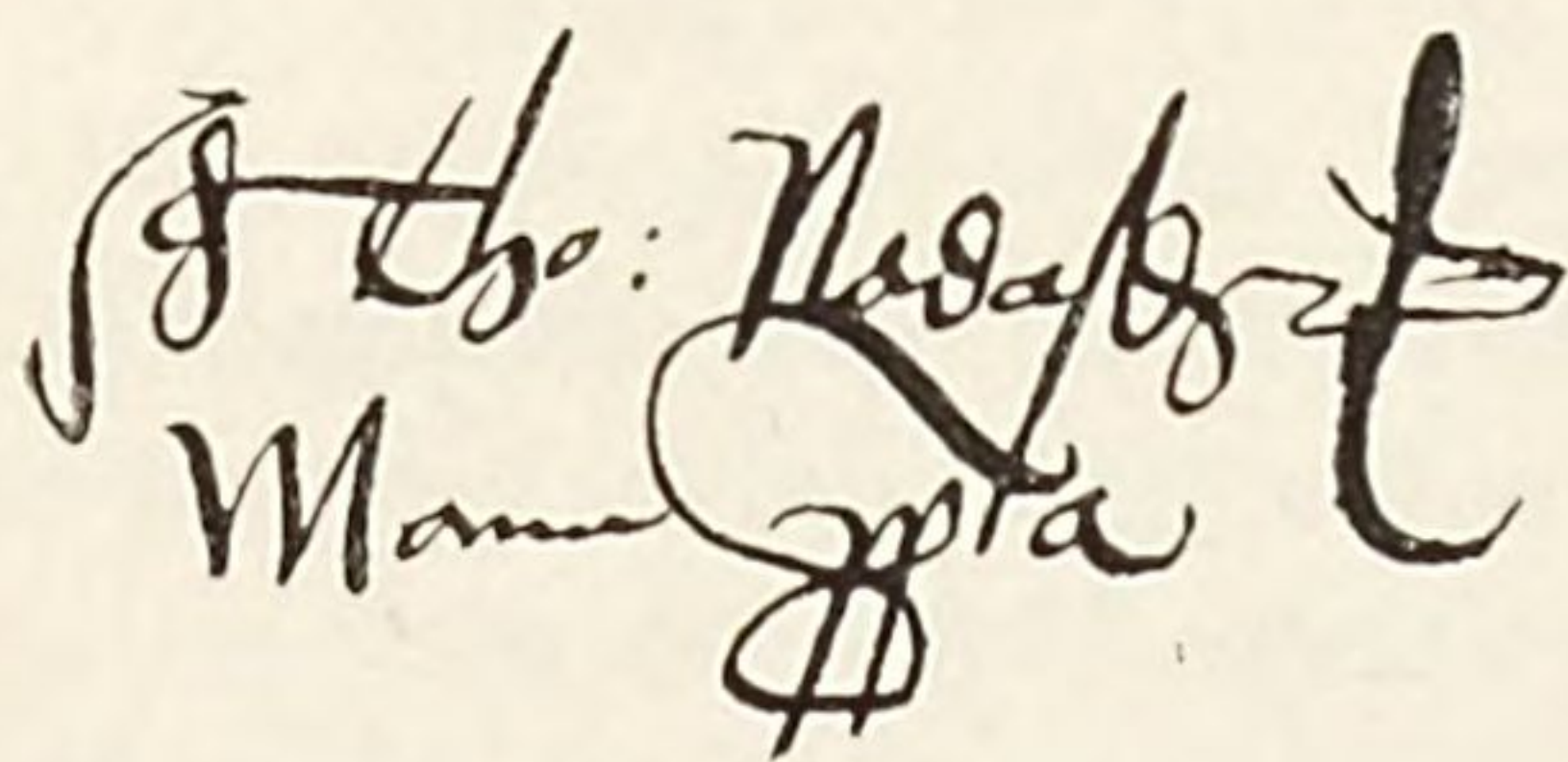
Ferdinánd félszeg eljárása híveivel szemben, királyi ígéreteinek bőséges volta s fukar beváltása, sehogy sem fért össze Maylád várakozásaival, nem párthívei reményével. Mayládnak, ki János fenhatósága alatt, jogara területén, annyi önfeláldozással, az ígéretek alapján, hova-tovább több híveket szerzett Ferdinándnak, míg más párthívei nagy részben léha egykedvűséggel vitték Ferdinánd ügyeit, valójában legtöbb oka volt elégedetlennek lenni. Fogarason meghányta-vetette az 1530-ik év második felében, tiszteséges indokok alapján, visszavonulásának vagy elpártolásá-

* Ezen érdekes levél 1530-ik évi nyü-mölcsoltó boldogasszony napján kelt; eredetije az Országos Levéltárban van.

** KEMÉNY: Deutsche Fundgruben. 18. l.

nak lehetőségét, a mihez neki Nádasdyval folytatott levelezése is mind határozottabban kimutatta az útát és módot; bárha ekkor már Nádasdy azon a ponton állott, hogy búcsút mondjon János király udvarának.

Nádasdy János érdekeinek szolgálatában kifejtett buzgóságával Mayládót erősen szorongatá, s mintegy rohamosan kívánta tőle, hogy Ferdinándot elhagyván, csapjon át János királyhoz. 1531-ik évi martiusban levelet ír sógorának, hogy ugyanazon hó 31-én vele Berethalomnál okvetetlen találkozzék, s a levelet Kun Kocsárdnak egy belső szolgájától küldte Fogarasba. Ezt megelőzőleg Szebenbe is levelet írt Mayládhoz, melyben ismételve sürgette a találkozást Berethalmon. Maylád még mindig hideglelős

14. NÁDASDY ALÁÍRÁSA.

levén, Szebenben tartózkodott, s csak martius vége felé mehetett Fogarasba. Itt találta Kun Kocsárd szolgáját sógora levelével. Nem csak vonakodott a találkozástól Berethalmon, de egye-

nesen megtagadta azt, s Bakó által megüzente sógorának, hogy tisztességével össze nem férőnek tartaná ily közeli helyen a találkozást. Tartott a pletyka nyelvektől, félt a híreszteléstől, hogy átpártolt János királyhoz. Fogarasba hívta tehát Nádasdyt a találkozásra, gondolván, hogy ez feltűnést nem kelthet, mert hát Nádasdynak úgy is sok elintézni valója van ott. E mellett azonban, ha sógora oda menni nem akarna, választást hagyott neki a Medgyestől két mérföldnyire fekvő Morgondán, vagy Szent-Ágothán találkozni, a hova elmenni ígérkezék; sőt kijelenté, hogy bárhová elmegy, csak Berthalomra nem.

Mind a mellett azt a vallomást teszi Nádasdynak, hogy a miben csak lehet, szívesen szolgál János király ő felségének, ha becsülete megmaradhat. Ezen nyilatko-

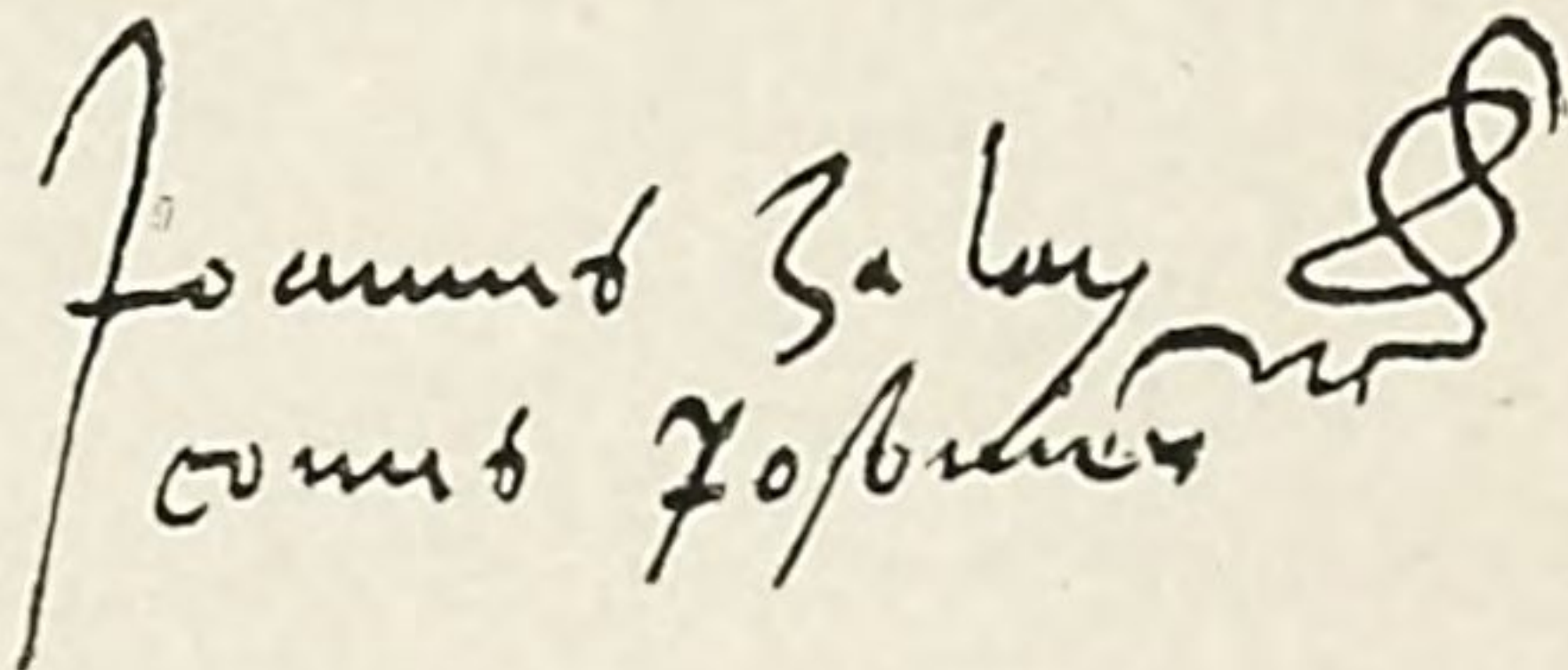
zata abban leli magyarázatát, hogy már elúnta Ferdinándnak három évi ígéreteit, mi alatt szép szónál egyebet sem kapott.¹

A mint Maylád Nádasdy levelét megkapta, azonnal elindult Brassó felé sógorával találkozandó; de ekkor már Nádasdy Brassóból eltávozott, s a székely határok felé vette útját, Medgyest elkerülvén. Daczára annak, hogy Maylád saját személyes kíséretét ajánlá fel sógorának, ez nem tartá tanácsosnak Szeben felé az egyenes utat követni. Ezzel a találkozás elmaradt, a mit pedig Maylád annál inkább óhajtott, mert tudomására jutott, hogy János király orátora Konstantinápolyból Erdélybe érkezett, s szeretett volna vele, Nádasdyval és a vajdával értekezni.

Megindult az ár, menten a pártok czélzatos, önző törekvéseitől, függetlenül a koronás királyok érdekeitől, mert ezek egyikétől sem várták a honmentés munkáját; ezért megalakult a honfiak egyesülete, mely az országot a török járomtól fel vala szabadítandó.

A szövetségesek főszereplői között találjuk Nádasdy Tamást, Sulyok György pécsi püspököt, Török Bálintot, Zalay Jánost, Bakich Pált és Maylád Istvánt is.² E férfiak önhatalmukból, a korona tudtán kívül, 1531 május 9-kére az országos rendeket Veszprémbe gyűlésre hívták össze; jóllehet annak megtartását mind a két király eltiltotta.³

A kihirdetett tanácskozás eredménytelenül dugába dőlt. De nem az eszme, mely azt létesíteni óhajta, mert az

15. ZALAY JÁNOS ALÁÍRÁSA.

¹ 1531-ik évi virágvasárnapja előtti csütörtökön írt erre vonatkozó levele az Orsz. Levéltban.

² BUCHHOLZ: IV. köt. 552. l.; FESS-

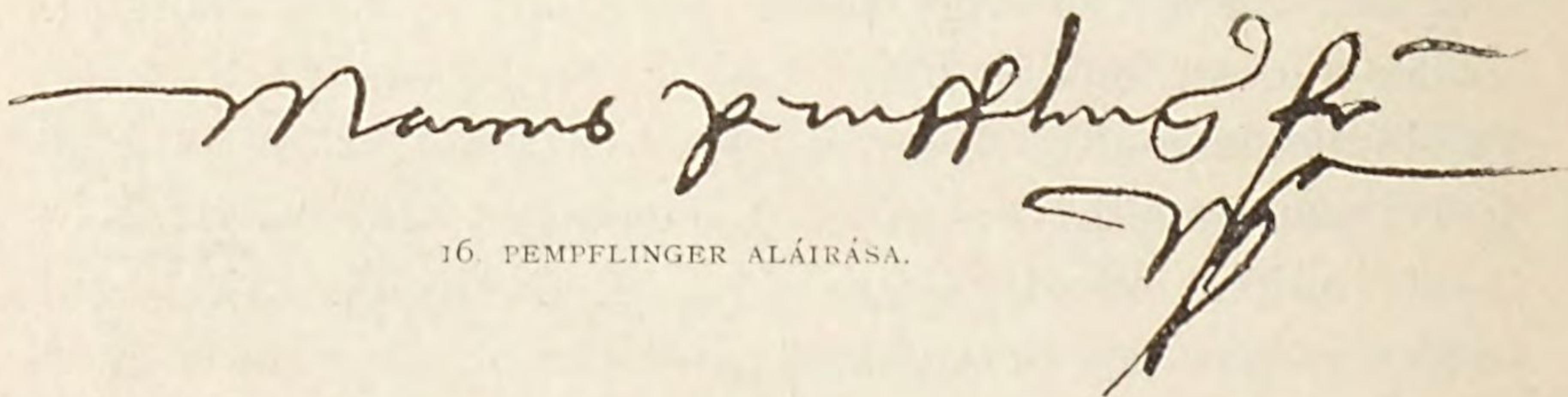
LER: i. m. VI. köt. 459. l.; SZALAY LÁSZLÓ: Magy. orsz. tört. IV. k. 113. l.

³ KOVACHICH: Supplement. ad vestigia Comitiorum tom. III. pag. 144.

elvetett mag lassan-lassan csírázni kezdett s láthatlanúl, észrevétlenül megfogamzott a keblekben.

Mialatt e megindult mozgalom nagyobb és nagyobb körben kezdte érdekelni a kedélyeket, azalatt Maylád István sűrű levelezésben érintkezett Nádasdyval, előkészítendő útját azon politikai hitszegésnek, mely őt Ferdinándtól János táborá felé vezette. Kézzel fogható bizonyítékát látta ennek Nádasdy viselkedésében, midőn ez még János pártján 1531. évi február havában Kerecsenyi Zalay Jánossal, a pozsonyi gróffal, és vele Maylád Istvánnal, Ferdinánd erdélyi vajdájával és székely ispánnal egyetemben, Fogaras várát és földét tett szolgálataik jutalmául Ferdinánd királytól adományul kapták;* s alig telt el két hónap, Nádasdy Tamás János királytól is, de már csak egy magára, Fogaras várát az összes tartozandóságokkal jutalmi díjúl kapja.**

Fogaras várának Maylád nemcsak birtokos ura, hanem egyúttal mint Ferdinánd-párti, parancsnoka is volt; de abban Nádasdy is tartott castellanust. Ez sűrű érint-

16. PEMPFLINGER ALÁÍRÁSA.

kezésüket igen megkönnyíté, mert a közös birtoklás jogcíme tisztességes palásttal takarta el azt, a mi Nádasdy és Maylád között a politikai szerepcsere iránt készülőben vala. E mellett éber szemekkel őrizte Ferdinánd vajdája a szebeniek hűségét, a mi valóban nehéz feladat volt reá nézve Pempflingerrel együtt, mert Ferdinánd a szebe-

* Tudományos Gyűjtemény: VII. köt. 44. l.

** U. o. VII. köt. 39—40. l.

17. NAGY-SZEBEN: A HÁROM BÁSTYA.

nieknek csak ígérni tudott, valójában pedig a János hívei által zaklatott hűséges városnak védelmével igen keveset gondolt. Ily körülmények között Maylád idejének legnagyobb részét Szebenben töltötte, bátorítá, biztatá őket a kitartásra, a várost lehető védelmi állapotba helyezte. Különös világításban tűnnék fel, ha az imént előadottakat nem ismernők, Mayládnak azon tette, hogy ő Szebenből is egy megbízott embere, Puff Péter által, folyton értesíté a János-párti Nádasdyt az állapotokról; s másoknak is egyengeté az útát Szebenből Segesvárra János híveihez. Mind ehhez azonban kellő magyarázatot nyújt egyrészt Ferdinánddal való elégedetlensége, Nádasdy unszólása, s a haza mentésére megindult azon mozgalom, mely az erdélyi honfiak előtt Ferdinándot is, Jánost is a haza elvesztője színében láttatá. A veszprémi kudarcz a nagyra törő vágyaknak nem szegte szárnyát, csak percznyire lassasztá el a törekvőket, hogy utóbb annál erélyesebben terjeszszék az eszmét. Mindezekről Maylád Szebenből újabban érintkezett Nádasdy Tamással.

Berendelte a fogarasi castellánusokat s egyre nógatta Nádasdyt, hogy a vár őrizete iránt, ha már Ferdinándtól van utasítása, véglegesen megegyezzenek; tudatja továbbá, hogy ha a szövetség létesülhetne köztük, Horváth Gáspár is átpártolna János királyhoz, s vele együtt ő maga is elmenne hozzá. E mellett Maylád Puff Péter bizalmas embere részére menedék-levelet kívánt Nádasdytól, hogy ez szabadon költözködhessék Segesvárra, mert általa kívánta az összeköttetést sógorával fentartani.* Maylád politikai actiójának főszínhelye még mindig Szeben vala, annál inkább most, midőn a szebeniek Ferdinánd pusztá ígéreteivel teljesen elégedetlenek valának, s már alig bírtak János zaklatásainak ellentállani. E miatt nehezebbé

* Mayládnak erre vonatkozó levele kelt 1531-ben, eredetije az Orsz. Ltárban.

vált Maylád feladata, míg végre is csak úgy bírta Ferdinánd hűségén megtartani őket, hogy Gerendy Miklóssal, vingárthi Horváth Gáspárral, Bethlen Elekkel és Apaffy Miklóssal szövetséget kötött a keresztyén vallás, a haza és Szeben városa védelmére.*

Ezalatt a veszprémi eredménytelen gyűlés vezéreszméje: a hazát a végromlástól megóvni, Mayládot többi társaival együtt egyre jobban foglalkoztatá. Hévvvel folytatták a megkezdett működést, s 1531-ik évi november 1-ére Zákányban találkoztak a vezérférfiak, a hol elhatározták: a jövő év első napjaiban a haza megmentésére, eltekintve a két koronás fő versenygésétől, Kenesén országgyűlést hívni egybe.

A zákányi összejövetel, melyen Nádasdy is részt vett, nem maradhatott sokáig titokban. Nádasdy kétes helyzetbe jutott, kiváltképen pedig tartania kell vala neki a fondorlatokra mindig kész, az ármányos olasz Grittitől, s hogy ez ellen biztonságban érezhesse magát, sietett a Maylád Istvánnal együtt tervezett szövetséget, a melyre Maylád junius 15-én kelt levelében is hivatkozik, megalkotni. A dacz- és véd-szövetséget a Zápolya-párti Nádasdy, a Ferdinánd-párt híveivel: Maylád Istvánnal, Enyingi Török Bálinttal, Zalay János pozsonyi főispánnal, Bakich Pállal, Sulyok György pécsi püspökkel, Sulyok Istvánnal és Gáspárral 1531-ik évi november 4-én Berzencze várában, Maylád István birtokán, csakugyan meg is kötötte.** Ez okirat szerint a fentebb nevezettek fejök és minden jószágaik elvesztése mellett kötelezték magukat, Nádasdy Tamást semmi-féle ügyében el nem hagyni, érette életüket, jószágukat minden veszedelemnek kitenni, s őt mindenki ellenében, bárminő rangú és állású is lett legyen, a lehetőségig védelmezni.

* EDER: Simigianus, I. köt. XI. fejezet. 98—99. ll.

** BATTHYÁNYI: Leges Eccles Reg. Hung. I. köt. 565. l. d) jegyzék.

Ezzel Nádasdy le volt kötelezve Mayládna; mert az ő közvetítésével, az ő házában vált valósággá Nádasdy kívánsága, magának a Ferdinánd-pártiakkal kötött szövetsége alapján aranyhidat építeni az ellentáborba, s azon Mayládöt átvezetni oda, a honnan ő jónak látá eltávozni.

A kenesei gyűlés megtartásának híre mind nagyobb körben terjedett. János király tudta már, hogy Maylád Zákányban részt vett Nádasdyval együtt az előtanácskozmányban; ismerte az ott megállapított terveket, s mert hova-tovább mindig veszélyesebbnek tartá párthíveire nézve Maylád politikai actióját, s a szebeniek állhatatosságát is Ferdinánd mellett, méltán Mayládna róván fel: ennek szunyogszeghi birtokait 1531-ik évi november 13-án kelt fejedelmi rendeletével hűtlenségi és felségsértési bűn czímén elkoboztatta és Párvi Lukács brassai királybíró kérelmére a brassaiaknak adományozta. Az elkobzás főindokául János király azt említi, hogy Maylád a németekhez szított, s azokat ellene, mint törvényes, koronás királya ellen segítette, neki vajmi sok rosszat cselekedvén.*

János ezen edictuma által megbénítá ugyan Maylad tevékenységét, de hogy őt részére hajtsa, azt nem érheté el. Kitartóan folytatá sógora Nádasdy Tamás oldala mellett a zákányi értekezlet határozatainak terjesztését s oda hatott, hogy az 1532-ik évi január 1-ére hirdetett kenesei gyűlés mennél látogatottabb legyen. Minél inkább közeledt a gyűlés megtartásának ideje, annál jobban felismeré János annak veszélyes voltát magára nézve, s tudván, hogy az ott hozandó határozatokban Nádasdynak is részt kellend vennie, tanácsosainak unszolására Nádasdy Tamást, kegye elvesztésének terhe alatt eltiltá a kenesei gyűlésen való megjelenéstől.** De sem Ferdinándnak, sem Zápolyának nem állott immár hatalmában a gyűlés meg-

* Brassó városi levéltár.

** KOVACHICH: u. o. tom. III. pag. 144.

tartását megakadályozni. Az összesereglett rendek 1532-ik évi január 1-én a gyűlést csakugyan megtartották; s hogy az megtartatott, abban Mayládnak főérdeme volt, ki Nádasdy intentióin messzi túllőtt, midőn a határozat hozatalára befolyván, már akkor a törökök karjaiba óhajtá dobni az országot: ha sem Ferdinánd, sem Zápolya nem lesz vala képes annak végromlását megakadályozni. A kenesei gyűlés határozata ekképen szólott: «a kik jelen vagyunk, a koronáért versengő fejedelmek közül királyunknak azt fogjuk ismerni, ki az ország oltalmára képesebb, s e végre követeket küldünk mind Ferdinándhoz, mind Jánoshoz, de válaszul nem szép szavakat, hanem tettet, valóságot várunk, különben készebbek vagyunk magunkat egyenesen a török alá vetni».

A kenesei gyűlés ezen enunciációjában volt elvetve a mag, s már ott kezdé gyökérszálaít hajtani azon esemény, mely nyolcz évvel később, mint szövetség, frigy, liga és összeesküvés Erdélyben Maylád István neve alatt lázadás alakjában jelentkezett; s habár más formában, más kifejezésekkel, de ugyanazon értelemmel bír az 1539-ik évben Almáson kelt Maylád István-féle frigylevélnek első és második pontja.* S vajon a Maylád-féle összeesküvés indoka, lényegének föltétele pusztán csak magában Maylád Istvánban keresendő-e?

A frigykötés, a liga eszméje, a szabadulásnak, a szabad gondolkozásnak szabad akarattal való értékesítése, nem is Mayládban, nem is egyes ember vagy lázadó agyában szülemlett meg. A társadalmi depravatio, az elkorcsosult állapotok visszahatása alatt: azt a kor szelleme idézte elő ellenállhatatlanúl.

Daczára azon szoros összeköttetésnek, mely Maylád és Nádasdy Tamás között fennállott, Maylád nem bízott telje-

* BUCHHOLZ: IV. köt. 552. l.; GÉVAY: I. köt. 5. füz. 69. l.; FESSLER: i. m. VI. köt. 462. l.

sen Nádasdyban, s ez oknál fogva azon volt, hogy Nádasdyt meghitt embereivel vehesse körül, kik értesítsék arról, ami Nádasdy közelében történik. Ezt pedig könnyen eszközölhette, mert rendelkezett oly egyénekkal, a kiket János pártjának köpenye alatt környezetébe csempészhett. Ilyen meghitt embere volt neki Thörök Barnabás, Erdődy Péternek udvari szolgája, kit mint vitéz katonát Nádasdy mellett törekedett elhelyezni. E mellett elúnván Ferdinánd tehetetlenségét saját pártja irányában, közben járt Nádasdynál olyanok átpártolása érdekében, kiknek kétes jellemét inkább a János pártján kívánta tudni, és ezáltal János udvarában eddigi pártállásának bekövetkező megtagadása esetére már előre is érdemeket kívánt szerezni.

Maylád István ez időtájt Berzenczén egész csendben üzte cselszövényeit, de nem sokáig tűrhette az ottani magányt. Hiúsága, nagyravágyó tervei nem engedték, hogy az események feje fölött elhaladjanak a nélkül, hogy azokban részt ne vegyen s elhagyta Berzenczét.

Maylád Nádasdy Tamáshoz ment megbeszélni vele a közdolgokat, elintézni személyes ügyeit frigy- és dacz-szövetségük kívánalmai szerint s végre Fogaras közös birtoklására nézve megállapodásra jutni. Tudvalevőleg az 1532-ik év elején volt a Soliman és Ferdinánd között kötött rövid fegyverszünet lejáratára, s a törökök újabb haderővel készültek a csataterre. A hadjárat tervének megbeszélése miatt Gritti Nádasdyt Tergovistbe hívta tanácskozásra. Maylád Nádasdynak a megjelenést nem ajánlotta, már csak azért sem, mert ekkor már Nádasdy kevesebb tevékenységet fejtett ki János mellett s Gritti álnokságáról híreket kapott. Nádasdy hajlott sógora tanácsára; de Gritti meghívását végképen csak akkor mellőzte, midőn annak ellene szőtt ármányairól Andronicus Tranquillus útján értesült. Hozzájárult ehhez még azon fontos körül-

mény is, hogy Kanizsai Orsolyával mátkás levén, házassági gondjai vették igénybe idejét. Nádasdynak már ekkor elhatározott szándéka volt János pártját elhagyni, mert Ferdinánddal teljes megállapodásra jutott átpártolása feltételeire nézve; de ezt ekkor még nyilvánosságra hozni rendezetlen körülményei nem engedték. Maylád épen ezokon időzött Nádasdynál, a ki Bécsben Ferdinándnál kieszközölte azon levelet, mely szerint a fiú-ágon kihalt Kanizsaiak összes birtokait, Kanizsai László leányának, Nádasdy mátkájának, Orsolyának, ajándékozta, és őt fiúsította. Ezen okirat szerint kimondja Ferdinánd, hogy ő Nádasdyt nem kényszeríti János király személye ellen harczba menni, vagy valami megtámadás által ellene hadat viselni, s csak az ő felsége hadjáratainál jelen legyen, de valahányszor János török segéd hadakat visz magával, ez esetben Nádasdy minden mentegetődzés nélkül azt tenni köteleztetik, a mit neki Ferdinánd parancsolni fog.*

18. KANIZSAI ORSOLYA ALÁÍRÁSA.

Maylád közbenjárása Nádasdy érdekében Ferdinándnál azt eredményezte, hogy Fogarasra való birtokjogairól huga Anna, Maylád Istvánné, részére lemondott, s azt mint nő-hozományt sógorának átadta.

A kölcsönös szolgálat, mit egymásnak tettek, kezünkbe adja megfejtését azon politikai metamorphosisnak, melynek ekkor már Maylád és Nádasdy küszöbén állottak. Maylád útat tört a János-párti Nádasdynak Ferdinánd udvarába, mert mátkájának birtokai Ferdinánd területén valának; Nádasdy megkönnyíté a Ferdinánd-párti Mayládnak átpártolását Jánoshoz, minthogy ennek birtokai és nejének hozománya az ő uralma alatt állott.

* Tudományos Gyűjtemény. 1834. évf. VII. köt. 41. l.

Birtoklási viszonyait Fogarasra nézve Nádasdy Tamással elintéztén, visszament Berzenczére, a hol junius elejétől szeptember végeig tartózkodott. Ezen idő alatt főleg Nádasdynak szolgált, kinek erdélyi s szlavoniai jószágait a vén Slúnyi báró dulta; Maylád pedig a kötött frigy értelmében kötelezve vala társaival együtt Nádasdyt védelmezni. Intézkedéseiről sűrű levelezés útján értesíti sógorát.

Hírét vette ugyanis junius 8-án, hogy a vén Slúnyi összegyűjtven embereit, a theleki és háromfalvi jószágokat akarja prédálni. Maylád zsoldosai a theleki erdőben lestek reá, de ennek neszét vevén Slúnyi, elkerülte Mayládot és Segesd felé vonúlva, Kéteshegynek indítá zsákmányosait. Maylád minthogy nem tudta biztosan, mit tervez Slúnyi, s hogy arról bizonyosságot szerezzen, nyomába küldötte embereit. Ajkayt hírekkel Nádasdyhoz indította, Balázs nevű szolgáját pedig hadnépével együtt oly üzenettel bocsátotta útra Nádasdy katonáihoz, hogy helyükből meg ne mozduljanak, s várják meg őt. Balázst Ajkay másnap reggel Csicsón találta, a ki ott az éjet dorbézolás között töltve, ura üzenetéről megfeledkezett.*

Míg az öreg Slúnyi báró fenyegetései boszantották Mayládot, komoly intézkedéseket kell vala tennie Stenychnak, Nádasdy szlavoniai várának megvédelmezésére. Nem kevésbé aggasztá lábbaja, mely őt gátolta, hogy Stenychnak oltalmára hadait személyesen vezesse: ugyanis ekkor már Slúnyi báró javában prédálta a stenychnaki uradalmat. El is indult junius közepe felé Berzenczéről, de Kapronczán vissza kellett térnie, egyrészt fájós lába miatt, másrészt pedig azért, mert meghitt barátai és a stenychnaki várnagy is ellenezték odamenetelét.

Ily körülmények között az öreg Slúnyi báróhoz Wely-

* Orsz. Levélt. 1532. jun. 8-án kelt ered. okirat.

kéről ennek Miklós nevű deákját a maga és Batthyányi Orbán nevében, — a ki ez idő tájban ott tartózkodott — oly üzenettel küldötte, hogy ha Nádasdynak a stenyichnaki uradalomból elharácsolt holmiját vissza nem szolgáltatja, Tahy Jánossal, Gerendy Miklóssal s több barátaival rajta ütnek, s megkárosított jobbágyaikat kárpótolni fogják. Az öreg Slúnyi báró Miklós deák által vissza üzent Mayládnak, hogy ő semmiféle kárt nem tett, nem is akar tenni, a míg Nádasdyval jó egyetértésben maradhat, a mit elfoglalt azt visszatéríti, s nem avatkozik semmibe. Slúnyi hitegetéseinek azonban Maylád nem adott hitelt; mert Miklós deáktól megtudta, hogy Slúnyi hadait ismét felültette. Erre Maylád is felülteté embereit s keményen reá üzent az okozott károk megtérítése ügyében, és üzenetének nyomatékot szerzendő, Szentlászlai Gábort 50 lovassal és gyalogosokkal Stenychnakra küldé.

E közben Tahy Jánossal, Pekry Lajossal Korbonakon összejövetelt tartottak, melyen elhatározzák Nádasdyt Kapronczára hívni, vele ott az országos ügyekről tanácskozzandók.*

Nádasdy sehogy sem volt megelegedve sógora intézkedéseivel stenyichnaki birtokainak védelmét illetőleg, s rossz néven vette, hogy oda Maylád személyesen nem ment. Szemére hányta, hogy figyelmen kívül hagyta a szövetségük által magára vállalt kötelezettségeket, s visszavonúlt birtokainak védelmétől. E levélre válaszáat Maylád azonnal Berzenczére küldötte maga részéről azt hányva fel sógorának, hogy a vén Slúnyi báró ellen ő sem indult el.

Az öreg báró ellenségeskedésétől Maylád is komolyan tartott, s embereivel figyelemmel kísértette mozdulatait, bárha Slúnyi szép szavakkal folytonosan mentegetődzött Maylád előtt, hogy ő Nádasdynak semmiféle kárt sem

* Eredetije Orsz. Levélt.

csinált. Maylád azonban nem hitt neki, újlag 50 lovast és 411 gyalog katonát küldött Stenyichnakra. Miklós deák által értesült Maylád a boszniai szandzsákbég műveletről, kitől azt is megtudta, hogy Thury ezt üldözőbe vette. Maylád azonban nem adott teljes hitelt a hírvivőnek, s megtette azon intézkedéseket, melyeket szükségeseknek tartott Nádasdy jószágainak védelmére.

Maylád Ferdinándnál ezalatt Bánffy, Pekry, Kazy és Tahy megtartása ügyében dolgozott, de minden ereje és befolyása megtörött a király határozatlanságán. Ezek nagy elkeseredéssel hagyták el Pozsonyt, egyikök sem akarván többé Ferdinándnak szolgálni. Alkalmat adott ez neki sógora figyelmeztetésére, hogy minő könnyű szerrel lehetne most azokat János pártjának megnyerni, mi első sorban is az ő érdeke volt, hogy átpártolásának elkészített útjában régi, meghitt, jó barátjaival találkozók ott, hová őt állhatatlansága sodorta.

Mentegetődzésre Mayládnak annyival is inkább szüksége volt Nádasdy előtt, mert ekkor már sokkal előbbre haladott volt sógora átpártolási útjának előkészítésében, mintsem hogy a visszavonulás gyanúját magán hagyhatta volna; s úgy a Slúnyira mint a maga ügyeire és Bánffy, Tahy, Kazy és Pekryre vonatkozó dolgokban sietett sógorát értesíteni.*

Mayládöt még mindig elfoglalta a Kapronczára kitüzött találkozás ügye, s e célból Farkasichot is magához rendelé, a ki Péter-Pál napja előtt el is érkezett hozzá Berzenchére. Mayládnak azonban még tartott lábfájása, s e miatt sem mehetett Stenyichnakra, Kerecsenyi Pál által értesítvén Nádasdyt erről s az ügyek állásáról; de egyébként is Nádasdy javainak védelme Slúnyi ellenében azért sem volt kivihető, mert a stenyichnaki katonák megrémül-

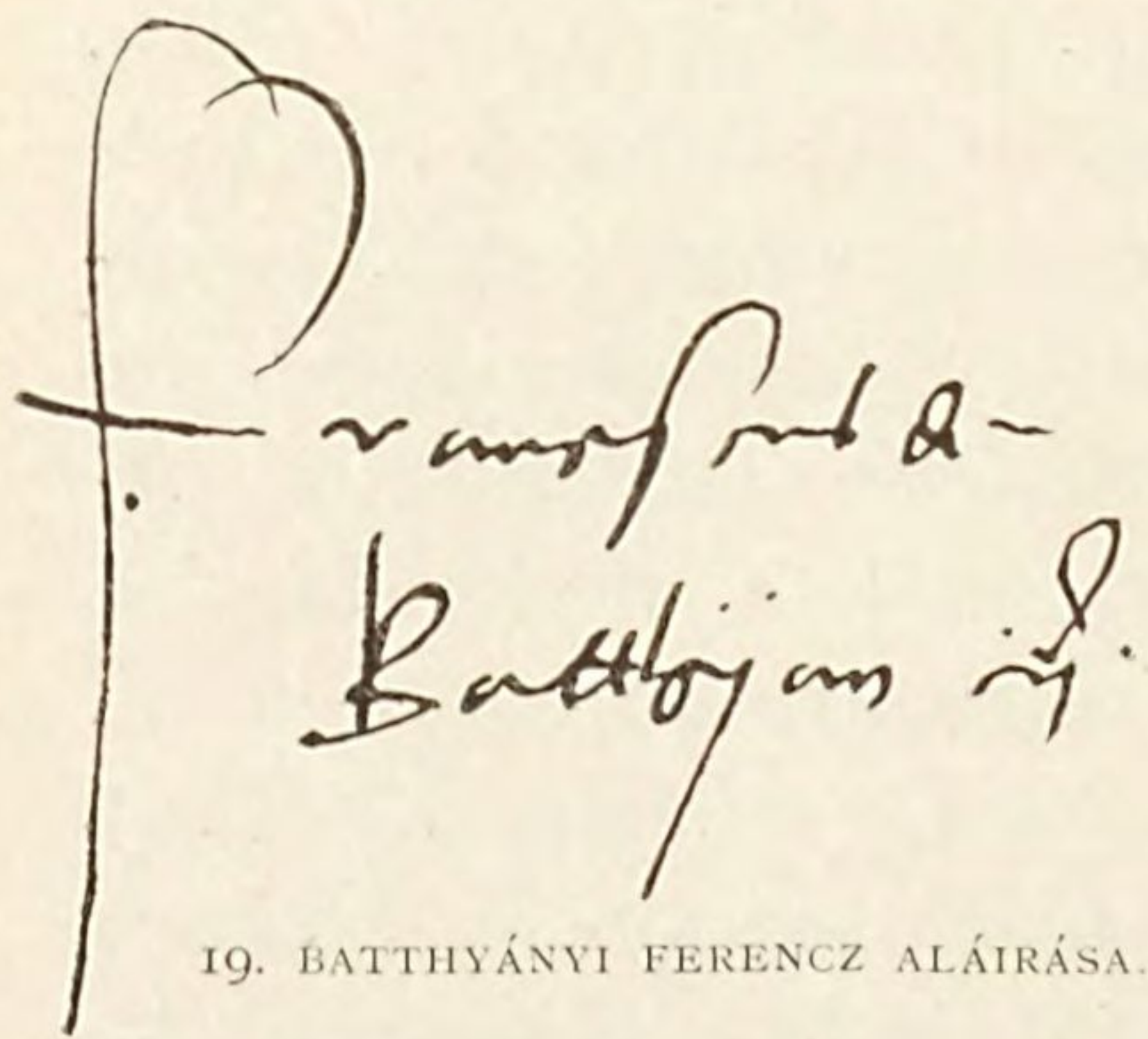
* Eredetije Orsz. Levélt. kelt 1532 június 29.

vén, a vén báró pusztításai elől megszöktek, s a mint erről Maylád Zunyog által értesült, útjáról ismét csak visszatért. Csapatait azonban Pusztanyczáig még is elküldötte, hogy Nádasdy zsoldosaival együttesen működjenek Slúnyi ellen. De Mayládnak ezen rendelkezése is meghiusult, mert Nádasdy harcosai nem hallgattak parancs szavára. Megtudván e közben Maylád, hogy a Miklós deák által Slúnyiról híresztelt dolgok felében sem igazak, s Slúnyi is értesítvén őt, hogy a mi károkat emberei okoztak, ha azt lajstromba összeírják, kész azonnal megtéríteni, nem látta szükségét annak, hogy hadait felültesse, daczára hogy Nádasdy elrendelése harcosai készen tartását Slúnyi ellen. Megtudta azt is, hogy Ferdinánd német katonái a környéken áskáltak, de a mint a boszniai szandzsákbég Nándorfejérvár felé tartott, s a Száván átment, Thury csapataival a Csúcsa felé indulóban levő németeket üldözőbe akarta venni. Mindezen körülményeket fontolóra vevén, Maylád elhatározá Stenyichnak védelmére személyesen nem menni, belátván, hogy ott sokáig úgy sem maradhatna, s visszatérvén, Slúnyi annál nagyobb dühvel pusztítaná Nádasdy jószágait. Ámde, hogy a dacz- és védszövetségi szerződéssel szemben fedve legyen, s mert a németiség sok nehéz lovassal rendelkezett, Stenyichnakba még újlag is haderőt vetett, bárha tudta, hogy a vár castellanusai nem is annyira a vár védelmére kérték a segélycsapatokat, mint inkább azért, hogy Slúnyitól az okozott károkat visszazsákmányolják. Utógondolata Mayládnak ezzel mégis a vén Slúnyi tönkretétele volt.

E közben sem hanyagolta el perfid vállalatát: Batthyányi Ferencz, Pekry Lajos, Tahy ügyeit úgy összebonyolította Ferdinándnál, hogy a midőn azok Bánffy Antallal átpártolásuk végett Pozsonyba mentek, bárha hajlandók valának Ferdinándnak szolgálatokat felajánlani, alig hogy szóba álltak velük, miért is ezek nagy haraggal el-

hagyván Pozsonyt, többé Ferdinánd érdekeiről hallani sem akartak. Ekkor aztán figyelmezteté Nadasdyt, mi könnyű dolog lenne ezeket János király részére megnyerni.

Azon szűk határok közé szorított kör, melyben Maylád tevékenységének ez időben mozognia kellett, a nagyra-vágyó szellemet még mindig Berzenczén tartotta lekötve; s bárha kicsinylé a kölcsönös átpártolás útjának egyengetését: be kellett látnia, hogy Nadasdy sürgetésének daczára, nem volna opportunus szellőztetni a szándékot, mely őt János király, Nadasdyt pedig Ferdinánd tábora felé hajtott. Úgy látszik, Nadasdy junius vége felé levelet írt

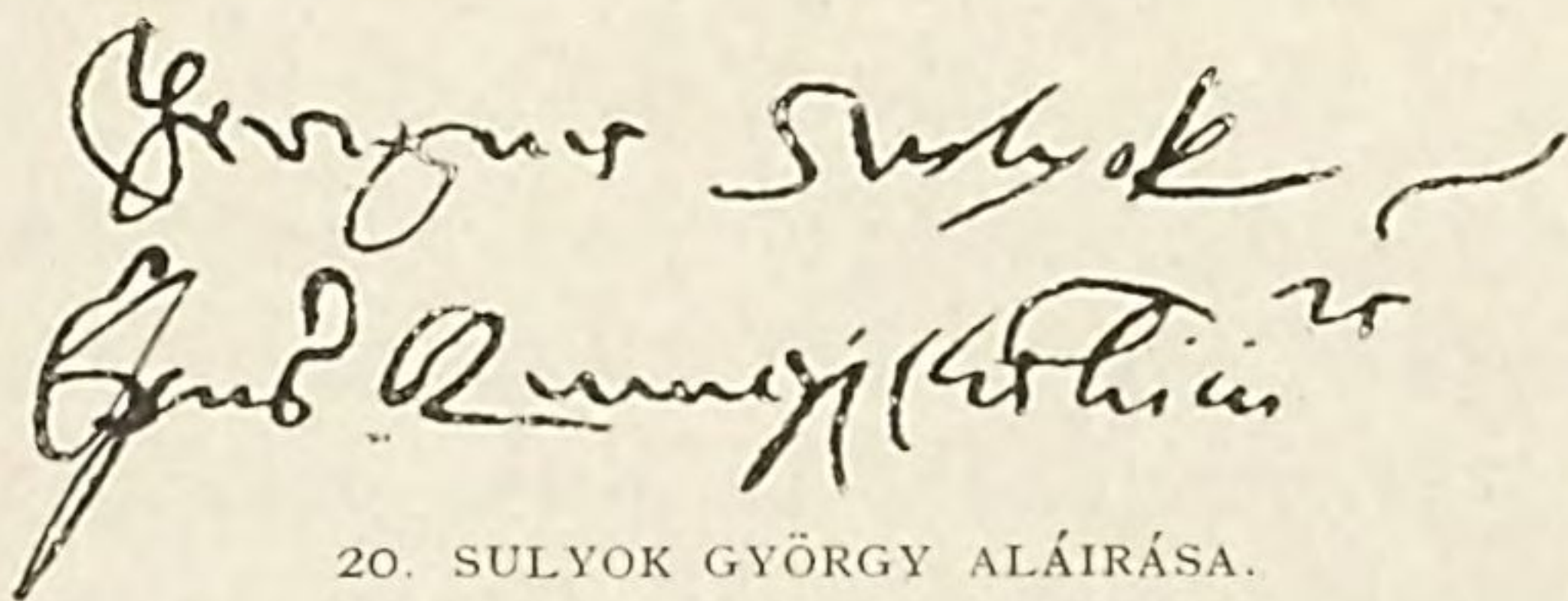
19. BATTHYÁNYI FERENCZ ALÁÍRÁSA.

sógorának, mikor Ferdinánd udvarlására óhajtott menni Perényi Péter és Maylád kíséretében.* Mielőtt azonban Maylád sógora levelét megkapta, már írt Perényi Péternek, hogy ha Sthenychnak várának ostroma nem akadályozza, elmentek volna sógorával Ferdinánd üdvözlésére;

Nadasdynak meg értésére adja, hogy mielőtt a személyes találkozás Ferdinándnál megtörténhetnék, levelet kell írnia a királyhoz; de hogy mi legyen a levélben, arra megtanítja az idő. További teendőkről értesíti Nadasdyt, s biztosítja, hogy ő mindenkor kész hozzá menni, a mikor megjelenését kívánni fogja; s végre tudósítja, hogy ő egyenesen Somogyvárra megy pénze beszerzése végett, s kéri, ha Zalajt, Bakith Pált és Török Bálintot János király pártjára át akarja segíteni, írjon még egyszer nekik, mert becsületük fentartása mellett, csak így lehet fogamatja munkálkodásuknak.*

* Országos Levéltár.

Míg Maylád és Nádasdy között a sűrű levélváltás egymást érte, Sulyok György pécsi püspök julius közepe felé hírül adta Mayládnak Perényi Péter elfogatását s hogy Siklós és Valpó várát a török császár kézre kívánja keríteni. Tahytól, a ki julius 22-én Berzenczén Mayládnál éjszákázott, arról is értesült, hogy a török had Pécs felé törekszik; Gritti Tahyt és még másokat magához hívatott, de nem mernek hozzá menni. Mindezen híreket Nádasdynak már julius 23-án megírja, s tudatja vele, hogy Thúry seregének egy része Labad mellett Kalmanczánál van, s megjegyzi, ha a törökök Pécs felé mennek, s hír szerint őket a Dráván a naszádosok kísérik, akkor nem Bécsnek visz az útjuk, de inkább ezen részeket akarják elfoglalni; s tanácsolja Nádasdynak, hogy nagyobb sereget indítson a

20. SULYOK GYÖRGY ALÁÍRÁSA.

veszélyezett részek irányába.* Maylád ezen hírek hallatára kémeket küldött ki szerteszéjjel, úgy a török hadak mozgására mint Perényi Péterre nézve biztos tudósításokat nyerendő.

Azon összeköttetés, melyet Maylád berzenczei magányában levelezései által fentartott, tudomására juttatta mindazt, a mi Ferdinánd és János király udvarában történt, s nagyravágyó lelkének épen az fájt, hogy a Nádasdyval való szövetsége kötve tartja őt, mert nyugtalan lelkiületének nem felelt meg e tétlenség. Hiába vágyódott ki e tespedésből, Nádasdy folyvást lekötve tartotta Berzenczén, honnan még sept. 8-ról levelet ír hozzá,** Batthyányi és

* Országos Levéltár.

** U. o.

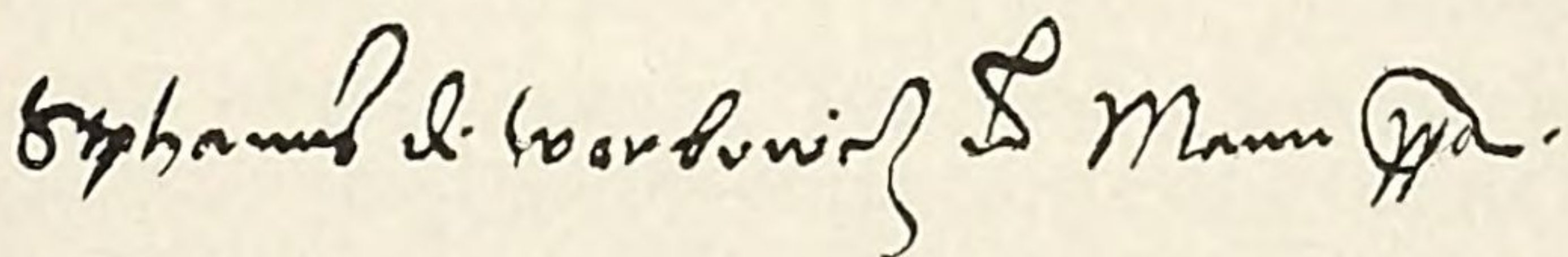
Pekry dolgairól értesítvén sógorát. Kevéssel utóbb azonban elhagyta Berzenczét s Nádasdyval együtt eltűntek. Arról vajon hova és merre vették útjokat, még Maylád neje sem tudott.*

A személyes indokok, melyek a két frigyársat politikai szereplésük színterét megváltoztatni kényszeríték, világos magyarázatát nyújtják azon magatartásnak, mely Maylád politikai ingatagságának alapja vala. Midőn Nádasdy tapasztalta, hogy János Gritti unszolására az országgyűlést kihirdettette, minden erejét megfeszíté, hogy az meg ne tartassék; ez sikerült is neki. Gritti titkos terveiről értesítvén fejedelmét, az országgyűlés megtartása János által visszaparancsoltatott. Ez azonban csak félsiker vala, s közvetett indoka lett immár végleges elhatározásának Ferdinánd táborába menni, közvetlen pedig az, hogy János ellenzése daczára, de Gritti unszolására, híveinek számos nagyjait, Szolimán fogadására Budára rendelte.** Megérlelődött tehát benne a szándék, hogy elhagyja János királyt, elpártolásának útja Maylád által is egyengetve levén. Akkor midőn sógora Berzenczéről sept. közepe felé eltűnt, Nádasdyval végképen lebonyolítá fogarasi birtokügyeit és Somogyvárról Maylád Bécsbe ment Ferdinánd udvarába, hová őt-, mint erdélyi vajdáját, felidéztette. Az alkalom, mely őt Bécsbe szólítá, az 1532-ik év végén lejárandó béke megújítása vala; minthogy Ferdinánd hadjáratí műveleteit nem igen folytathatta eredménynyel, mert a Bécsnél összegyűlt német sereg hiányos volt, sőt annak jó nagy része a tábort is oda hagyá, mivel a zsoldot fizetni nem tudták. Jánossal Ferdinánd az év deczember 31-kén négy havi fegyverszünetet kötven, a béke további tárgyalásaira János király a maga részéről Nádasdy Tamást, Frangepán Ferenczet és

* Hasságh Dénes kanizsai præfectushoz levelet intéz, melyben kéri, értesítené őt: férje és Nádasdy hova lettek. PRAY: Epist. Proc. II. köt. 29. l.

** PRAY: i. m. II. köt. 15. l.

Verbőczy Istvánt küldötte ki. Ez alkalommal Maylád sógorával pártállásuk megváltoztatását végképen elhatározták. A béke-egyezmény Ferdinánd és Zápolya követei között részint Báthory nádornak Zápolya elleni gyűlölete miatt, részint azért mert a békekötés Gritti érdekeivel ellenkezett, megghiúsult. Szerencsésebb volt Ferdinándnak portai követé, Záray Vespázián, ki az 1533-ik év elején hírül vitte a királynak Szolimán békés hajlamait. Ennek legelső érezhető hatása lett a már január végén a törökökkel kötött fegyverszünet, melynek hatálya Jánosra is ki-

21. VERBŐCZY ISTVÁN ALÁÍRÁSA.

terjesztetett; s midőn Ferdinánd a török orátort, Mehemet csauszt, Bécsben nagy ünnepélyességek között fogadta, a magyar főurak között volt Maylád István is.* Szolimán követének fogadása után, királyi tanács tartatott, melyben Maylád is résztvett. De a tanácsurak között azokhoz tartozott, kik habár megköszönték Ferdinándnak a régen óhajtott fegyverszünet megkötését: mind a mellett bírtak annyi bátorsággal, hogy a békepontok egynéhánya fölött kifejezzék aggodalmukat azon veszélyekre nézve, a melyek az országot érhetik.**

Ezen veszélyek gyászos bekövetkezésének fölismeréséhez nem kellett látnoki ihlettség, nem jós tehetség.

A fényes porta támogatása nem gátolhatá ily viszonyok közt János ügyének hanyatlását sem Magyarországon, sem Erdélyben. Az 1534-ik év végzetessé lőn reá nézve Czibak Imre és Gritti halála által. Mert míg János Czibak Imre legyilkoltatásának megboszulását maga is elősegíté,

* Magy. Tört. Eml. xxv. köt. 336. l.

** SZALAY LÁSZLÓ: i. m. iv. köt. 135. l.

utat nyitott Maylád Istvánnak nagyravágyását kielégíteni, s a megsértett nemzeti érzület megtorlása által népszerűségét a legmagasabb fokra emelni, más részről azonban a porta neheztelését magára vonván, állandóvá tette a szultán gyanakodását.

Maylád Istvánnak történeti szereplése sajátképen Czibak Imre halálának megboszúlásával kezdődik.

IV.

Még nem volt kihirdetve a Ferdinánd és a törökök között kötött béke, midőn a király magyar tanácsosaiban nagy aggodalom támadt a béke azon pontja fölött, mely az országot két részre volt osztandó. Az elégtelenség igen érthető nyilatkozatait Ferdinánd német tanácsosai, nehezen bár, de mégis le tudták csillapítani azzal, hogy a fényes portára követséget indítottak oly megbízással: eszközölnék ki a Grittinek adandó utasításban legalább azt, hogy a Zápolya János által a békealkudozások folyama alatt a Ferdinánd-pártbeliektől elharácsolt jószágokat visszaadja; Ferdinánd János királylyal újabb egyességre lépjen, az ország integritásának fentartása céljából adja át az egészet Ferdinándnak s azt Szolimán is ratificálja. A legkevesebb pedig, a mivel a magyar tanácsurakat megnyugtadni vélték, ez vala: ha mind ez sikerhez nem vezetne, a porta adjon kezességet arra, hogy János halála után az egész ország Ferdinánd kormánya alá jut, a miért Ferdinánd a császár útján Korfut a törököknek ismét visszajuttatni ígérte. Az elégedetlenek közé tartozott Maylád is, kinek birtokai nagyobb része János király hatalma alá tartozott.

Scepper Kornél volt a portára küldendő követül kinevezve; de mert elindulása késedelmet szenvedett, ezt megelőzőleg ismét Záray Vespaziánt indította Ferdinánd Kon-

stantinápolyba, hogy addig is Ibrahim nagyvezérnek köszönetet mondjon, utasításul kapván, Grittit Ferdinándhoz hívni. A békét Ferdinánd octoberben kihirdettétvén, Záray már novemberben a magas portánál volt. Azonban nem talált barátságos fogadtatásra a portánál, nem pedig kivált azért, mert Gritti érdekeinek jobban megfelelt a Ferdinánd és János közötti viszály, mint a béke, s a szultánt nézteinek meg tudta nyerni. Záray sikertelen eljárását még lehangolóbb válasz kísérte, midőn 1534 tavaszán, a Ferdinánd és Károly császár nevében megjelent Scepper Kornélt a szultán kicsinylőleg fogadta, s kijelenté, hogy ő Magyarországot Jánosnak adta; arról János nem rendelkezhetik. Utóbb mégis megígérte, hogy Grittit az országba küldi s az közben járand a két király közötti egyenetlenség megszüntetésének.¹

A politikai helyzet így alakulván, a két ellenkirály táborában ismét elkezdődött a lélekvásárlás. János király Grittire támaszkodva toborzotta híveit, Ferdinánd pedig junius 9-én kibocsátott rendelete által tudatta az országgal, hogy a ki János pártjáról hozzá áll, bocsánatot nyer; s megbízá Thurzó Elek helytartót, Szalaházy Tamás cancellárt és Nogarola Lénártot nevében az áttérőknek pártfogást biztosítani, s más egyéb ígéreteket is tenni.²

Nem sokára ezután Erdődy Simon zágrábi püspök és Bebek Ferencz odahagyván Jánost, Ferdinánd táborában találjuk őket. Most látta elérkezettnek az időt Nádasdy Tamás is szerepet cserélni, annál is inkább, mert már mindenütt híre terjedt Gritti jövetelének, kinek bosszúja elől csak Ferdinánd udvarában érezheté magát biztosan.³ Gritti jövetelének híre nagy hullámokat vert mindenütt, kivált Erdélyben, mert a zsarnok tervei Mehemet szendrei szand-

¹ GÉVAY: II. 31, 37. ll.

² PRAY: Epist. Proc. pars II. pag. 48.

³ PRAY: Epist. Proc. II. köt. 54. l. ;

KOVACHICH: Script. minor. I. köt. 133. l.

zsákbég által elárulva* közhírré lettek, mi nem állott másból, mint hogy Dóczy János kincstartóból nádort csinál, Batthyányi Orbánt temesi gróffá teszi, a hol pedig Petro-

Hurg di Laszko Pals
Sradun ref mam sua

22. LÁSZKÓ JEROMOS ALÁÍRÁSA.

vich Péter, János király rokona, volt a gróf; Laszkó Jeromost Erdély valóságos vajdájává emeli. Eme vészes hírek hallatára az erdélyi urak kedélye felháborodott és szélté-

Orbán
Batthy

23. BATTHYÁNYI ORBÁN ALÁÍRÁSA.

ben-hosszában nyilatkozott a hajlam a dölyfös zsarnoknak fegyveres kézzel ellentállani.** A fürgeteg mind zivatárosabb lett, a mint Gritti közeledett Erdély széleihez. János

Ludovic Serin
engris enbarnas

24. GRITTI ALAJOS ALÁÍRÁSA.

király megbízott emberei: Batthyányi Orbán, Dóczy János és Perusich Gáspár mintegy 800 lovassal várták Gritti Alajost a határszéleken. Ferdinánd a maga részéről Kun Kocsárdot és Maylád Istvánt küldötte eleibe, ez utóbbi még külön megbízással is ment, feladatává tétetvén Grittit

* HORVÁTH MIH.: Magy. orsz. tört. III. köt. 91. l.

** PRAY: u. o. II. köt. 47. l.

Ferdinándhoz hívni, s reá bírni őt a látogatásra. Maylád azonban a közbe jött események miatt eme feladatának nem felelhetett meg. De a ki a Grittit váró főurak között meg nem jelent, az Czibak Imre, erdélyi alvajda

25. GRITTI ALAJOS ARCZKÉPE.

volt. Volt is reá oka, hogy megérkeztét távolról nézze, mert míg Gritti Konstantinápolyban volt, Hunyad várát János királytól adományul nyervén, elfoglalta.* Ezen tette

* SZERÉMY: 323. l.

miatt Ferdinánd panaszt emelt a szultánnál, minthogy a vár a Brandenburgi örgróf tulajdonát képezé, s Ferdinánd azt az uralma alá tartozó országterülethez sorolta.

Erdély kormányzója, Gritti, július vége felé már Oláhországban volt, s augusztus 1-én a havasokon átkelve, átlépte az ország határait és Brassó körül tábort ütött. Batthyányi Orbán 200 lovassal még Oláhországban találkozott vele, s onnan kíséré Erdélybe. Aranytól ragyogó ruhában, drága kövekkel kirakott buzogányt tartva kezében, 900 gyalog, 1000 lovas által kísérve, 98 megterhelt tevével s az oláhországi vajda kíséretével, mintegy 3000 főnyi sereggel, érkezett meg.¹ Vele volt mindkét fia, a 18 éves egri püspök: Antal és a gyermek Péter. Czibak Imre, Paksy Ferencz által figyelmeztetve lévén Gritti szándékairól, a Maros jobb partján csekély számú embereivel tábort ütött. Ezalatt Kun Kocsárd és Maylád Grittinél időzván, midőn augusztus 13-án korán a reggeli órákban a kormányzóval sátorában beszélgettek, Dóczy János berohan és Czibak Imre fejét Gritti lábaihoz dobja.² Gritti színből sajnálkozott Czibak Imre megöletésén; Maylád és Kun Kocsárd azonban nyugtalansággal lelkükben, Gritti táborából azonnal távoznak.

Ármány, árulás és gyáva orvttámadás szövetkezett Czibak ellen. Dóczy János volt tervezője, Batthyányi Orbán végrehajtója, Ghiczy István eszköze.³ Míg Czibak tétovázott, vajjon Gritti hívására megjelenjen-e vagy sem? 200 lovasával Felmérig ment Brassó felé, Horváth Péter házi káplánját előre küldvén ajándékaival Grittihez, s biztonsága miatt menedéklevelet kéretvén tőle. Dóczy, Horváth Pétert

¹ Magy. Tört. Tár. III. köt. 66. l.

MIH.: i. m. III. köt. 93. l.; Magy. Tört. Tár. III. köt. 67. l.

² KATONA: i. m. IX. köt. 922. l.; BETHLEN FARKAS: i. m. I. köt. II. könyv, 211. l.; SZALAY: i. m. IV. köt. 154. l.; FESSLER: i. m. VI. köt. 494. l.; HORVÁTH

³ Magy. Tört. Tár. III. köt. 37. s köv. l.; SZERÉMY: 327. s köv. l.; SCHWANDTNER: tom. II. pag. 403.; ISTVÁNNFFY: lib. XII. 196. l.

megnyervén, ez küldetéséből visszatérve, biztosítá Czibakot Gritti jó indulatáról. A kétely és gyanakodás egyaránt dúlt kebelében: Paksy Ferencz üzenetének, vagy házi káplánja szavainak adjon-e hitelt? Mi alatt Czibak elhatározásában ingadozott, Dóczy reá vette Grittit az elfogatási rendelet kiadására, s Batthyányi Orbánnak, kit serege főkapitányává tett, megparancsolá, hogy Czibakot elfogván a táborba hozza. Batthyányi nem késett a rendeletet rögtön foganatosítani, Dóczy utasítása szerint cselekedvén. Szekerekre rakott jancsáraival és egy lovas csapattal a gyanutlan Czibak sátorát éjnek idején körül kerítve, a mély álomban elszenderült Czibakot saját sátorában meglepte, s midőn hosszú tusa után a nagyerejű emberre a sátor ponyvát reá rántották, Ghiczy István, Batthyányi hadnagya, fejét levágta; fegyvereseit elfogták, megsebesítették vagy meggyilkolták.

Czibak meggyilkoltatása János királyt megrémítette. Most már tisztán látta Gritti terveit, melyeknek keresztülvitelét ez elhatározta, ha kell vassal, ha kell vérrel. A megütközés kedélyhullámozása közt határozatlanul állott még egy ideig s nem tudá ily körülmények között mit cselekedjék? Verbőczy Istvánnak sikerült csak reá bírnia, hogy szemben azon már előbb hírül hozott tervekkel, melyek Grittiről szárnyra keltek, hogy ez őt is el akarja fogatni, saját személye biztosítása céljából, ha titokban is, Gritti ellen munkálkodjék. János király, Verbőczy tanácsát követve, Szulejmanhoz levelet írt, s abban Gritti visszahívását kérte, mert az egész országot felháborítja, s királyi hatalom után vágyakozik. Zápolya augusztus 29-én a török hadat Budán hagyva, mintegy 1000 emberével Váradra ment. Itt értesült Statileo püspök és Kun Kocsárd által az erdélyiek nagy ingerültségéről Gritti és saját személye ellen, őt okozván azért, hogy a kalandor olasz oly nagy hatalomra vergődött.

Patócsy Miklós meghurczoltatta a véres kardot Erdély határai között, s a meztelen szablya delejes erővel villanyozá fel a kart, a főt, a sziveket. Felzúdult méhrajként hullámozott a nép. A boszú, a zsákmány, mely Gritti táborában prédával kecsegtetett, alig 10 nap alatt 15,000 harczost állított fegyverbe.

Maylád István élére állott a mozgalomnak, szítva a lelkesedést, jobbjában meztelen karddal, baljában a harci kürttel, csakhamar negyvenezerre szaporítá harczosainak számát¹ a hívására hozzá csatlakozott magyarok, székelyek, oláhok és szászok soraiból; s midőn a félelmes had egybegyűlt, a csapatok főemberei, Maylád bajtársai: Patócsy Miklós, Kendy Ferencz, Balassa Imre, Kun Kocsárd, Bethlen Farkas, Losonczy Bánffy Mihály, Bernády Tamás, Kornis Miklós és Andrássy Márton tanácskozást tartván, közös akarattal fővezérré Maylád Istvánt választották.² Zápolya a Gritti ellen kitörni készülő forrongást, az erdélyiek megkezdett boszú művét, nemcsak hogy nem akadályozá, mert Czibak Imrében, saját vallomása szerint, a becsületes tevékeny embert, a jó hazafit, és jobb kezét vesztette el, sőt inkább előmozdítá azt, s Mayládhoz és Kun Kocsárdhoz intézett levelében bátorítá ezeket a Gritti Alajos ellen megindított boszú gyors végrehajtására; s ő volt az, a ki kimondá említett levelében: «Ez a gonosz ember haljon meg». A felháborodott nemzeti érzület a fejedelem ösztönzése következtében még nagyobb táplálékot nyert Czibak haláláért az orgyilkosokon boszút állani.³

Ez alatt Gritti harmadnapra fölszedte sátorait és tábo-

¹ VERANCHICH ANTAL: Történ. dolgoz. II. köt. 36. l.; BETHLEN FARKAS: i. m. I. köt. II. könyv, 213. l.; PAULUS JOVIUS: Opera omnia histor.; Liber XXXII. pag. 241; ORTELIUS HYERON.: Cronologie. 1615. pag. 63.; ISTVÁNFFY: i. m. XII. könyv, 131. l.; ENGEL: i. m. III. köt.

IV. rész 43. l.; FESSLER: i. m. VI. köt. 495. l.; SZALAY LÁSZLÓ: i. m. IV. köt. 155. l.

² BETHLEN FARKAS: i. m. I. köt. II. könyv 213. l.; FESSLER: i. m. VI. köt. 495. l.; KATONA: i. m. XX. köt. 923. l.

³ VERANCHICH: i. m. III. köt. 37. l.

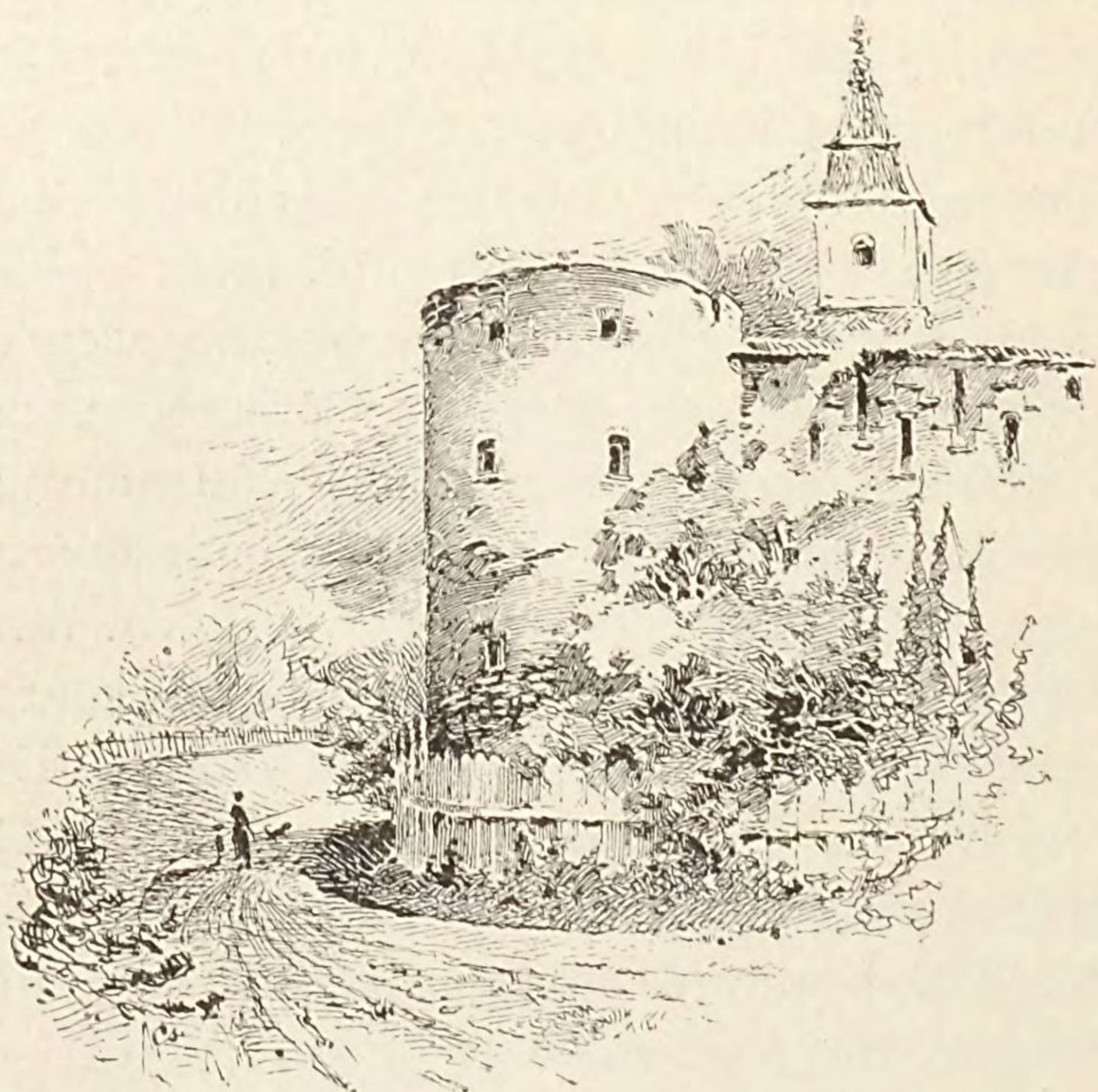
rával Medgyes felé indúlt Czibak táborhelyén keresztül, melyet még harmadnapon is romjaiban füstölögve talált. Augustus 20-án Medgyes alá érkezett hadaival, s a városon kívül a szabadban táborozott, minthogy a medgyesiek a kapukat egynek kivételével mind elzárták, s azokat kívülből fegyveres örökkel megrakták, s mert a városba nem akarták beereszteni, mind sűrűbben kezdett Gritti fülei körül szállingózni az ellene történendők híre; s midőn küldönczei azzal jöttek vissza sátorába, hogy néhányan az erdélyi urak közül hadat indítanak ellene, Dóczy János tanácsára elhatározá Medgyes falai közé vonúlni. Nem volt azonban könnyű dolog a városba juthatni, s ezt csak úgy vihette ki, hogy a város előljáróságát magához rendelve, azokat letartóztatta, s Dóczy sátorában őriztetvén, addig el sem bocsáttatá, míglen a város kapuit előtte meg nem nyitották. Másnap reggel Gritti hadaival bevonúlt a városba. A lakosság üresen hagyva lakóházait, a várba vonúlt.

Érezte Gritti, hogy a vár Damocles kardjaként van feje fölött, s esetleg onnan érheti az első baj; de Dóczy javaslatára a várat úgy hagyták. Hatodnapra, a mint Gritti Medgyes falai közé zárkózott, minden fajú fegyveresek tömegei mutatkoztak a város környékén, s tábort ütének a Brassó felé vezető úton mintegy 2000-en. Gritti most már komolyan észlelte az ellene irányzott táborozás mérveit, s bár tudta, hogy a nemezis első sorban is őt fogja sújtani, már nem gondolkozott a Moldván keresztül való menekülésről. Medgyes falai között elsánczolta magát, bevarandó ott a szendrei, budai és nándorfehérvári pasák segélyét.

Maylád mint fővezér társaival Medgyest körülvéve, ostrom alá fogta. Felhívást intézett a benlevők főbbjeihez, hogy a ki négy nap alatt Grittit elhagyja, kegyelmet nyer.*

* FESSLER: i. m. VI. köt. 496. l.; ISTVÁNFFY: i. m. XII. könyv 196. l.; SZALAY: i. m. IV. köt. 155. l.

Perusich Gáspár az elsők között volt, ki Medgyesből távozván, Maylád táborába jött. Raresch Péter moldvai vajda, bárha Gritti menekülését lehetőleg elősegíteni ígérkezett,* Mayláddal titkon egyetértett. Az ostromzárolás szeptember 28-ig tartott, mely idő alatt az ostromló sereg 35,000 emberre szaporodott. Szent Mihály nap előestéjén kimozdult állásából a had, s a városig előbbre vonultak, a löszereket

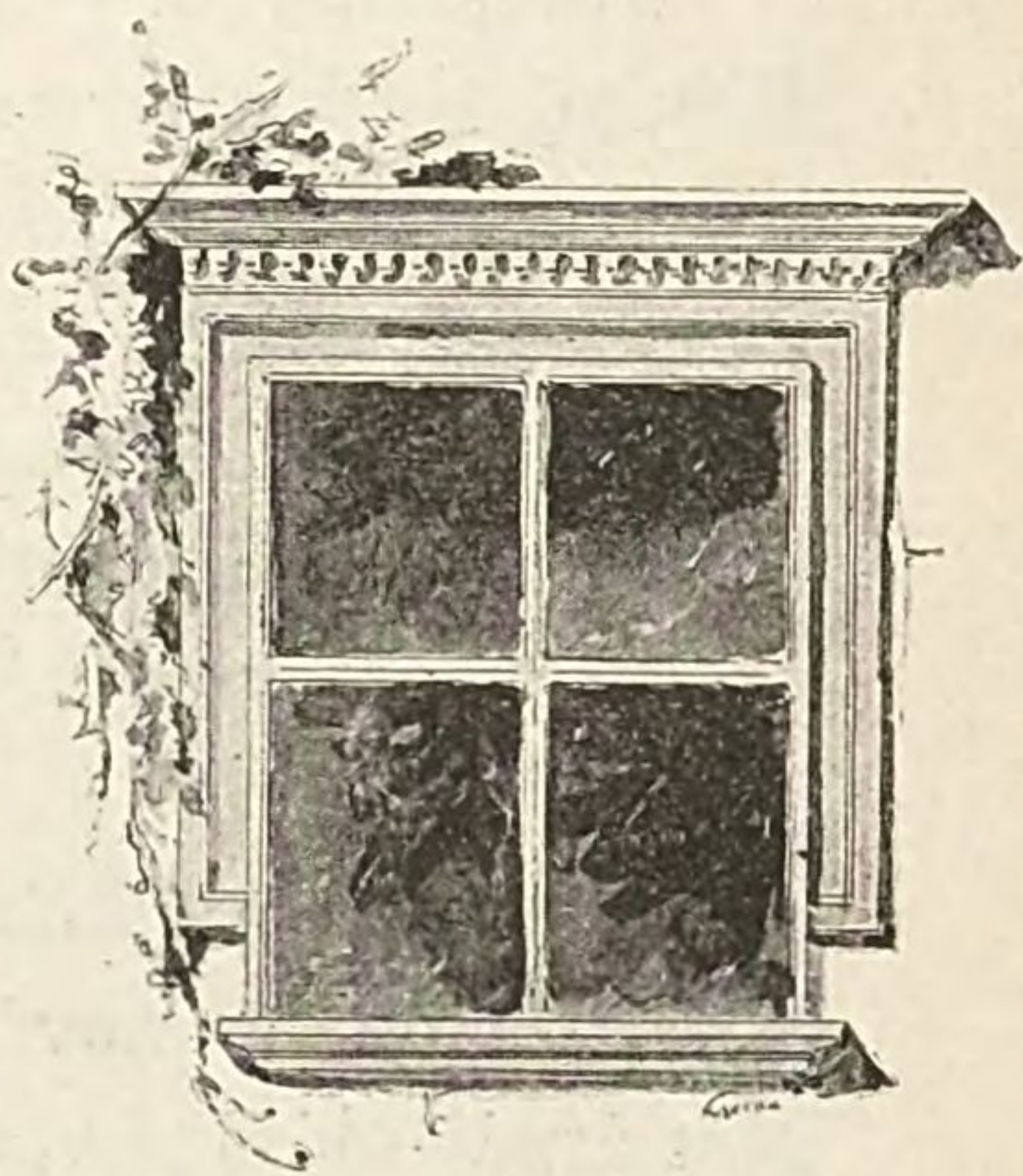
26. MEDGYESI TORONY.

éjjel elhelyezvén, a falak azon oldala felé irányozták, a melyek a leggyengébbek voltak. A város bírása s a többiek, kik Gritti mellett maradtak, éjjel a várba húzódtak, s a várbelieket föleskették, hogy soha Gritti és övéi ellen fegyvert nem fognak. Szent Mihály napján kora reggel Maylád a város falait lövetni kezdé. Gritti a falakon járt-kelt, rendelkezéseket tett, de negyednapos láza vissza-

* RÉVAY PÉTER: De monarchia et sacra corona. 75. l.; KATONA: i. m. xx. köt. 924. l.

kényszeríté lakásába. Egyszerre a toronyból zászlót lobogtatnak, a harangok zúgnak, a várbeliek lármája megharsan, az ostromlók a városba tódulnak. Dobó Ferencz Grittivel lábra kelve, intézkednek itt is, amott is, míg végre kimerülve, a városnak egyik bezúzott kapujáig érnek, s ott szomjúságtól gyötörtetve, Gritti vizet kér. Ekkor érkezett oda Batthyányi Orbán egy török lovon, s kérdé Grittitől, mit tévők legyenek? «Ha kell, halálig harczolni», válaszolt Gritti. Dóczy eltávozott. Ezután Gritti mindkét fiát magához rendelve, Antalnak kézbesíté kincseinek egy részét, Péternek pedig kezébe adta a moldvai vajda levelét, s megparancsolá nekik, hogy a városba betörő moldvaiak közé vegyüljenek. Kiment a város falai közül Gritti is, de egy moldvai által azonnal elfogatott, és Kendy Ferencz alvajda kezébe adott át.* Maylád ostromló seregeivel Medgyest bevette; elfogatott Dóczy János is. A felettök lebegő nemezis leszállott fejökre. Maylád ajkairól várták az ítéletet, mely a nemzet felzaklatott boszújának, Czibak Imre védtelen legyilkolásának volt eleget teendő. S bárha igazságos vala is a kimondott halálos ítélet: annak végrehajtásában** nem csak Maylád egyéniségének szenvedélye nyilatkozott, de igen is vele együtt azoké is, kik a bakók kegyetlensége által a nemezist kiengesztelni vélték.

Gritti Alajost, Dóczy Jánost kivégezték. Zápolya János mondá: «ez a gonosz ember haljon meg», s az meghalt!

27. RÉSZLET GRITTI LAKHÁZÁBÓL.

* PAULUS JOVIUS: i. m. lib. xxxii. pag. 241; ENGEL: i. m. iv. köt. 43. l.

** VERANCHICH: i. m. ii. köt. 36. l.; ENGEL: i. m. iv. köt. 43. l.; BETHLEN FARKAS: i. m. i. köt. 213. l.; RÉVAY:

i. m. 76. l.; ISTVÁNFFY: i. m. xii. könyv 132. l.; KATONA: i. m. xx. köt. 926. l.; SCHWANDTNER: i. m. iii. köt. 379. l.; EDER: Simigianus, xxii. fej. 127. l.

A siker, melylyel Maylád a vérig sértett nemzeti érzü-
letet Medgyes bevétele, Gritti és Dóczy kivégeztetése
által megboszúlta, fokozta népszerűségét Erdélyben. Az
erdélyiek érdemeinek nem csekély nyomatékaúl tekin-
tették Jánoshoz való hajlamának jeleit, mert ennek foly-
tán az általános közvélemény óhaja lett: őt vajdájokúl
tekinthetni. Befolyásolta hiúságát János titkos utasítása
Gritti elvesztését illetőleg, s a fejedelemnek azon minden-
féle ürügy alatt késlekedő hadmozdulata, melylyel Gritti
felszabadítását Medgyesen megghiúsítá.

Kölcsönös egyengetése az átpártolás útjának, melyet
Maylád és Nádasdy egymás között tervszerűleg űztek, még
a medgyesi ostrom után sem ért véget, bárha a leendő
vajda már ekkor János hívének mutatkozott. Nem szakí-
tott még ekkor Maylád nyilvánosan Ferdinánddal, ki őt
Bernát trienti püspökhöz írt levelében még hívének ne-
vezi.¹ Nádasdy is még, — noha már tudta Zápolya, hogy őt
el készül hagyni, — a fejedelem hívei sorában időzött, da-
czára annak, hogy Szalaházy Tamás és Thurzó Elek ország-
bíró Ferdinánd nevében Nádasdyval megkötötték a szerző-
dést átpártolására vonatkozólag.² Ez azonban titok maradt a
fejedelem előtt, s csak három hó letelte után szállta meg
a gyanú, hogy Nádasdy és Ferdinánd között egyezés törté-
nhetett. Az 1534-ik évi Márton napján felszólítja, hogy
jelenjék meg udvarában.³ Nádasdy ezen felszólításra levéllel
válaszolt, utasítást kérvén Zápolyától, ha vajjon seregével
menjen-e hozzá, vagy csak néhány lovassal? Erre újabb
rendeletet ír neki a fejedelem,⁴ s a mielőbbi megjele-
nést parancsolja. Nádasdy azonban most már minden áron
szabadúlni akart János királytól, ez ellenben nagy áldoza-

¹ VERANCHICH: i. m. II. köt. 37. l.

² WAGNER: Collect. Genealog. Dac.

¹ pag. III.

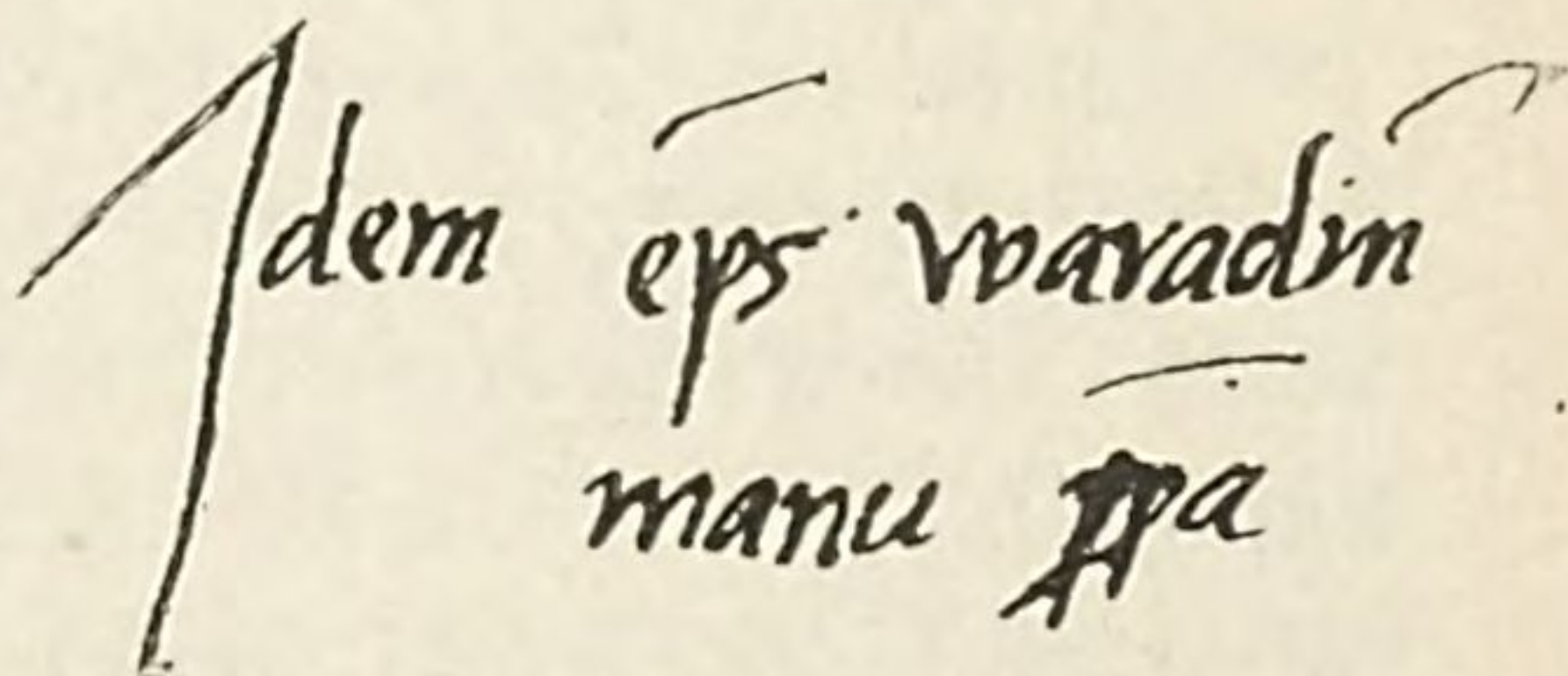
³ HORVÁTH MIH.: Nádasdy Tamás
élete. 63. l.

⁴ Tudományos Gyűjtemény 1834. év
folyam, VIII. köt. 42. l.

tokkal is kívánta a jeles államférfiút megtartani. De hasztalan, a pártcserének meg kellett történnie, s midőn ez látta, hogy János király elbocsátási kérelmét nem intézi el, maga jelenté ki neki a viszonyt, melybe Ferdinánddal lépett, s többé János király udvarában nem jelent meg. De mielőtt még elhagyta volna Zápolya Jánost Nádasdy Tamás, sógora Maylád István mind több jelét adta szándékának, hogy Ferdinándtól búcsút vegyen, Gritti halála után elérkezvén az alkalom a politikai elvváltoztatást nyiltan is keresztül vinni. Nádasdy adta Zápolyának sógorát Mayládöt, ez Ferdinándhoz átvezette Nádasdyt.

A medgyesi katastropha következményeiben nagy változást hozott létre a közügyekben. Változást a politikai irányban, változást a szereplők egyéniségében. Ferdinánd udvarában vérmes reményeket tápláltak, János király felocsúdott tespedéséből; Frater György hatalma tetőpontjához közeledik, Maylád István a nyilvános szereplés terére lép.

Frater György, kit Czibak Imre halála után János kincstartójává tett és váradi püspökké emelt, legfőbb tanácsosává lett. Ismerte Maylád megbízhatatlanságát, szívós kitartását terveinek kivitelében, éles eszét, katonai tehetségét és bátorságát; s nem csak a

28. FRATER GYÖRGY ALÁÍRÁSA.

kettő között már előbb kifejlett személyes gyűlölség, de politikai személyes és állami okoknál fogva is, határozottan s minden módon ellenzé Mayládnak vajdává kineveztetését.* Politikai személyes okai azon föltevésben gyökereztek, ha Maylád, ki népszerűségénél fogva Erdélyben már most is főember volt, a hatalmat magához ragadja, a pálos barátot befolyásá-

* HORVÁTH MIH.: i. m. III. köt. 96. l

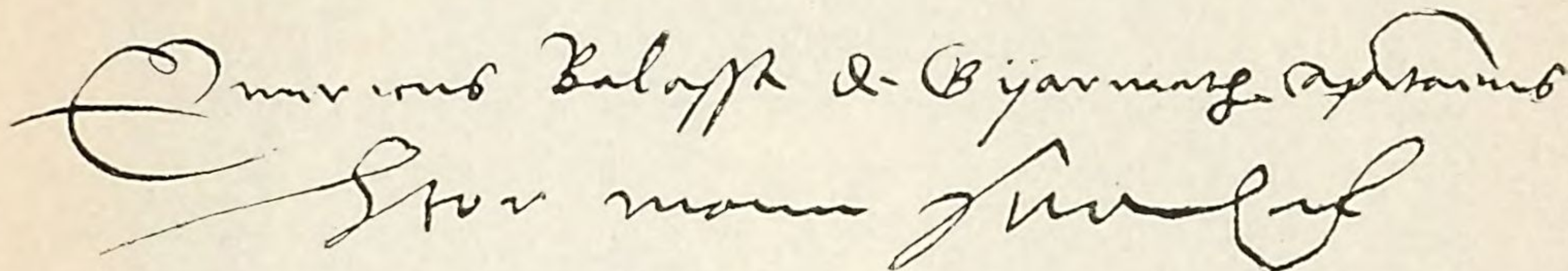
tól fosztja meg a királynál; állami indokai pedig azon alapúltak, hogy Maylád, ki eddig Ferdinánd híve vala, titokban ezentúl is Ferdinánd pártját segitendi, s Erdélyt Jánostól elidegeníti. Zápolya látta ugyan a György barát által eleibe festett sötét képnek megvalósúlhatását; de mert Gritti kivégeztetése miatt egyrészt a szultán haragjától tartott, másrészt pedig Maylád mellőzése által az erdélyiek közös óhaját sérteni nem merte, s végre mint-hogy az ő segélye által Erdélyt szorosabban vélte magához fűzni: Frater György előre látó tanácsát nem fogadta el. Mellőzte ezen tanácsot annál is inkább, mert az erdélyiek mindig hangosabban nyilvánuló kívánsága már már követeléssé vált; míg végre Gritti halála után négy hétre, az october 28-ára Tordára összehívott országgyűlésen Mayládot, Ferdinánd eddigi helytartóját, a medgyesi hőst, Czibak megboszlóját, Erdély vajdájává nevezte ki.*

V.

Nehéz és ellenséges viszonyok között lépett Maylád az erdélyi vajdaságra. Mert a mint a szállongó hír szárnyra vette János ügyeinek rosszra fordúlt állapotát a fényes kapunál, hívei közül egész sereg főúr készült elhagyni táborát. Ferdinánd megmarkolta a kinálkozó helyzetet János pártjának lehető csonkítására. Reichensdorfer titkára e célból már december havában útra indúlt, hogy Péter moldvai vajdát, s általa az erdélyi urakat, de kivált Mayládot céljainak megnyerje. A moldvai vajda a hűségi nyilatkozatot Reichensdorfernek már 1535. évi január havában kiadta, a miért neki a titkár Ferdinánd nevében Csicsó, Küküllő, Bálványos várak és Besztercze

* BETHLEN FARKAS: i. m. I. köt. 221. l.; BRUTUS J. MIH.: Magy. Hist. II. köt. IX. könyv 29. l.; SZERÉMY: i. m. I. köt. pag. 339.

birtokát megígérte. A moldvai vajda nem kevésbé befolyásolta Mayládót, annál is inkább, mert a később kinevezett vajda társa is, Balassa Imre, titokban Ferdinándhoz szított. Maylád csakugyan Ferdinánd híve maradt, s működésével Ferdinánd eleinte meg is volt elégedve, mint-

29. BALASSA IMRE ALÁÍRÁSA.

hogy befolyásával az erdélyi nemesség hűségét János iránt megingatá és Mária királynét egész kérkedve értesíté Mayláddal való megelégedéséről.¹

Ellenséges volt azon körülmény a vajdára nézve, hogy Frater György ellenében, ki János legbensőbb embere volt, védekeznie kellett. Védekeznie az ellen, ki semmiképen sem akarta megengedni kinevezését vajdává. György barátnak Maylád elleni rossz indulata ismeretes vala Oláh Miklós előtt is, ki barátja levén,² Zalay János főispán által 1534-ik évi augusztus 11-én kelt levelében óvakodásra inteté s kéreté, őrizkedjék a fehér csuhásoktól.³

Gyanakodással kísérté minden léptét János, mert ámbár Frater György ellenzése daczára nevezte ki Erdély vajdájává, de ezt mégis azon kényszerhelyzet következtében tette, melybe őt az ország kívánalma s a tordai gyűlés sodorta. Bizalmatlan vala irányában Ferdinánd is, noha alaptalanúl, mert Maylád daczára annak, hogy mint vajda Jánosnak esküdött hűséget a Bánffyak és Balassákkal együtt,⁴ kéz

¹ BUCHHOLZ: Gesch. Ferd. I. iv. köt. 142. l.

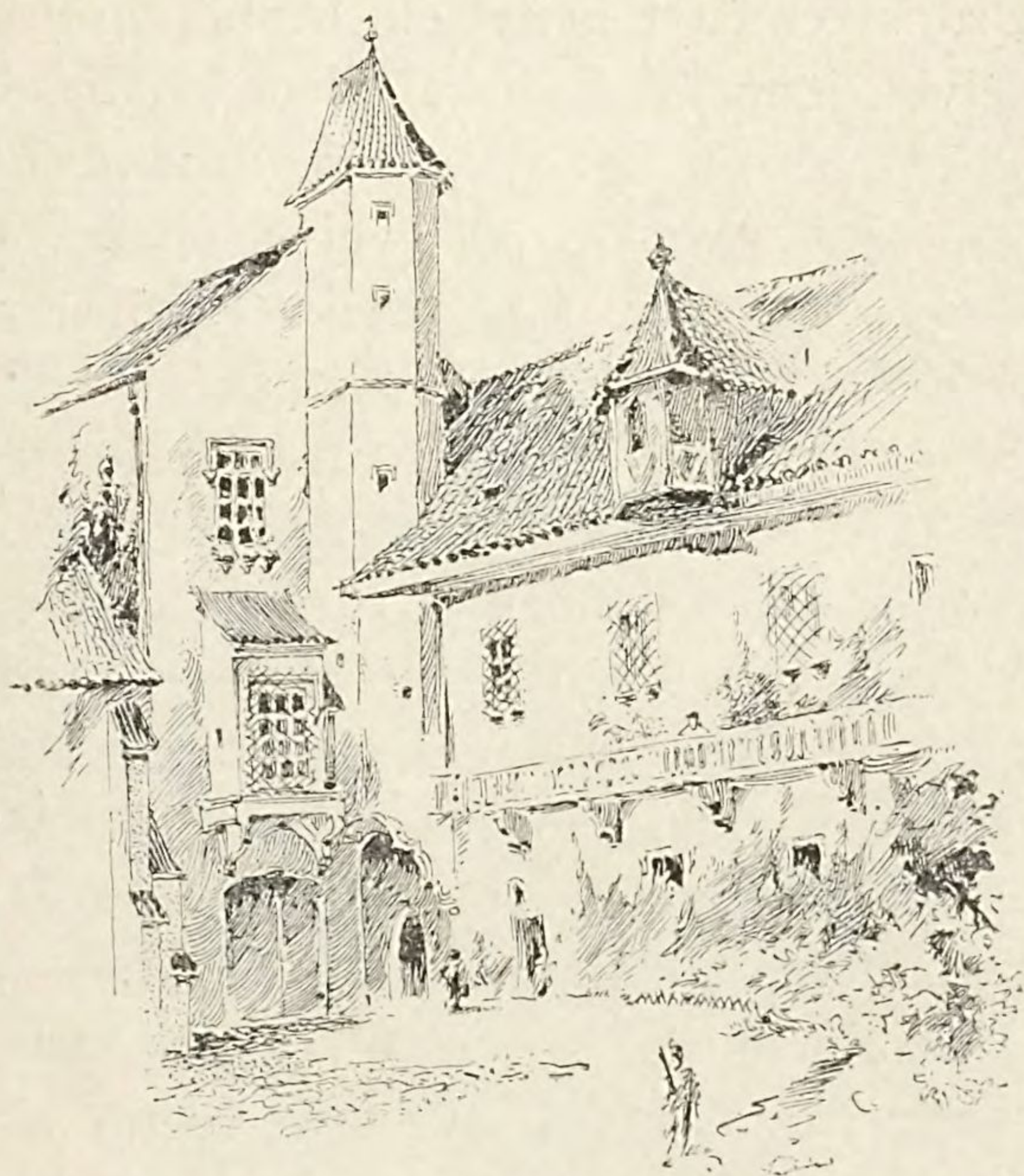
² SCHMIDT: Episc. Agrien. III. köt. 5. l.; KATONA: i. m. xx. köt. 1037. l.

³ Oláh Miklós levelezései. 530. l.

⁴ SZERÉMY: i. m. 279. l.

alatt Ferdinándhoz hajlott. Igaz, hogy az erdélyi részeket Szebennel együtt János hűségére bírta,¹ de Ferdinánd fél-szeg intézkedése, határozatlansága pártja nagyobbodására nézve, a vajda titkos közreműködése nélkül még azon eredményeket sem mutathatta volna fel, melyekkel az 1535-ik év elején Mária királynéhoz írt levelében dicsekedett.² Fer-

31. NAGY-SZEBEN: A VÁROSHÁZ UDVARA.

dinánd különben már akkor sem hitt Mayládnak, midőn ez Medgyes ostromakor, még mint az ő híve, színleg az ő érdekében harczolt Gritti ellen. Kétszínűnek tartá őt Wese János lundeni érsek is, ki V. Károly császárnak megírá a király abbeli félelmét, hogy Maylád Erdélyt a maga számára akarja megszerezni.³ Ezen indokból Ferdinánd nem látta szívesen vajdává neveztetését; de a fél-sikereket mégis csak magának róvhatta fel, mert ha Gritti

¹ VERANCHICH: i. m. I. köt. 61. l.

² BUCHHOLZ: i. m. IV. köt. 142. l.

³ HATVANI MIHÁLY: i. m. I. köt.

228. l.

halála után — írja Oláh Miklós Gerendi Miklós erdélyi püspöknek — Ferdinánd mindjárt csak háromezer harczost küld Erdélybe, meghódíthatta volna ezt, és sem Maylád nem lett volna erdélyi vajdává, sem János Erdélyt meg nem szállhatja vala.¹ Erdély hűsége annál bizonyosabb leendett, mivel kéz alatt Maylád vajdatársával Ferdinánd érdekeit ápolták.² Biztos reményt keltettek benne, hogy ha János király Erdélybe jönne, fölkelnek ellene, s ha Ferdinánd

*Zápolya hűsége
Tr: Nam p. p.*

32. GERENDI MIKLÓS ALÁÍRÁSA.

sereget küld, Zápolya hívei is hozzá csatlakoznak.³ Erről a vajda még biztosítékot is szolgáltatott Ferdinándnak.⁴ Tételte mindezt a szultán

haragja a vajda ellen, kiben Gritti halálának okozóját látta.⁵ János király Szolimán kiengeszteléseül Laszky Jeromost a Czibak idejében névleges vajdát elfogató, s magát védelmezendő a szultán előtt, Gritti megöletését egyenesen és egészen Mayládra hárította; Ferdinánd pedig Zápolyának tulajdonítván Gritti halálát, a vajdát mint eszközt tüntette fel Szolimánnál.⁶

Bekövetkezett az 1535-ik év. Alig vette a hír szárnyaira, hogy V. Károly császár a franczia háború miatt Ferdinándot nem segíyezheti, a szultán haragja pedig János ellen lecsillapult: Ferdinándot hívei kezdték elhagyogatni, Maylád erélyesebben vitte Zápolya ügyeit, s a szebenieket mind jobban kezdé szorongatni.⁷ Nem volt azonban János király sem biztos, tartott úgy párthívei ingatagságától, mint Szulejmánnak bár csillapodó, de Ferdinánd által még mindig felébreszthető haragjától. Ezen

¹ Oláh Miklós levelezései, 539. l.

² ISTVÁNFFY: i. m. XII. könyv, 134. l.

³ GÉVAY: i. m. II. köt. 154. l.

⁴ HATVANI: Brüsseli Okmánytár. 103. okirat.

⁵ BRUTUS MIH.: i. m. III. köt. 99. l.

⁶ HORVÁTH MIH.: i. m. III. köt. 99. l.; HATVANI: i. m. I. köt. 310. l.

⁷ SZERÉMY: i. m. I. köt. 350. l.

⁸ HORVÁTH MIH.: i. m. III. köt. 107. l.

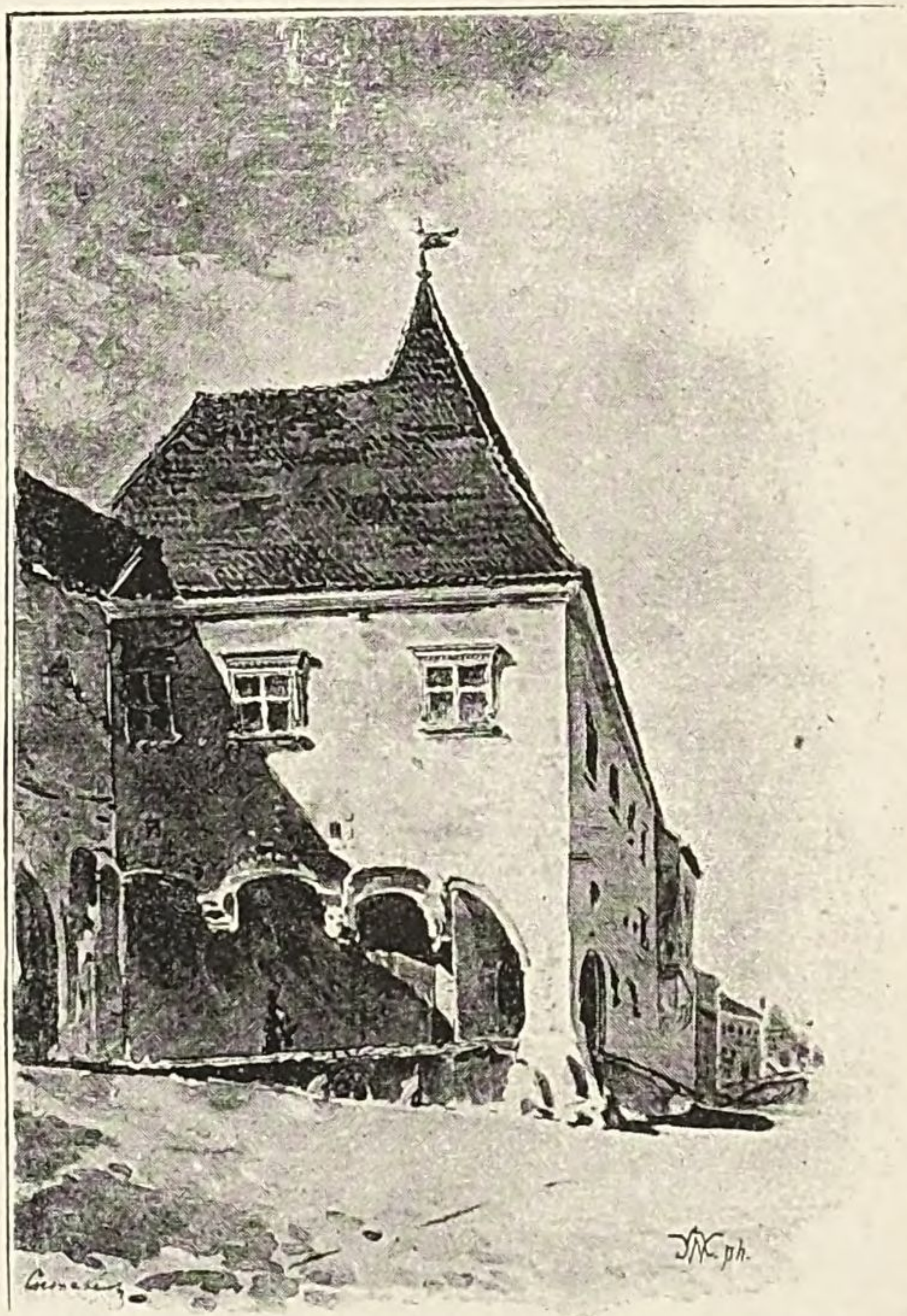

SVLIMAN OTOMAN·REX·TVRC·X·

SZOLIMÁN SZULTÁN.

Az országos arczképcsarnokban levő 1535-iki rézmetszet után.

helyzetben János király hajlandóságot mutatott Ferdinánddal a békét tárgyalni; a mely ügyben Broderich István püspököt martius havában Bécsbe küldötte, a békealkudozások megkezdésére. A tárgyalás János király részéről csak időnyerés céljából történt; de nem volt szándéka a békét megkötni, míg a körülmények meg nem változnak. E közben Maylád Szebent folytonosan zaklata, míg végre a György napja után megkezdett békealkudozásokat megelőzőleg elhatározott: hogy a vajda, akár megköttetik a békeszerződés akár nem, Szebent ne vívhassa.* A bécsi békealkudozások augusztus 21-ig húzódtak, mi közben János Mayládot szorosabban óhajtván magához fűzni, Talmácsot a szászoktól elvette, s azt a vajdának 2000 frtig zálogba adta.**

33. NAGYSZEBENI VÁROSHÁZ.

Mialatt a társadalmi, a kormányzati és politikai zűlött-ség rohanva haladt a sülyedés örvénye felé, a két ellenkirály nem szűnt meg kölcsönös vádaskodással a portánál egymás romlására, a haza vesztére Szulejmán kegyeit hajhászván. Zápolya csakugyan nem csalódott, ha Gritti halála

* MILES: Siebenbürgens Würgengel, pag. 25.; EDER: Simigianus, I. köt. 137. l.; PRAY: Annales Reg. Hung. v. köt. 279. l.; KATONA: i. m. XX. köt. 934. l.

** EDER: Simigianus, I. könyv, 13. l. 14. jegyzet.

miatt a szultán haragjától még mindig tartott. Mert habár kiváló gondja volt arra, hogy György barát tanácsára Mayládót állítsa bűnbakúl előtérbe, s a szultán csakugyan a vajdát tekinté főbűnösül: de ez mégis hogy Gritti kivégeztetésének körülményeit megtudja, annak bűnrészeseit kikutassa, Junis bégét Magyarországra küldötte.

Junis bég Grittinek nem volt nagy barátja és Scepper Kornél előtt Konstantinápolyban csodálkozását fejezte ki a fölött, hogy még nem találkozott magyar ember, a ki e gaz szajhafit megölje,¹ tehát a lanyha vizsgálat megnyugtató lehetett Zápolyára nézve. De Junis bég, hivatalos működésében, nem feladatának igazságos megoldását tekinté célúl, hanem az önhaszon lebegett szemei előtt. Scepper Kornél Ferdinánd nevében ezer arany évdíjat ajánlott fel neki, mit Nagyváradon fel is említett.² János és Frater György nem legyezgetvén a bég haszonlesését, gyűlölettel viseltetett irántuk és sehogy sem bírták őt kiengesztelni. Ebből veszedelem származhatott Zápolyára nézve, mert Junis bég a Ferdinánd által hozzá küldött Nogarola gróffal szemben igen közlékeny volt,³ János király iránti gyűlöletének szabad folyást engedett, nyíltan hirdetvén, hogy a szultán megvonta tőle barátságát, és támogatni nem fogja többé.⁴ Szulejmán Gritti megöletésével csakugyan Mayládót gyanúsította.⁵

Ferdinánd ekkor már végképen elveszté bizalmát Mayládban, mert habár Szeben ostromával fel kellett hagyania, mégis annak környékén tartózkodott, zaklatá a szebenieket, s nem sokat törődött a Bécsben kötött előzményes

¹ HORVÁTH MIH.: i. m. III. köt. 100. l.

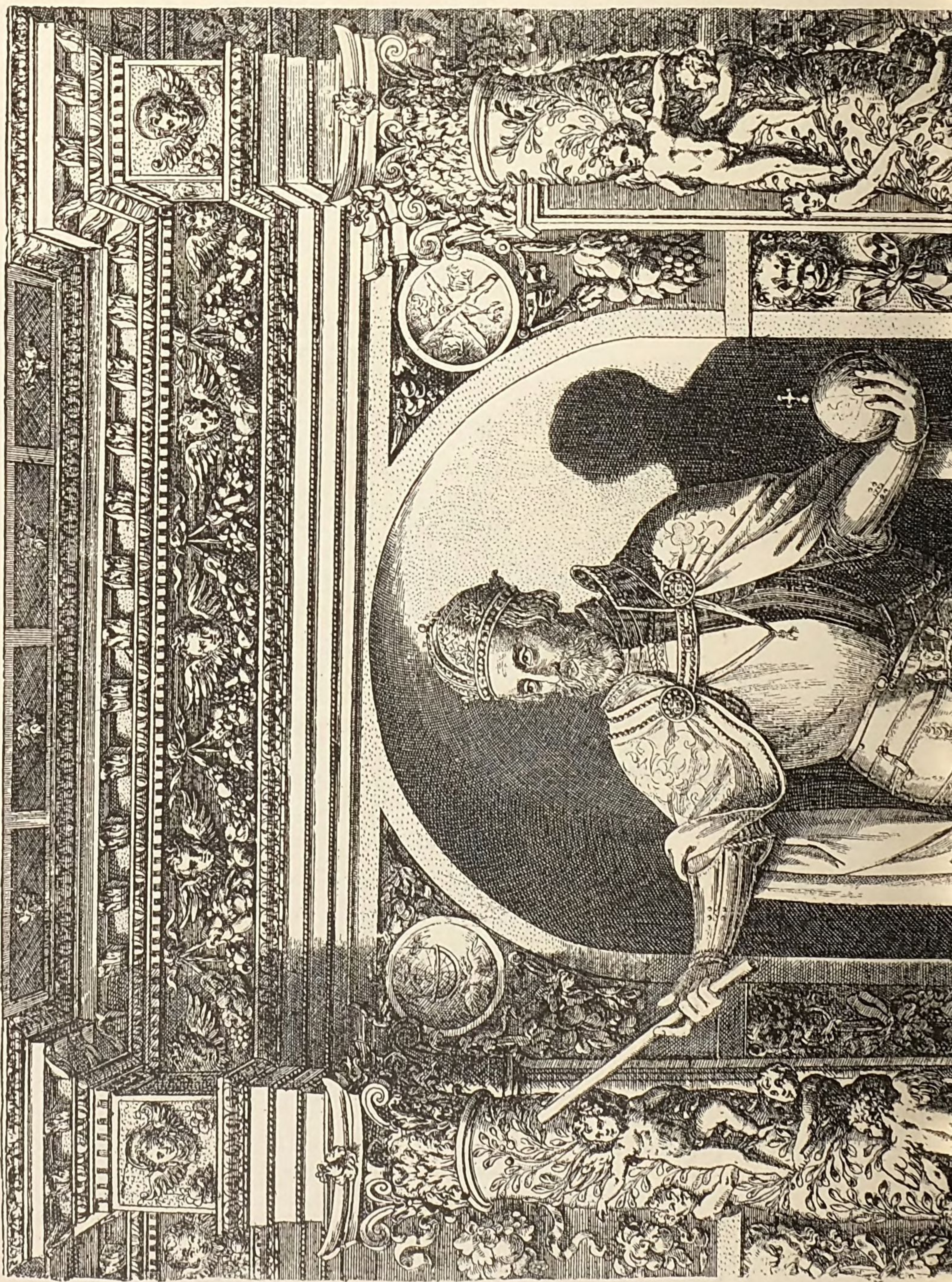
² HATVANI: i. m. I. köt. 280. l.

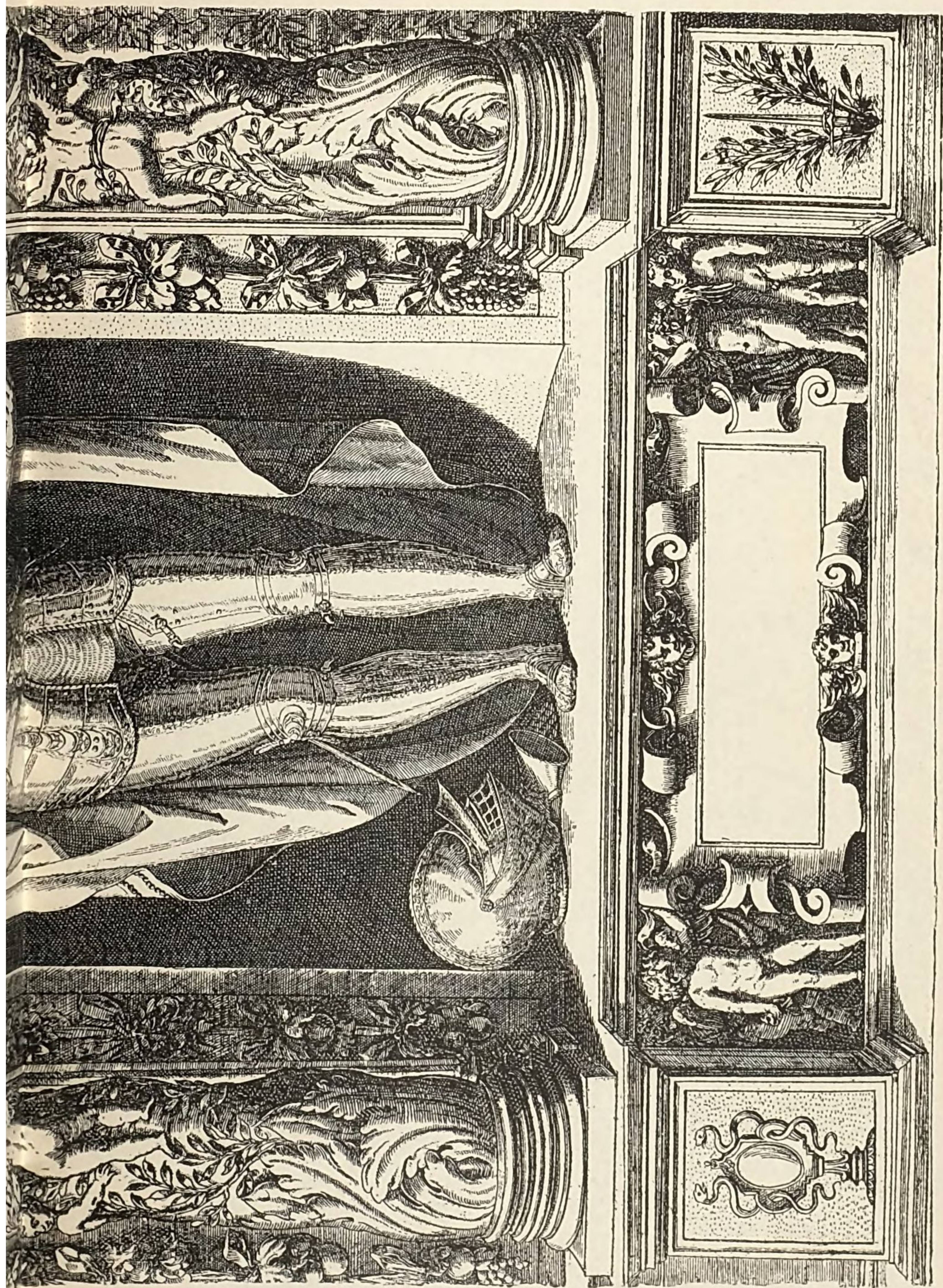
⁴ U. o. 298. l.

⁴ GÉVAY: i. m. II. köt. 3, 69. ll.

⁵ Kitészik ez azon tudósításból, melyet Nogarola Junis béggel 1535. oct. 13-iki Esztergomban történt beszélgeté-

séről írt, kiderül továbbá a bajor herceg által Zápolya udvarába küldött ügynökének Eckhel Márknak — ki Roggen-dorf és Hoffmann, Ferdinánd miniszterei által elfogadtatott — kihallgatása alkalmával tett vallomásából. HATVANI: i. m. I. köt. 293. l. 123. okm.

I. FERDINÁND.

Az országos arcképcsarnokban levő egykorú rézmetszet után.

pontokkal. Megnehezíté Frater György feladatát is, ki János nevében a békealkudozásokba befolyván, Ferdinándnak a béke helyreállítására nézve kész közreműködését megígéré. Erre Ferdinánd válaszolva János király kincstárnokának, kéri: vigyáztasson Mayládra, hogy a szebenieket ne zaklassa, s a béke tekintetéből zavargások ne történjenek.¹

Maylád hiú nagyravágyásának áldozott, midőn 1536-ik évi június 24-én Székelyvásárhelytt, a moldvai vajda ellen teljes népfölkelést indítva, attól Bálványos várát elfoglalta,² s Lázár Ferencz előkelő székelyt lefejeztette.³

E közben nagyot változtak a viszonyok a két ellenkirály ügyeiben. Mert míg Junis bég magyarországi küldetéséből Konstantinápolyba vissza nem tért, János Frater György véleményére hajolva, a békealkudozásokat csak szóval tartotta, most azonban midőn Frater György belátta, hogy Junis bég Zápolya ellen a szultánt még jobban fellovalhatja, s midőn tapasztalá, hogy Erdélyben őt magát sem fogadnák rokonszenvesen, sőt be sem akarják bocsátani, s végre mert kivihetetlennnek tartá az ország egyesülését János koronája alatt: hajlandó volt Brodarics és Frangepán nézeteihez hajolva, a békét Ferdinánddal megkötni. Ámde Ferdinánd német tanácsosai javaslatára és császári bátyja V. Károly óvó intései daczára, a békekísérletek meddősége közben, azon föltevésből indulva ki, hogy a harcz szerencséje kedvezend neki, és ez által Zápolyát előnyös békefeltételekre kényszerítheti: a háborúskodás megkezdését elhatározá. Nem kevésbbé hízelgett magának azzal, hogy míg János királyt Felső-Magyarországban foglalkoztatja, az alatt Erdélyt is megtámadva, kiereszolja tőle mindazt, mit a lundeni érsek eddigelé békealkudozási kísérleteivel el nem érhetett.

¹ Történ. Tár. 1878. évf. II. füz. 210. l.

³ U. o.

² BETHLEN FARKAS: i. m. I. köt. 234. l.

Ferdinánd számításain azonban sajátos optimizmusa, félszeg intézkedései, párthíveinek megbízhatlansága keresztvonást húzott. Mert habár a fegyverszünetet a béke eredménye nélkül a lundeni érsek, mielőtt Nagyváradról eltávozott, János királylyal meghosszabbította; időközben a szultán haragja Zápolya ellen lecsillapulván, ez Szebent Maylád által ismét szorongatni kezdé. Mire csakhamar elpártoltak Ferdinándtól Török Bálint, Bebek Ferencz és többen. De a mit leginkább fájlalhatott, az a hű Kassa elvesztése vala, mely János király iránt rokonszenvet nem táplált. Zápolya december 4-én Serédy Gáspár főkapitány távol létében,¹ tisztei árulása folytán,² Csécsey Lénárt tályai kapitány és Kállay János által a fegyverszünet daczára csellel megvétette.³

Minthogy Kassa, a felső-magyarországi hadállás kulcsa és góczpontja bukása által Lőcse, Bártfa, Eperjes és Kis-Szeben is veszélynek valának kitéve, e városok Ferdinándtól segílyt sürgettek, s ő 1537-ben elhatározá e városokat megvédni s a hadjáratot Ebensdorf és Serédy vezérlete alatt megindítá. Veszélyeztetve lett volna azonban annak eredménye seregének elégtelensége miatt, de azért is, mert Perényi Péter és Bebek Ferencz János mellett foglaltak pártállást. Megszaporította tehát Ferdinánd harczosai számát, s tízezerre növelvén azt, Fels Lénárdot is Ebensdorf táborába küldötte. Ennek következtében János kénytelen volt, hogy Ferdinándnak ellentállhasson, s főkép hogy Perényi Pétert és Bebek Ferenczet sikeresen megvédhesse, hadait megerősíteni. Amint azonban Fels Lénárd a táborba szállt s vele egyesült Pekry Lajos, Nyáry Fe-

¹ ISTVÁNFFY: i. m. 133. l.

50.; ENGEL: i. m. IV. köt. 50. l.: SZALAY: i. m. IV. köt. 167.

² WAGNER: *Analecta Scepusii*, II. köt. 184. l.; FESSLER: i. m. VI. köt. 511. l.; SCHWANDTNER: i. m. II. köt. 407. l.; KOVACHICH: *Script. min.* II. köt. pag.

³ HORVÁTH MIHÁLY: *Frater György élete*, 144. l.; KÁROLYI ÁRPÁD: *A nagyvárad béke tört.*, Századokban 1878. évfolyam 615. l.

rencz, Bánffy Boldizsár és Bakics Pál, seregeikkel Sárost, Perényi várát a nyár folytán megszállották, és hosszabb ostrom után be is vették. Ezen közelség Kassához veszélyes vala, pedig Kassát Zápolyának minden áron meg kellett tartania. Ezen okból és Csécsey kassai főkapitány sürgetéseire Erdélyből tizennyolczezer embert rendelt ki Maylád Istvánnal, kivel maga Frater György is táborba szállott.¹ Seregével oly czélból közeledett Tokaj felé, hogy ott Perényi és Bebek hadaival egyesüljön. Először lépett föl ekkor a pálos barát hadvezéri szerepben, de most sem katonai bátorságában, sem hadvezéri tehetségében nem bíztak, rendelkezéseit nem teljesíték sem Perényi sem Bebek, s Frater György kudarczot vallott Fels Lénárd hadműveletei ellenében. Ekkor Kassa alá vonúlt, hol közte és Maylád között az ellenségeskedés nyíltan kitört. A vajda ugyanis e gúnyos szavakat intézte hozzá: *«nem illik te neked itt velünk hadakozni, mert kezedet papi fogadalmad lekötve tartja, nehogy kezed emberi vértől ázzék, s inkább ártatlan maradjon.»*²

Mayládnak katonai és hadi tekintélye kortársai között jó hírben állott. Ferdinánd ismerte tehetségeit. Tudta, hogy Erdélyben a vajda népszerűsége uralkodik a politikai viszonyok felett, s midőn ez Erdélyt seregével elhagyva, Kassa körül táborozott, Ferdinánd a lundeni érsek által, ki a moldvai vajdával barátságos viszonyban állott, igyekezett a moldvait reá bírni, hogy azalatt, míg Mayládot Felső-Magyarországon hadműveleteivel lekötve tartja, seregeivel Erdélybe törjön.³ E czélból Laszky megbízást kapott a moldvai vajdának Krakkóban levő követével alkudozásokba bocsátkozni, s ennek Laszky által ígéretet tétetett,

¹ VERANCHICH: i. m. II. köt. 39. l.; ISTVÁNNFY: i. m. 134. l.; FESSLER: i. m. VI. köt. 514. l.; ENGEL: i. m. IV. köt. 51. l.; HORVÁTH MIH.: i. m. III. köt. 108. l.; SZALAY: i. m. IV. köt. 171. l.

² SZERÉMY: i. m. 350. l.

³ KÁROLYI ÁRPÁD: Századok, 1878. évf. 694. l.

ha keresztül viszi a moldvainál Erdélybe való betörését, az erdélyi javak nagy részét neki adományozandja.¹ A moldvai Ferdinándnak e terv keresztül vitelére ígéreteket tett, s a szép szavakba burkolt ámitás elkábítá a lundeni érseket is, Ferdinándot is: Péter vajda már ekkor ténylegesen segíté Zápolyát, midőn ez az erdélyi vajdát Eperjes felé küldötte Kassa alól, s a moldvai Maylád hadait 500 oláh lovassal növelte.²

Az erdélyi vajda csakugyan fölötte megnehezíté Ferdinándnak felső-magyarországi hadviselését. Fels Lénárdot Eperjes vidékén már annyira szorongatá, hogy ez egészen reménytelenül ír a lundeni érseknek kétséges helyzetéről. Értesíti őt ugyanis arról, hogy nyílt csatát seregének elégtelensége miatt elfogadni nem bátorkodik, s kémei által megtudta, hogy Maylád Kassáról Eperjes felé viszi hadait, Kis-Szebent ostromolja. Erre azonban egy néhány nap múlva, a megkönnyebbülés érzetével tudósítja a lundeni érseket a vajda visszavonulásáról, s elhatározásáról Erdélybe menni.³

János táborában a hadvezérlet miatti egyenetlenség, s a moldvai vajdának mozgolódásáról érkezett hírek bomlást idéztek elő. Maylád egyrészt Frater Györggyel történt perpatvarkodása, másrészt a moldvai betörés hírének következtében hadaival csakugyan Erdélybe készült. Erről ad értesítést a lundeni érseknek Ferdinánd, írván: «hogy már lóháton volt az egész had, midőn egyszerre Frater György bőbeszéddel megindítá Maylád Istvánt, rávette hogy a lóról leszálljon, s a többinek is ugyan azt parancsolta.⁴

Hogy ez idő szerint Maylád Zápolya tanácsában és sugalmazásában minő szerepet vitt, ennek magyarázatát adja versengése Frater Györggyel. Politikai szempont-

¹ U. a. u. o.

² VERANCHICH: i. m. II. köt. 39. l.

³ KÁROLYI ÁRPÁD: i. m. 800. l.

⁴ U. a. u. o.

ból is befolyásolta Zápolyát, és minden valószínűség szerint akadályozta is a béke megkötését a két ellenkirály között. Ez világosan kiderül Ferdinándnak a lundeni érsekhez írott leveléből, melyben azon reményének ad kifejezést, hogy ha Maylád csakugyan távozik Kassáról, és Erdélybe veszi útját, akkor Zápolya talán elfogadhatóbb föltételekre lesz bírható.¹ Erre mutat Laszkynak és Serédynek levelezése is a vajdával.² Kellő jelentőségre emeli Mayládnak társadalmi állását, Zápolyára való befolyását, katonai ügyességét és hadi képzettségét azon körülmény, hogy tőle minden áron szabadulni óhajtottak. E büns szándék kivitelére Balassa Imre és Keserű Mihály vállalkoztak. A lundeni érsek megbízta őket, hogy a vajdát fogják el; de ez nem sikerülhetett, mert már ekkor Maylád Zápolya hadainak fővezére volt; s ezen körülményről a poroszló szerepre vállalkozók a lundeni érseket nagy szomorúan értesítik.³

Mialatt a polgárháború, a koronaért versenyző felek véres harcrai Felső-Magyarországgal éreztették a dúló pusztítások borzalmait, hírek kezdenek szállingózni a moldvai vajdának Erdélybe töréséről. Ez reménységet keltett Ferdinándban és Fels Lénárdban Felső-Magyarországon Mayládtól szabadulhatni.⁴ S ha súlyt fektetett Ferdinánd a vajda ártalmatlanná tételére, nem kevésbbé érdekében állónak látta az ingadozó Perényi Péter megnyerését. De ekkor már elhíresztelték, hogy Zápolya örökös nélküli halála esetére a magyar korona ígéretével részére hódította volna a gazdag felvidéki oligarchát,⁵ s hogy erre Perényinek Frater György és Maylád István meg is esküvének.⁶

A mohácsi vész után bekövetkezett pártvillongások

¹ Történ. Tár, 1878. évf. 754. l.

² Századok, 1878. évf. 816. l.

³ U. a. u. o.

⁴ U. o. 803. l.

⁵ U. o. 807. l.

⁶ U. o. 810. l.

meglazíták az erkölcsöket, A többi közt Petky Antal köz-nemes birtokos a nyilvános lopás bűntényét követte el, melynek következtében birtokaitól a vajda megfosztotta s azokat testvérének, Maylád Demeternek, ajándékozta.*

Közmorál szempontjából azon tényét a vajdának, hogy az elkobzott birtokkal saját nemzetségét gazdagítja, hatalommal való visszaélésnek bélyegezheté a közvélemény; de akkor a jogos vagy jogtalan vagyonszerzés, a birtoklás, az országnak zilált belviszonyai között, a nyilvános szereplés főfeltétele volt. S ha tekintjük a főurak magánérdekeit, haszonlesését, a versengő ellenkirályok rendszeres vesztegetését, midőn egy Thurzó, Szalaházy, Nogarola bizottságilag működtek a lélekvásár útján: Mayládnak azon birtok viszonya, mit Veráncz az erdélyieknek szemére vetett hozzájuk intézett levelében,** hogy tudnak oly vezéreket követni, a kik sajátjukból még csak 200 lovast sem bírnak tartani: inkább dicséretnek illik, mint az akkori megromlott viszonyok között egy vezér szerepet játszott férfiú hibájának, vagy szereplési elégtelenségnek.

A Bálványoshoz tartozó javadalmak inscriptióját a vajda részére, Frater György bitorlásnak tekintette, s két okból botránkozott meg azon. Az egyik ok személyes hiúságát sértette a váradi püspöknek, a mindenható kincstárnoknak, mert az inscriptio által Maylád befolyása öregbedett Zápolyára, s ez nem lehetett kedvére György barátnek. De Zápolyának ekkor már nagyon is érdekében feküdt a vajdát föltétlen híveül megnyerni, mert a porta készülődése a moldvai vajda ellen fölötte nyugtalanította, s félt attól, hogy Moldvából Erdélybe betörhet, s megtámadtatás esetén egészen magáénak akarta tudni Mayládöt. Ez elég indok volt a vajda hűségét a bálványosi uradalommal biztosítani. Frater Györgynek második és nyomós oka: a

* Orsz. Levár Gyulafejérvári osztály.
Miscell. Cista I. fasc. 5. nro. 17.

** VERANCHICH: i. m. VI. köt. 166. l.

nagyváradai püspökség javadalmainak megcsappanása volt, minthogy Bálványosvára a hozzátartozó uradalmakkal a váradai püspökséget illette.

Ezen körülmény élesebbé tette az ellenséges viszonyt a vajda és Frater György között.

Maylád mint erdélyi vajda, Zápolya felső-magyarországi hadainak vezére, népszerűségben öregbedve tért vissza a felső-magyarországi hadjáratból Erdély bércei közé, s 1537-ik évi november 27-én már Bálványos várában volt.*

A Ferdinánd és Zápolya közötti versenygés a magyar koronáért, mely tíz év óta annyi vészt, inséget, annyi nyomort, polgárháborút szült e hazában, végéhez közeledett. A felvidéken viselt háborúja az ellen királyoknak a béke alkudozások gyorsabb haladását akadályozta ugyan, de azt végképen még sem szakította meg; s most belevén fejezve a hadviselés, az alkudozás fonalszárait a siker kilátásaival újból kezükbe vették, János király részéről Frangepán és Brodarich, Ferdinánd részéről a lundeni érsek és Fels Lénárd. Ferdinándot Katzianer veresége engedékenyebbé tette követeléseiben, Zápolya pedig Frater György tanácsára túlságos kíváncsiakait szállította le. Ehhez még azon körülmény is járult, hogy Zápolya Zsigmond lengyel király leányát Izabellát nőül óhajtván venni, kezét csak oly föltétel alatt ígérte meg Zsigmond, ha Zápolya a császár és római király által is elismertetik magyar királynak. Ezen körülmények indokolták a béke alkudozások gyorsítását, és keresztülvitelét, a mely kilencz havi alkudozás után 1538-ik évi február 24-én Nagy-Váradon megkötöttetett.

* Minthogy onnét keltezve adta ki azon oklevelet, melylyel Prépostfalvi Györgynek Királyhalma birtokát, törvénytelen gyermekének legyilkolása miatt,

elkobozta, s azt testvére Maylad Demeternek adományozta. Orsz. Lev. Gyulafejevári osztály. Centur. A. nro. 47.

A békekötés első eredménye súlyosan nehezedett Zápolyára, s indokolt aggodalmat keltett benne a szultán haragja miatt, a mitől méltán kellett tartania, minthogy a fényes porta a czivakodó királyok kibékülését már csak azért sem nézhette jó szemmel, mert a törökök elleni kölcsönös működést és egymásnak viszonylagos támogatását a békeokirat pontjai közé foglalták. S ha mindjárt a béke megkötésének egyideig titokbantartása stipuláltatott is: valószínűvé vált minden palástolás daczára, hogy az egyezkedés a szultán tudomására juthat a meghatározott időpont letelte előtt, s ez hadaival ismét Erdélybe törhet, bárha ez esetben most Zápolya a keresztyén fejedelmek támogatására számot tarthatott. S csakugyan röviddel a nagyváradai béke megkötése után, a török hadak mozdulatairól hírek szállingóztak, hogy a szultán nagy sereggel készül az aldunai tartományokba Raresch Péter moldvai vajda ellen. Zápolya is hírül vette, hogy a szultán minden leplezgetés daczára megtudta a nagyváradai békekötést s haragjában könnyen megeshetik, hogy hadaival Moldvából Erdélybe fog törni. Ezen aggodalom általános elterjedt. Veranchich levelet ír Mayládnak,* melyben ettől egy jó lovat kér, hogy az ilyen vészterhes időben a törökök netaláni becsapása esetén életét megmenthesse. Fölötte érdekes e levélnek azon része, melyből kitűnik az általános aggodalom, mert mindenki saját menekülésére gondolván, Veráncznak ugyanezen kérését barátai mind megtagadták. Panaszképen mondja ezt el Mayládnak, s azon reményének ad kifejezést, hogy Maylád kérelmét teljesíteni fogja.

A szultán Raresch Péter moldvai vajda ellen, kit Gritti legyilkolásának egyik okozójának tartott, s ki a dunai török kalmárokat folyton zaklatá, háborgatá, s ki ellen Zsigmond

* VERANCHICH: i. m. VI. köt. 9. l.; KATONA: i. m. XX. köt. 1140. l.

lengyel király is hadat viselt: a készülődéseket megindította. A moldvai vajda kevéssel előbb, hogy a szultán ellene a hadjáratot megkezdé, Perényi Pétertől s Maylád Istvántól álútakon ágyukat s hadiszereket kerített kezére.¹

A mint az 1538-ik év tavaszán Szulejmán hadkészületeinek hírét a tények igazolták, Zápolya, hivatkozva a nagyváradi béke pontjaira, felmutatta a veszélyt, mely Erdélyt érheti vala. Ez okból Ferdinándnál a segélycsapatok kiállítását sürgeté, s a nyár szakán személyesen Erdélybe menvén, Kolosvárra gyűlést hirdetett, a melyre mint legelőkelőbbeket meghívá Perényi Pétert, Török Bálintot, Bebek Ferenczet, Eszéki Jánost, Statilius Jánost, Veranchich Antalt, Maylád Istvánt, Balassa Imrét és Kendy Ferenczet,² kiknek tanácsaival ez idő szerint Zápolya leginkább élt vala.³ Gyors intézkedés tétetett a várak kiigazítására, s azok eleséggel, lőszerekkel, őrséggel kellő védelmi állapotba helyeztettek. Maylád nemrégén kinevezett vajda társával, Balassa Imrével, intézkedett Zápolya rendelkezéseinek keresztülviteléről, a nemességet fegyverbe szólitották, a szászok megbízhatlansága miatt Brassóba és Szebenbe magyar őrséget vetettek.

Zápolya eme nagymérvű hadkészületei folytán Maylád tevékenységének nagyobb szerepkör jutott, s még az országgyűlés tartama alatt kiküldetett Balassa Imre vajda társával Moldva és Havasalföld felől az ojtozi szorosokat megerősíteni, és a betörés elleni védelem szempontjából serege egy részével megszállani.⁴ A vajda a határszéli hágókat, átjárókat s szorosokat kellő védelmi állapotba helyezé. Az ojtozi szorosok őrizetére kirendelt hadsereg élelmezése iránt rendelkezvén, meghagyta a brassaiaknak,

¹ ISTVÁNFFY: i. m. 145 l.

² FRAKNÓI VILMOS: Magy. országgyűlési emlékek, II. köt. 143. l.

³ VERANCHICH: i. m. II. köt. 106. l.

⁴ U. a. u. o. VI. köt. 23. l.; ENGEL: i. m. IV. köt. 57. l.; VERANCHICH: i. m. II. köt. 95. l.; KATONA: i. m. XX. köt. 1143. l.; SZALAY: i. m. IV. köt. 181. l.

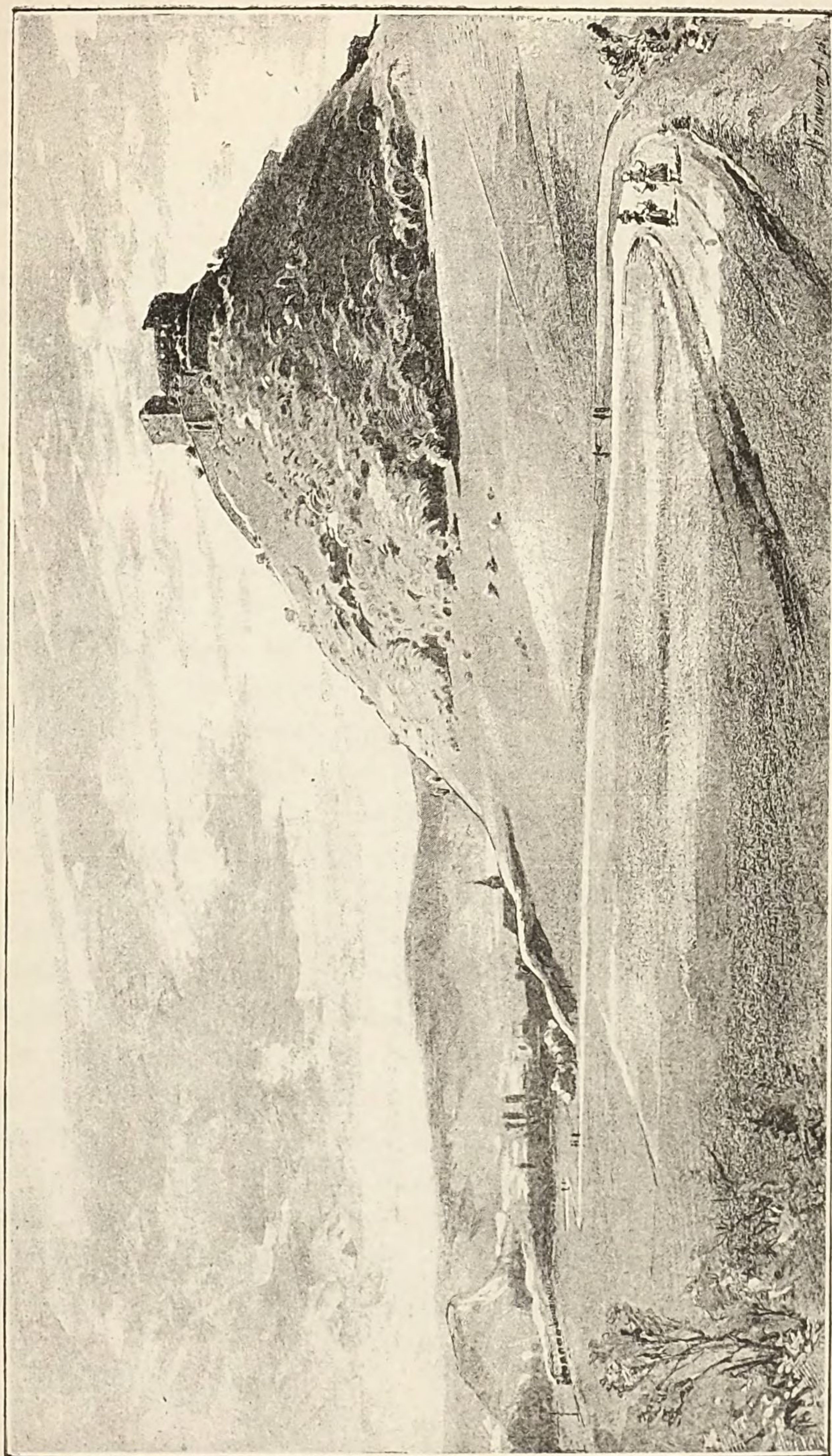
hogy a táborba szállt sereg számára a bort és élelmi szereket Kézdi-Vásárhelyre küldjék.*

Ezalatt Szulejmán Péter moldvai vajda székhelye Szuksava felé irányozta hadseregét. Péter, a ki nem igen bízott bojárjai hűségében, s saját erejét sem tartotta elégségesnek: jónak tartotta a szultán haragja elől futásban keresni menekvést, kincseit zsákmányul hagyva a török hadaknak; sietve sietett Erdélybe, hogy a birtokában levő Csicsó várát elérhesse, hol már előbb nejét és gyermekeit kellő biztosságba helyezte.

Maylád moldvai kémeitől és az ojtozi szoros megerősítésén dolgozó munkásaitól megtudta, hogy Raresch Péter a vaidaságból kiűzetvén, Moldvát elhagyva az erdélyi határszéleken ödöng, kóborol. A két vajda közötti viszony már előbbeni időktől fogva szivélyes épen nem volt, s a személyes ellenségeskedés határozott jeleit tanúsíták egymás iránt, midőn amaz Mayládot többféle katonai vállalatában, emez pedig Péter moldvai vajdát Erdély elleni műveleteiben föltartóztatván, betöréseit megghiúsította. Az egymás elleni ellenséges érzület tápot keresett és talált. Mayládnak legfőbb kívánsága volt őt élve kezei közzé keríteni, s a mint bizonyossá lett a felől, hogy trónjáról elűzve, hazátlanúl bolyong, mindenfelé kiadta parancsait elfogatására, szigorúan elrendelvén őt élve elébe hozni. Röviddel a parancs kiadása után egy székely a határszéli erdőkben talált egy embert fedetlen fővel, elnyúzott sarukban, roskadozó lábakkal, a ki négy napi éhség miatt, a kimerüléstől aléltan már-már elveszendő vala.

A székely Mayládhoz akarta vezetni emberét, de Péter vajda, mert ő volt az, félvén a boszútól, esdve kérte, hogy a vajdához ne vezesse, de inkább Csicsó várába kísérje. A nagy és gazdag ajándékok ígéretének a székely

* Székely oklevéltár, II. köt. 51. l. CCXXII. okirat.

DÉVA VÁRA ROMJAI.

Cserna Károly eredeti felvétele.

ellentállani nem bírván, a moldvai vajdát Csicsó várába kalauzolta.*

Zápolya hadi készületei, védelmi előintézkedései fölölegessé váltak, minthogy a török szultán meglegedve azzal, hogy a megfutamodott Péter helyett annak István testvérét ültette a moldvai vajdák székébe, hadseregét bár nem minden nehezteles nélkül visszafordította. Zápolya, hogy a szultán haragját némileg csillapítsa, Frater György által Csicsó várát ostromoltatá, Péter vajdát foglyúl tartván meg.

VI.

A Ferdinánd és Zápolya által aláírt nagyváradai béke, mely azonban az egyik fél részéről sem volt őszinte, a szultán előtt félelemből még mindig titokban tartatott. A szerződő felek folytonosan áskálódtak egymás ellen a szultánnál. Szulejmántól bántatlanul hagyva, beköszöntött az 1539-ik év, mely ha külellenségtől meg is kimélte Zápolyát, ki ez év elején a házas élet mézes heteit élvezé: az elégedetlen honfiak forrongásai* elég zavart támasztottak.

A vihart megelőző szélcsend baljóslatú jelenségei között figyelte meg Maylád és Frater György az idők, a körülmények, a korszellem mozzanatait. S míg Maylád elkapatva nagyravágyásától, számba nem véve híveinek vele együtt közös hibáját: a hűtlenséget, állhatatlanságot, oly mozgalom élére állíttatá magát, a mely — bár igaztalanul — nevétől kölcsönzé lételet, az alatt Frater György fondorkodó, éles eszű, ármányos hajlamaival a vajda megbuktatásán munkálva, legveszélyesebb versenytársától megszabadúlt, s magáról az ellene fölmerült hűtlen kezelés gyanúját ura Zápolya János előtt elhárítani törekedett.

* VERANCHICH: i. m. 95, 96. ll.

Frater György ugyanis mint János király kincstartója, a korona-javadalmakról hat évi számadással tartozott, s midőn György, nagysúri plébános, Zápolyának hírül adta, hogy Frater György a korona-jószágokat hűtlenül kezeli, váradi püspökségét királyi jobbágyokkal gazdagítja: Zápolya Márkay Pétert megbízta az ügy megvizsgálásával s jelentéstétellel.*

A kincstartó úgy a vádaskodás forrását, mint a hat évi kincstári jövedelmek számon kérését a vajda ármánykodásának tulajdonította. A korona-javadalmak tiszta kezelését és Zápolya iránti hűségét a kincstartó a vajda hűtlenségével igyekezett bizonyítani. A vád, melylyel Maylád ellen előállott, annak gyanúját annyira fel tudta izgatni, hogy Zápolya beleegyezett a barát tervébe: a fényes portára követeket küldött, megtudandó Maylád hűtlenségét. Ezzel a kincstárnok ura haragját a vajda ellen fordította, maga pedig a kincstári számadásoktól könnyű szerrel menekült.

A követséggel a barát Horváth Györgyöt bízta meg, s általa megszerezte a kézzelfogható bizonyítékot Maylád ellen oly úton és módokon, melyeket a furfang ajánlhatott ugyan, de a becsületesség legközönségesebb fogalma sem hagyhatott jóvá. Nincs okunk hitelt nem adni Szerémynek, Zápolya házi káplánjának, ki napló jegyzeteiben Frater György eme cselekményét meggyőző közvetlenséggel írja le.** Frater György ugyanis Horváth Györgyöt küldetése iránt kellő utasítással ellátván, ez mihamarabb útra kelt, s a kincstartó még Budán maradt Zápolya udvarában. Mielőtt onnét Váradra távozott volna, megtudta, hogy ura és a szultán titkos levelezéseik hitelességeül, egymás között kölcsönösen gyűrűt cseréltek, evvel pecsételvén meg az egymáshoz intézett iratokat. Frater György a szultánnak Zápolyánál levő gyűrű pecsétjéről, komornyikja Boza

* SZERÉMY GYÖRGY: i. m. 346. l.

** SZERÉMY: i. m. 349. l.

Bencze által hű lenyomatot kapott, s azt Balázs budai aranyművessel tiszta aranyban oly híven utánoztatá, hogy a két pecsét között a legkisebb különbséget sem lehetett észrevenni. Megszerezvén tehát álútakon elkövetendő csínjának legszükségesebb eszközét, visszasietett Nagy-Váradra. Itt hírül hozták neki, hogy Horváth György Szegeden tartózkodik, ezt útjából leterelve, nem engedé, hogy János királyhoz menjen, s magához Váradra hívatta. Váradon egy oláh deák által, kit Szerémy a király udvarában Budán személyesen ismert, a szultán nevében Zápolyához intézett levelet íratott, melyben csodálkozását fejezi ki a fölött, hogy nem örködik eléggé a reá bízott nyájra, s nem tudja mikor falják fel őt magát. Tudatja vele, hogy Maylád ígért neki Erdélyből évenként háromszáz ifjút és tízezer márkát, s végre felhívja János királyt, hogy rögtön készüljön, s hadaival Erdélybe menjen.

Környezetéből sokan nem hitték, ha jól hallanak-e? s kétkedtek a levél valódiságában, sőt maga Zápolya is csodálkozással kiáltott fel, hogy kereszt fia ellene ily ármányon törhetné fejét, nem akarván hinni saját szemeinek. De mikor a gyűrűpecsét lenyomatát meglátta a levélen, ez eloszlata kétségeit, és iszonyú haragra lobbant. Felindulásában rögtön magához hívatá Váradról Frater Györgyöt Budára, kivel, midőn udvarában megjelent, felolvastatá a szultán levelét, mire a ravasz kincstárnok röviden csak ennyit válaszolt: «Ime felséged nem hitt nekem». A kihallgatás tartama alatt reá vette urát, hogy a szultán rendeletének eleget tegyen, s hadaival induljon meg a vajda ellen.

Csakhamar eljutott Zápolya készülődésének híre Mayládhoz is, s midőn értesült Szulejmán levelének tartalmáról, a megütközés ily fájdalmas szavakban tört ki kebeléből: «Istenem, én istenem, ez méltatlanság, ez ármánykodás! Legyen isten akarata szerint, legyen törvény szerint, ha

bűnös vagyok, ő fölsége keze öljön meg, minden ostromlás nélkül.»¹

Frater Györgynek azonban épen nem volt szándéka törvényes eljárás útján végezni a vajdával, abba bele nem egyezett, s rávette János királyt, hogy ostromot rendeljen. A vajda látván, hogy a gyanúsítást törvényes úton el nem háríthatja: augusztus 15-én vissza vonult Fogaras várába és elzárkózott. Erre János király az ostromot megkezdte.²

A közben míg Erdély két főemberének egymás elleni torzsalkodása, gyűlölete küzdőterre vezette az ész, az ármány, a találékonyság minden fegyverét, hogy egymástól a hatalmat elragadják, egymást megbuktassák: Laszky, Ferdinánd követé, Konstantinápolyból nem igen kedvező sikerekkel tért vissza, s nem volt képes Szulejmannál Ferdinánd mellett rokonszenvet ébreszteni, bár ha János királyt is még mindig fenyegeté a szultán haragja, mert sem a Csicsó várában fogva tartott Péter moldvai vajdát ki nem adta még, sem pedig az adót a fényes portára meg nem küldötte. Hogy tehát a szultán boszankodását Zápolya lecsillapítsa, elhatározott a moldvai vajda kiadása, és egy 200,000 arany értékű ajándék elküldése, mit maga Frater György vala a portára viendő. Gyakran sürgeté János király kincstartóját megbízását végre hajtani, de hiába, ez mindannyiszor elhalasztá elutazását, s noha akkor még az erdélyi lázadás csak a liga-kötések első fokán állott, a követséget magától folyton elodázta, majd betegség, majd más egyéb ürügyek palástja alatt.³ Frater György vonakodásának, működési színterét el nem hagyni, három főoka volt. Hatalmát, állását féltette, ha távolléte alatt János király az élők

¹ SZERÉMY: i. m. 350. l.

² SZERÉMY: u. o. 351. l.; SEVERINY: Conspectus hist. Hungar. 1778. kiadás, II. rész, 189. l.

³ FESSLER: i. m. VI. köt. 546. l.;

ENGEL: i. m. IV. köt. 66. l.; HORVÁTH MIH.: i. m. III. köt. 118. l.; SZALAY: i. m. IV. köt. 191. l.; FRANKÓI VILMOS: Magy. orsz. gyűlési emlékek, II. köt. 149. l.

sorából kidőlné, mert tudta, hogy az erdélyi előkelők nem szívelhetik. Másik oka a halasztgatásnak a Szulejmán nevében koholt levél, a szultán pecsétjének hamisítása volt.* A harmadik igen nyomós, személyes ok abban sarkallott, hogy attól tartott, hogy távozása esetén Maylád fölül kerekedik. Sejté, hogy János király a konstantinápolyi követséggel azért bízta meg, hogy távolléte alatt tőle szabaduljon és vagyonát lefoglaltassa. Az iránta való idegenkedésnek eléggé érthető jelét is adta Zápolya, midőn beteg ágyánál meglátogatván, őt ingerülten elutasította magától.**

Frater György rábeszélése után Zápolyának nem állott többé hatalmában szándékát a vajda elleni hadjáratra nézve megváltoztatni, s bárha betegeskedett, elhagyta nejét, s Budáról hadaival Erdélybe indult. Itt az 1540-ik év elején a lázongás elemeit olyan hullámmásban találta: melynek nemzeti iránya, a villongó királyok mellőzésével, a török uralomtól való szabadulási vágyban, a haza végromlásának megelőzésében, de kivált Erdély separatiójának előkészítésében nyilvánult. Végre is e nemes cél, az egyéni nagyravágyás, a hatalom-hajhászás hazafiatlan kicsinyes indokából, személyes pártütéssé fajult, s jellegénél fogva, a mozgalom élére állott vajda neve után Maylád-féle összeküvésnek kereszteltetett már akkor is, midőn az általános mozgalom, a két haza határa között ez elnevezésre jogosultsággal nem bírt. Nem bírt pedig azzal, sem az abban résztvett egyéniségek révén, sem pedig irányánál fogva, mely mint országos mozgalom, a hatalmaskodás, a polgári jogok eltiprása, a jogtalanságok megszüntetése, a török járomnak széttörése ellen, a belső állapotok javítása céljából indult meg, terjedett Ferdinánd és Zápolya hívei között, Magyar- és Erdélyországban egyaránt.

Nem volt az Maylád István pártütése Zápolya ellen a

* SZERÉMY: i. m. 351. l.

SZALAY: Adalékok a magy. nemzet történetéhez. 166—167, 186. ll.

** KATONA: i. m. XX. köt. 1364. l.;

kitörés elején, nem a magán ambíciónak kielégítése, hiszen be voltak abba avatva, részt vettek abban a magyarországi urak közül pártkülönbség nélkül számosan, titkos egyetértésben állottak a vajdával Thurzó Elek, Laszky Jeromos, Hoffmann János, Fels Lénárd és mások.¹ De a ligák keletkezésének végcélját sem a Ferdinánd- sem a János-pártiak fel nem ismerték. Ferdinánd szította a lázadást,² mert abból Zápolya ellen hasznot húzni vélte; Zápolya elfojtani igyekezett, mert azt Ferdinánd ügyében keletkezettnek hitte.³ Nem az ellenkirályok egyikének a másik javára való megbuktatása volt a cél, mely a mozgalom eszméjét táplálta, s melynél fogva az viszhangra talált; hanem azon törekvés, melylyel Ferdinándtól és Zápolyától is szabadulni kívántak. Csak a helyzet sajátsága idézte elő, hogy a liga élére a vajda állíttatott, mint Erdély leghatalmasabb embere, eszközül Ferdinánd által Zápolya ellen, s Erdély szemeltetett ki küzdteréül a separatio előjátékának. De midőn az önálló fejedelemség eszméje a liga által idő előtt elárúztatott, lett hűtelen a vajda az országos célzathoz, a szövetkezést pártütéssé bélyegezte, s megkísértette azt állása, hatalma, népszerűsége segélyével személyes hiúságának ápolására kiaknázni, mit a siker reményével még akkor sem tehet vala, ha terve kivitelében Zápolya halála előtt és után, a nemesség és a székelyek bátorítják és segélyüket megígérik.⁴

Még alig hangzottak el Zápolya János nászünnepeinek zenéhangjai: az elégedetlenség, a forrongás elemei lassanként alakot kezdenek öltetni. Maylád István az elégedetlenek élére állván,⁵ a szövetkezést gyors elszántsággal,

¹ HORVÁTH MIH.: i. m. III. k. 123. l.

² Mindszenti Gábor naplója, 7. l.; ENGEL: i. m. IV. köt. 66. l.; HORVÁTH MIH.: i. m. III. k. 123. l.

³ PAULUS JOVIUS: i. m. 428. l.; BRUTUS MIH.: i. m. 29. l.; ISTVÁNYFFY: i. m.

147. l.; KATONA: id. munka XX. köt. 1225. l.

⁴ EDER: Simigianus, I. köt. 208. l. 7. jegyz.

⁵ TOPPELTINUS: Origines et occasus Trans. 183. l.

s a vérében pezsgő erélylyel szervezé. Ismervén a társadalom tényező egyéneinek gyengéit, jellemét, azokhoz alkalmazá eszközeit is, hogy a liga részére megnyerje és biztosítsa tevékenységüket. Így Harinay Farkasnak visszaadá doboka- és kolozsmegyei birtokait, s ezen fölül még Idát is átengedé neki.¹ Másokban ismét az elviselhetetlen adó zsarolása miatti elégedetlenséget szította, megfoghatóvá tette előttük az előnyöket, ha a vajdák által a törökkel szerződnek, így a békét olcsóbban vásárolhatván meg, mint idáig. Frater György nagyszámú elleneinél aristokratikus eszmékkel hatott; ismét másoknál félelmet gerjesztett Ferdinánd törekvései ellen, ki Zápolya halála esetén az országot elfoglalandó vala; s nemzeti kormánynyal biztatá híveit, ha szövetkeznek véle.

A szövetségesek száma egyre szaporodott, az elégyetlenség nőttön nőtt, s a kitörendő lázadás az 1539-iki december 21-én szilárd alakot és alapot nyert a kötelező oklevelek aláírása által Almáson,² Görgényben³ és Szent-Gálon.⁵ Ezen szövetségleveleket, az akkorbéli sokfelé szerkesztett frigy, dacz és védszövetségi iratoktól lényegesen csak a második pont különbözteti meg, mint a melynek politikai iránya félreismerhetlenül leköti az aláírókat a fejedelem halála esetén csak közös akarattal választani uralkodót.

A liga főemberei az összeesküvés vezetői, mint a kik az ismert kötleveleket aláírták: Maylád István, Balassi Imre, Kendy Ferencz, Kornis Miklós, Andrássy Márton, Geréb Péter, Sándor Mihály, Lázár Imre, Nyujthódy Gergely, Bánffy László, Miklós Gáspár, Kendy Mihály és Antal, Wárfalwy Jakab és János, Almádi Bálint, Kozárwáry László, Bánffy Bernáld, Lázár János, Mihályffy Tamás, Bernáld

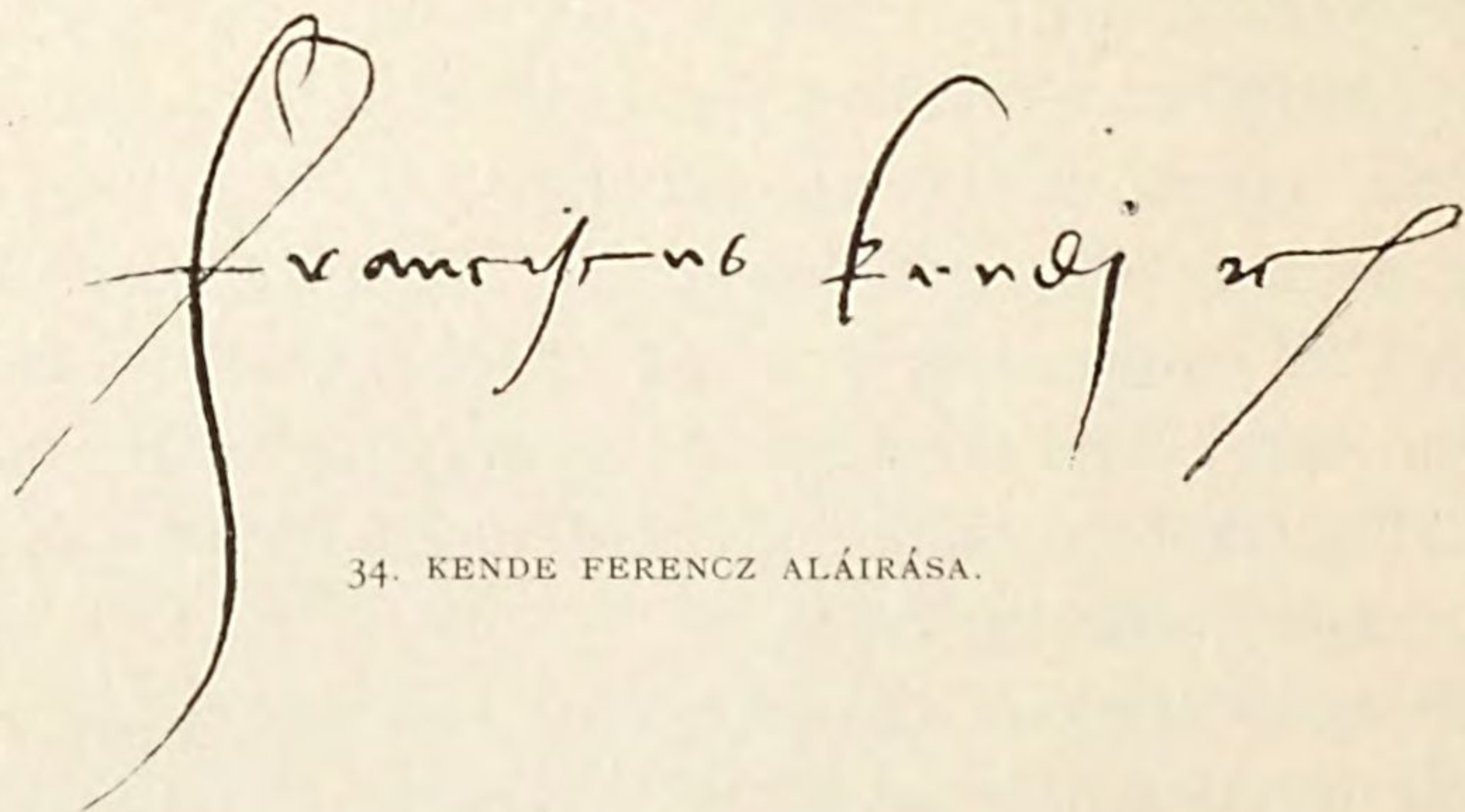
¹ Orsz. Ltár. Gyulafejevári osztály.
Div. Cott. cista 2. Fasc. 2. nro. 46.

² Nemzeti Társalkodó, 1836. II. köt.
299. l.

³ Történelmi Tár, 1878. 184. l.

⁴ Gyulafejevári levéltár. Extraordin.
Cc. nro. 9.

Balázs, Potak Boldizsár, Janthaffy Lázár és Miklós voltak. A titokban keletkezett, és titokban tartandó szövetség, a miről annyi embernek tudomása volt, csakhamar a nyílt titkok sorsára került, s alakulásának első kezdetén a liga egyik tagja, Andrássy Menyhért* által elárúztatott. Midőn a szövetség elárulását, mely akkor még nem bírt

34. KENDE FERENCZ ALÁÍRÁSA.

lázadás jellegével,** a hír gyors szárnyakon röpítette az ország minden tája felé, az összeesküvők egyrésze megfélemllett, a vajdát társai közül sokan elhagyták; s a mint a széthuzó elemek kiváltak a ligából: a mozgalom országos jellegét veszíteni kezdé, pártütéssé fajult. A vajdának nem volt már visszavonulási hídja, a Ferdinándhoz való szegődéssel nem leplezhette tervét, a forrongást saját ambíciójának eszközévé aljasítá.

Ily körülmények között Maylád István, most már saját ügyének apostola azon ösvényre lépett, melyről letérni véralkata, hiúsága s a Ferdinánd által egyre szított reménység, és ellenségeinek gúnyja nem engedte; s a mely út egy jobb sorsra érdemes hős tragédiáját írta elő számára.

A pártütés első jelensége a vajdánál a fejedelmi jog bitorlásában nyilatkozott. Számba véve az elárulás körül-

* Mindszenti Gábor naplója, 9. l.,
Gyulafejérvári ltár cista I. fasc. V. nro. 38.

** SZILÁGYI SÁNDOR: Erdélyi országgyűlési eml. I. köt. 2. l.

ményeit, Konstantinápolyba saját maga nevében követeket küldött oly utasítással, hogy ígérjenek Szulejmánnak 12,000 darab arany évi adót hűbér fejében, ha Zápolya János helyett őt támogatván, Erdély fejedelmévé teszi.¹ Demeter testvérét pedig ugyanakkor a szomszéd oláh vajdához küldé az általa nyújtandó katonai segély iránt alkudozni.² A messzeható terv: Erdélyt Zápolya kezéről elűtni, magát a fejedelmi székbe ültetni, teljes kudarczot vallott a portán. Szulejmán visszautasítá ajánlatát³ s Lufti bég nagyvezér által a fejedelem iránt alattvalói kötelességére figyelmeztetvén, tudtára adta: hogy a vajdák királyuknak engedelmességgel tartoznak, s a porta kívánalmainak János király is eleget tehet. Az oláhországi vajda pedig a katonai segély iránti alkudozásokban követül küldött bátyját, Demetert, foglyul visszatartotta.⁴

A vallott kudarcz csak fokozta a vajda tevékenységét. A politikai cselszövények hinárjában még csak egy szál volt, melyhez elárúlt terveit köthetné, hogy annak segélyével kibontakozva a vizsás helyzetből, önző terveit keresztül vihesse. Ezen szál ismét Ferdinánd felé vezette őt, melynek követésében nem csekély befolyással volt reá sógora Nádasdy Tamás, a ki különben is nagy érdemeket szerzett Ferdinándnál az által, hogy daczára a nagyváradi békekötésnek, Zápolya híveit folyton Ferdinánd részére édesgeté. Nádasdy Tamás nemcsak a vajda személyét befolyásolta kényes helyzetében Ferdinándhoz hajlítván; de azon is működött, hogy Maylád István alattomban az erdélyieket Ferdinánd pártjára vezesse.⁵ Ilyen befolyás alatt állva a vajda 1540-ben, felajánlotta Ferdinándnak Zápolya ellenében teendő szolgálatait követői által, ígervén, hogy

¹ JOVIUS PAULUS: i. m. 427. l.; BRUTUS MIH.: i. m. IX. könyv, 28. l.

² HORVÁTH MIH.: i. m. III. k. 124. l.

³ JOVIUS PAULUS: i. m. u. o. EDER: Simigianus, i. m. 177. l.

⁴ HATVANI MIH.: i. m. II. köt. 84. l.

⁵ EDER: Simigianus, i. m. 177. l.

ha neki János napig 13,000 harczost küld: Erdélyt kezére keríti, s egyszersmind biztos kilátásba helyezi egész Magyarország meghódolását.¹ Az ajánlat nem volt megvetendő Ferdinándra nézve, de sőt kívánatosnak mutatkozott, mert Nádasdy reményt táplált, hogy a vajda befolyása által a szász székeket megnyerheti.² Nem is mulasztá el Ferdinánd az ajánlatot elfogadni, s Mayládót a kívánt katonai segély felől biztosítani,³ bár ígéreteinél nyomatékosabb biztosíték volt főembereinek titkos támogatása, melylyel a vajdák célzatait elősegítették.

Maylád István és gyenge vajda társa, Balassa Imre, kitűzték a zendülés zászlaját. Ekkor már annak nem volt egyedüli célja Zápolyát megbuktatni, Erdélynek Ferdinándhoz hajlításával, hanem a frigylevelek értelmében előtérbe lépett a vajda személyes ambíciójának esetleges megvalósítása: fejedelemmé választatni magát mint olyat, a ki arra legtöbb kilátással bírt, s azt vagy a törökök segélyével, vagy pedig a nélkül is keresztül vinni. Maylád Zápolya irányában még akkor is az ártatlan szerepét játszotta, s fondorlatai élet Frater György ellen irányzottnak tünneté fel.⁴

Ama jogos bizalmatlanságot, melylyel Zápolya a vajda iránt viseltetett, mindamellett hogy a vajda terveit a fejedelem tudtára hozták, élénken szítani kellett, s ezt a kincstartó nem is mulasztá el, míg végre elhatározá a fejedelem a pártütés leverése céljából hadait személyesen Erdélybe vinni a vajdák factiója ellen.⁵ Mielőtt azonban Maylád vajda hírül vette volna tervei elárulását, s még mielőtt a fejedelem ellene indúlt volna, tekintélye, befolyása és népszerűsége által Erdély nagy részét magához hajlította, s tömegesen követték zászlaját. Látva ez irány-

¹ HORVÁTH MIH. i. m. III. köt. 124. l.

² EDER: Simigianus, 177. l.

³ HORVÁTH MIH. u. o.

⁴ SZILÁGYI S. i. m. 4. l.

⁵ PAULUS JOVIUS: i. m. XXXIX. könyv 427. l.; EDER: i. m. I. köt. 177. l.

ban kifejtett tevékenységének sikereit, látva a Frater György ellen felzaklatott lázadók tömege mennyire növeli táborát, elbizakodottá tette a liga céljainak elérhetésében, s mintegy biztosítottnak hitte a várt eredményt, mit a portával és Ferdinánddal megkezdett alkudozásokhoz fűzött. Tervei keresztül vitelére az erdélyi három nemzetnek 1540 martius 9-dikén Marosvásárhelyre országos gyűlést hirdetett.¹ Párthíveinek véleményét, kedélyét a gyűlés leendő irányára nézve kitartó szorgalommal előkészíté s már-már azon a ponton állott, hogy az országgyűlésen megjelenendő rendek által államcsíny útján magát fejedelemmé választassa: mikor Bethlen Farkas, erdélyi főkapitány, a gyűlés célját elárúlta.² Terve nem sikerült, mert a Marosvásárhelyen nagy számban összegyűlt rendek hangulatát Bethlen Farkas leleplezése megváltoztatták, s ez a körülmény természetesen visszatetszést szült. Látva tehát, hogy szándékát az országgyűlésen keresztül nem viheti, hogy a kudarcot elkerülje, a gyűlésen nem jelent meg;³ a gyűlésnek bizalmas emberei által egészen más irányt adott s a tanácskozást a sérelmek orvoslására terelte, hogy ez által a fejedelmet célzatai iránt tévedésbe ejtse. A gyűlés gyorsan végzett, eredménye az lett, hogy a három nemzet a fejedelemhez követeket küldött sérelmei tárgyában, s avval a tanácskozás egész csendben feloszlott.

Nem volt oly kínálkozó alkalom, melyet a vajda és a kincstartó meg ne ragadtak volna, hogy egymás iránti ellenséges indulatuknak kifejezést ne adjanak: az egyik párt híveinél, a másik a fejedeleminél. Ez úttal is a marosvásárhelyi gyűlésből Zápolya Jánoshoz menesztett küldöttségnek Maylád István adta meg az utasítást, legalább az ő

¹ VERANCHICH: i. m. VI. köt. 75. l.; FESSLER: i. m. VI. köt. 578. l.; KATONA: i. m. XX. köt. 1338. l.

² Mindszenti Gábor naplója, 13. l.; PRAY: Hist. R. Hung. III. köt. 59. l.

³ Gerendy Miklós levele Ferdinándhoz, a bécsi cs. és kir. államlevélt.

czélzataira kell ismernünk ama határozott kijelentésben, hogy Frater György Erdélyből eltávolíttassék;¹ míg ellenben a betegeskedő Zápolyának azon elhatározása, hogy fiatal nejét Budán hagyva, hadaival Erdélybe indul a vajdákat megfenyíteni, s a követségnek adott azon üzenete, hogy a választ majd maga viszi el: a kincstartó bosszújának műve vala. Frater György ekkor már nagyon felfingerlé a fejedelem kedélyét a vajda ellen, s midőn útra készülne, haragra gyuladva mondá környezetének «vajda uramék szablyával várnak reánk, azért mi is üres oldallal neki nem indulhatunk; de kössétek te kegyelmetek azon szablyámat fel, kivel paraszt Dózsa ellen hajdan hadakoztunk, mert nem érdemel ennél többet Maylád uram hitván feje».²

Zápolya János készülődése, s a marosvásárhelyi gyűlés által kiküldött követség előtt tett nyilatkozata a vajdát most már nyílt ellenszegülésre bírta. A fejedelem ugyan is az erdélyi rendeknek ápril 14-én Tordára gyűlést hirdetett, s arra Maylád István és Balassa Imre vajdákat megidézteté. Maylád a megidőzésben személyes szabadságának veszélyeztetését látván, az engedelmességet megtagadta, a fejedelem idéző parancsát figyelmen kívül hagyván, a gyűlésen nem jelent meg.³ Számot vetve a beállott körülményekkel, s az eshetőségekkel, melyek a fejedelem rendeletének sértő megvetéséből eredhettek: családjával Erdélynek ez időben legerősebb várába,⁴ Fogarasba sietett. Balassa Imre vajda társát megszállta a bűnbánat, könnyezve Zápolya lábaihoz borúlván, bocsánatért esdeklett. Elhagyták a vajdát többi társai is; de ő cserben hagyatva környezői által, daczára terveit elárulásának, még mindig bizott magyar-

¹ Bécsi cs. és kir. államlevélt. egykorú másolat.

² Erdélyorsz. történelmi tára, I. köt. 10. l.

³ Mindszenti Gábor i. m. 14. l.

⁴ U. a. u. o. PAULUS JOVIUS, i. m. 428. l.; VERANCHICH: i. m. VI. köt. 105. l.; TOPPELTINUS: i. m. III. köt. 183. l.; BRUTUS J. MIH.: i. m. III. köt. 31. l. KATONA: i. m. XX. köt. 1356. l.

országi barátaiban, bízott önmagában, népszerűsége hatalmában. Követve harcias lelkületének sugalmait, a daczolás bizonytalan sikerében találta vigaszát, s mintsem hogy a megadás kétes eredménye által koczkáztassa életét a fejedelem felbőszült haragjával szemben: a rendelkezésére állott eszközökkel jól fölszerelt Fogaras várában elsánczolta magát. Míg Maylád Fogarasban védelméről gondoskodott, ez alatt a fejedelem Tordára érkezvén, a gyűlésen földrítette az ő és társai összeesküvésének céljait. A fejedelem ezen beszédének minden sorából kitűnt hatalmas ministerének, Frater Györgynek, gyűlölete a vajda ellen. Kendy Ferencz és Balassa Imre gyáva mentegetődzéssel tisztára mosandók magokat, a pártütés főben járó bűnét teljesen Mayládra hárították.* Zápolya Jánosnak a tordai gyűlésen tartott beszéde a Frater György által kívánt eredményt szülte: a pártütő vajdát főbenjáró bűnben elmarasztalva, javait elkobozni rendelte, őt magát halálra ítélték, s elvégeztetett, hogy a Fogaras várába elzárkózott pártütő ostrom alá vétessék. Az ostromlással Török Bálint bízott meg. Fogarasnak természetes és mesterségesen készült erőssége, védelmi fölszerelése, bástyafalainak szilárdsága sejteni engedé a vívás sikertelenségét; de máskülönben is Török Bálint, az ostrom vezére, régi fegyvertársa lévén a vajdának, nehéz szívvel látott Fogaras ostromához, lanyhán vitte dolgait, s mindenképen azon igyekezett, hogy kedvező körülmények között megadásra bírja. A fejedelem nevében teljes bántatlanságot ígért neki és cserébe Fogarasért Galád várát is felajánlotta. Maylád azonban nem hajlott meg Török Bálint ajánlatára, az ostrom ellen hősies elszántsággal védelmezte Fogarast, s a békéltető kísérleteket túlkövetelésekkel akadályozá. Kívánta Becsét és Becskereket, Balassa- és Gerendy Mártontól elfoglalt jószágok

* BRUTUS J. MIH. i. m. III. köt. 32.

visszaadását,¹ s evvel Török Bálint törekvéseit megghiúsítá, a ki különben is csak kénytelen kelletlen fogott az ostromzároláshoz, s a vett fejedelmi parancs után, a mint Fogaras

35. GERENDY MÁRTON ALÁÍRÁSA.

előtt megjelent, kinyilatkoztatá a fejedelemnek, hogy ő régi barátja ellen nem harcolhat.²

A mint ellent állott a vajda Zápolya idéző parancsának, s daczára a három napra kiállított mentelmi

levélnek nem ment Tordára,³ úgy ellentállott az ostromnak is, a kibékítési kísérleteknek is: mert bizott Fogaras erős falaiban, hajthatatlansága a megalázást kizárta, és kiváltképen azért volt kitartó védelmében, mert még mindig remélhette magyarországi barátaitól és Ferdinándtól a segílyt, hogy az ostromzár alól fölmentsék.

VII.

Budáról János király már betegen indúlt hadaival Erdélybe a vajdák megfenyítésére. A tordai gyűlésről Gyulafejevárra ment udvarával, hol junius elején betegsége mindig nagyobb súlylyal nehezedett vállaira. A szélhűdés, mely őt még májusban érte, aggasztó jelenségeket tüntetett föl a király lankadó erejében, s rosszabbra fordúlván baja, orvosai tanácsára július 10-én átköltözött Szászsebesre; de az utazás fáradalma még inkább növelte beteges állapotát. Zápolya János megbarátkozott a halál gondolatával, s midőn hű emberei körében végintézkedéseiről tanácskoznék, az elalvó életláng benne még egyszer örömfényre lobbant,

¹ KATONA: i. m. xx. köt. 1362. l.;
VERANCHICH: i. m. vi. köt. 106. l.

² SZALAY: i. m. iv. köt. 192. l.

³ FRANKÓI: i. m. ii. köt. 156. l.

a mint hírül hozták neki Budáról, hogy neje egy fiúgyermeknek adott életet; de már csak néhány rövid napig élvezheté az apai örömeiket. Fiának és nejének gyámjául Frater Györgyöt és Petrovich Pétert kinevezvén, kilencz napi haláltusa után, július 22-én az örök létbe átszenderült.

Frater György hatalma és befolyása a közügyek vezetésére, az elhalt János király rendelkezése által még inkább növekedvén, a vajdára nézve veszélyesebbé vált, mit rövid időn éreznie kellett ugyan, de az már csak nehezíté, s nem változtathatá meg Maylád fondorlatai további menetét.

A kincstartó tapasztalván ugyan is Török Bálint erélytelenségét Fogaras ostromzárolásánál, ezt a vár nyomatékosabb vívására utasította. Intézkedett egyszersmind, hogy Maylád István Fogaras várából kint levő többi társaival ne közlekedhessék, de mindenek fölött úgy rendelkezett, hogy Zápolya halálát legalább egyhamar a vajda meg ne tudja. A mindenható minster ezen szigorú rendszabályok alkalmazásával már elkésett: Török Bálintnak elébbeni hiányos zárolása alkalmat nyújtott a vajdának, barátaival az érintkezést fentartani, s az összeköttetést Ferdinánddal és magyarországi barátaival ápolni.

Minő terjedelemmel bírt a neve alatt szított pártütés, s mik voltak a vajda nagyralátó céljai, ezt kezdetben saját érdektársai sem tudták. Szétágazott az a Királyhágón innen és túl az ország minden részében, s kiváltképen nyilvánúlt azon méltatlankodásban, melylyel a vajdának Fogarasban lett ostromzárolását fogadták, s őt még Zápolya János életében az alól fölmenteni iparkodtak. Ezen körülmény utalta Mayládöt az ostrom ellen való kitartásra; ezen felül jogosan táplálhatta reményét Ferdinánd segélyezésében, minthogy erre nézve Nádasdy Tamás által néki határozott ígéretet tett.* Magyarországi bará-

* TOPPELTINUS: i. m. 183. l.

tai Ferdinándot folytonosan nógatták az ígért segély elküldésére; ígéreteit újabbi ígéretekkel megtoldotta ugyan, de semmiben sem foganatosítá biztató szavait. S midőn az országtól távol tartózkodott, a vajda társai Anna királynéhoz is fordultak,¹ s ez, Mayládnak azon jelentése után,

36. NÁDASDY TAMÁS ALÁÍRÁSA.

melyet a marosvásárhelyi és tordai gyűlésről írt,² Erdődy Mihályt János királyhoz küldé levelével, melyben felszólítja a fejedelmet, hogy a vajdákat hagyja nyugton; mert ő — írja a királyné — Mayládnak magyarországi barátait, kik segélycsapatokkal az ostrom alól fölmenteni akarják, nem lesz képes szándékaiktól visszatartani. Scepper, a ki ugyanakkor Erdélyben volt, Erdődy Mihálytól csakugyan megtudta, hogy a mozgalom a Királyhágón innen nagy hullámokat ver; Perényi s mások zokon veszik Zápolyától Fogaras vívását, s ez nagy elégedetlenséget szülvén, elhatározták, az ostromlást tovább közönyösen nem nézni. Széltében, hosszában elterjedt a hír Erdélyben Balassa Zsigmond készülődéseiről is, ki összes birtokait eladta volna, hogy a vajda felszabadítására hadakat gyűjthessen.³ Ezen

¹ VERANCHICH: i. m. VI. köt. 140. l.
HATVANI M.: i. m. II. köt. 82. l.

² FRAKNÓI VILM.: i. m. II. köt. 156. l.

³ VERANCHICH: i. m. VI. köt. 159. l.;
KATONA: i. m. XX. köt. 1418. l.; SZILÁGYI SÁNDOR: i. m. I. köt. 4. l.

állapotok Frater Györgyöt és kormánytársait János király halála után oda terelték, hogy Mayládót a cselekvés színteréről lehetőleg leszorítsák; vagy pedig a legszélsőbb engedmények árán Izabella, az özvegy királyné, és fia János Zsigmond részére megnyerjék. A vajda megnyerésének indoka nem abban sarkallott a csecsemő János Zsigmond gyámjánál, hogy benne talán támaszt nyerjen a kisdéd igényeinek érvényesítésében, mert ez esetben a vajdának ismét oly szerepkört kell vala betöltenie, a mely a kincstartónak sok tekintetben kényelmetlen leendett, s a kormányzás hatalmát meg kellett volna osztania esküdt ellenségével; hanem azon vezérelvet követte, hogy a vajda lekenyerezésével meggátolja Ferdinánd törekvéseit, s megfoszsa őt legerősebb támaszától.

A kincstartó ez alkalommal is össze tudta kötni az állami kormányzás és János Zsigmond érdekeit a magánérdekeinek hozandó áldozattal, midőn egy csapással Mayládót kiegyeztetni, de egyúttal sújtani is megkísérlette. Kiküldötte Telegdy Mihályt Mayláddal alkudozni, de a megbízatás vajmi balúl ütött ki, mert Telegdy alig hogy a vajdával érintkezésbe lépett, végképen átpártolt hozzá; Frater Györgynek tehát nem maradt más hátra, mint Fogarast tovább is ostromzár alatt tartani. Volt azonban még egy más módja is a miniszternek Maylád ellentállását megtörni. Ez abban állott, hogy társait és barátait tőle elidegenítse, és befolyása alól lehetőleg kivonja. Tudta pedig Frater György, hogy Maylád Radul havas alföldi vajdában igen bízik, s barátságban élnek egymással, legelsőben is ezen viszony megszakításán dolgozott, s ígéretet tétetett Radulnak, ha a vajda ellen őt kellően ségélyezi, és János Zsigmond érdekeit védelmezendi, Borbereket és Vinczet neki visszaadja.* E mellett a miniszter elhatározta Szulejmántól segédcsapatokat kérni.**

* KOVACHICH: Script. min. I. köt. 59.
I.; HORVÁTH MIH.: i. m. III. köt. 131. l.

** KOVACHICH: i. m. I. köt. 55. l.;
VERANCHICH: i. m. VI. köt. 118. l.

Mindez azonban, nem vezetett célhoz. A mint sikertelen maradt az alkudozás,¹ úgy hiúsult meg Fogaras ostromlása is. Mert míg a vajda az ostromzár alatt párthíveket szerzett Ferdinándnak, azon közben a magyarországi urak egri tanácskozásukban, a többek között Perényi, Frangepán, Bebek Ferencz, Balassa Zsigmond és Menyhért

37. BALASSA MENYHÉRT ALÁÍRÁSA.

határozottan kívánták Fogaras ostromának azonnali beszüntetését,² ehhez járulván még Perényi hadkészülete a vajda felszabadítátára.³ Aztán midőn Frater György tanácsosai látván a vészes felhőt, mely Erdély felé vonúlt, oda nyilatkoztak, hogy a további ostrommal föl kell hagyni,⁴ nem maradt egyéb választás, mint a hadművelet beszüntetése. Fogaras elől az ostromló sereget a kincstartó elparancsolta.⁵ Maylád ismét szabaddá lett. Frater György János király holt tetemeivel Magyarországba jöven, az erdélyi ügyek vezetését Bornemissza Boldizsár főkapitányra bízta.⁶

A vajda kitartó daczolása, a magyar urak hangulata Maylád mellett, Ferdinánd párthíveinek növekedő tevékenysége veszélyeztetni kezdé az özvegy Izabella és fia érdekeit. Ezen körülmény a kormányzót és társait azon határozott

¹ VERANCHICH: u. o. 135. l.

² KATONA: i. m. XX. köt. 1401. l.

³ HORVÁTH M.: u. o.; VERANCHICH: u. o. 140. l.

⁴ U. a. u. o.

⁵ U. a. u. o. 138. l.; SZILÁGYI SÁNDOR: i. m. I. köt. 8. l.

⁶ VERANCHICH: i. m. VI. köt. 123. l.; HORVÁTH MIH.: i. m. III. köt. 132. l.

lépésre sarkalta, hogy a fényes portára menendő követség minden halogatás nélkül azonnal útra keljen. Verbőczy István és Eszéki János pécsi püspök el is indulának a kincstartó azon külön utasításával, hogy a porta iránti elhanyagolt kötelességek késedelmes teljesítését a szultán előtt Maylád Istvánra hárítsák, kinek pártütő lázadása miatt János királynak minden más gondját félre kellett tennie.* Mintegy ösztönszerűleg érezé a vajda, hogy Frater György most sem szalasztja el az alkalmat a fényes portán ellene vádaskodni, okulva tehát terveinek annyiszor történt meg-
hiúsulásán, titokban szintén követeket küldött Szulejmánhoz, a kincstartó ármányát és működését szemmel tartandók. Követei által Szulejmánnál kétségbe vonta, hogy János király özvegyének törvényes szülött fiúgyermekke volna. Előadatul a nagyúrnak, a végtelen üldöztetést, mit a kincstartótól szenvednie kell azért, mert Erdélyt a szultán hűségében megtartani igyekezik, kéri végre, adná neki az országot, biztosítván, hogy kevés vártatva egész Magyarországot hatalma alá vezetendi.**

Az ostromló hadak alig távoznak Fogaras alól, a fellelékezett vajda kettőzött tevékenységgel lépett a küzdőhomokra, s nem adta fel a reményt, hogy a diadal koszorúját homloka köré fűzi. De ezt csak egy úton, a Ferdinándhoz való pártolás útján érhetette el. Ennek indító oka ha egyrészt abban állott is, hogy az özvegy Izabella és János Zsigmond körében ambíciójának megfelelő szerepkörre nem találhatott, s arra már múltja sem jogosíthatá fel; másrészt és kiváltképen az indította, hogy Frater György és ő egymás mellett sehogy sem férhetének meg. Erre utalta őt különben az is, hogy sajátképen Zápolyának híve soha sem volt. Izabella körében a lehetőség látszata is hiányzott terveit kivihetőségének; míg ellenben Ferdinándhoz

* KOVACHICH: i. m. I. köt. 54. l.

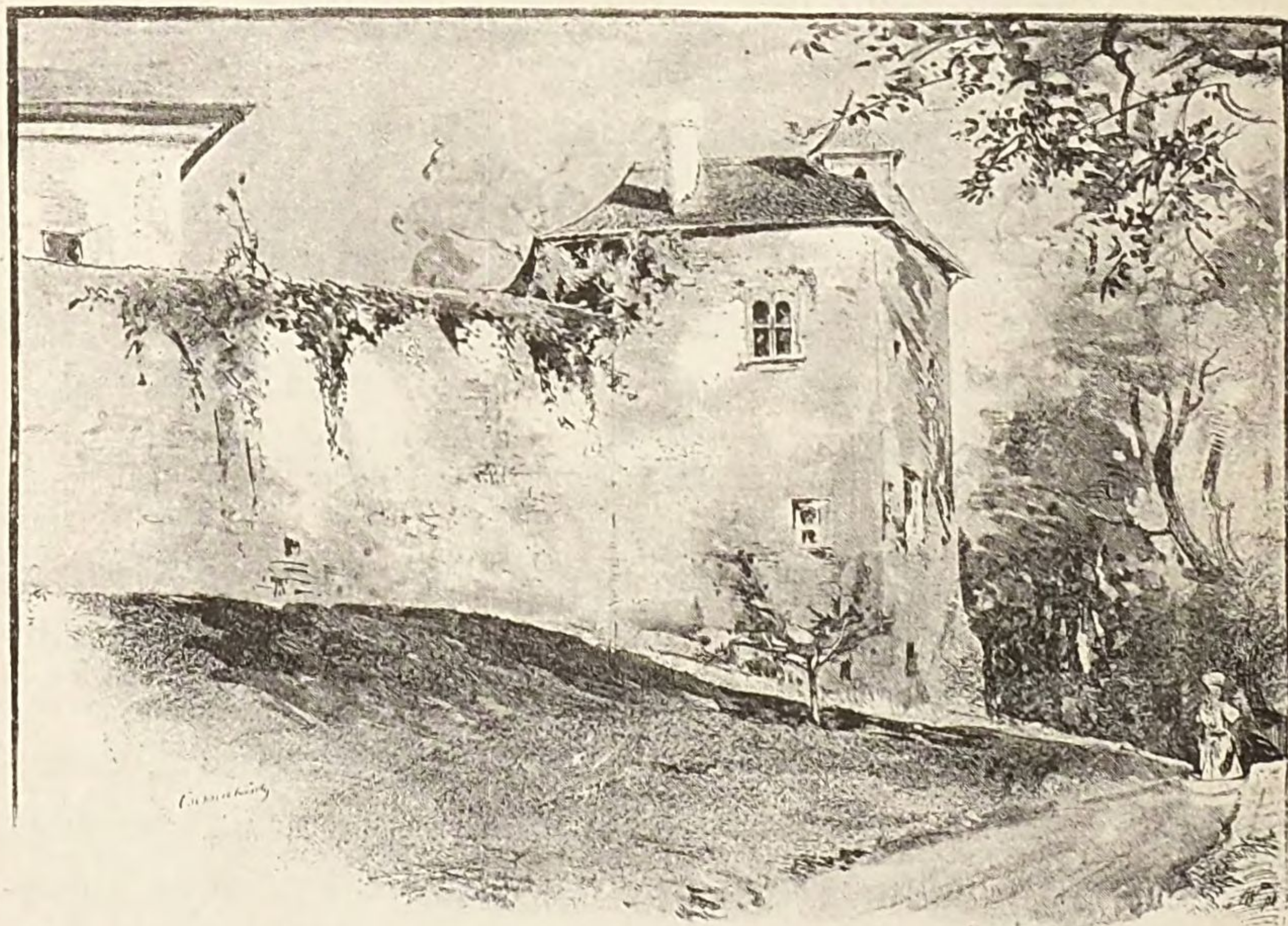
188. l.; VERANCHICH: i. m. VI. köt. 151.

** BETHLEN FARKAS: i. m. III. köt.

és 156. ll.

való hajlamai feljogosíthatták szilárdabb talajt keresni célzatainak. Ehhez járult még Nádasdy Tamáshoz való viszonya, a mely összeköttetéssel kétszínű politikáját eddig is takargatta.

A mély gondolkozás, az érett fontolgatás higgadtságával ismeré fel Maylád a helyzet nyújtotta viszonyokat. Ő még mindig befolyásolta az erdélyi három nemzetet,

38. BRANYICSKA, MARTINUZZI LAKHELYE.

népszerűségével, ékesszólási tehetségével bele vonta azokat működése hálójába, s e célból saját érdekeit a közérdekkel összekötve, actióját az országgyűlés színterére tette át. Ez azonban nem csekély feladat volt, mert habár az akkori állami és társadalmi viszonyok között a pártszerzésre az önző célok kivitelében a legsikeresebb eszköz az országos vagy a részgyűlés volt, ott az actionak csak a formája adatott meg, lényegét azonban az országgyűlésen kívül kellett mintegy előteremteni, a mit pedig csak határozott tehetséggel, befolyásos állással, népszerűséggel és gaz-

dagsággal volt elérhető. Maylád e tekintetben bírt személyes tulajdonságokkal, ezenfölül tudta Frater György iránt az ellenséges indulatot szítani, Balassa Imre vajda társában pedig oly bábbal rendelkezett, kivel nem volt nehéz országgyűléseket tartani, ott a hol, s akkor, a mikor neki tetszett, mert az országgyűlés összehívási jogát immár a vajdák gyakorolták. Az országgyűlések jogos hatásköre Erdélyben nem vala nagy, de a leírt politikai viszonyok között azok souverain ogokat kezdenek gyakorolni, kiterjesztetvén hatáskörüket az adó- s katona-kivetésre, s a törvényhozásra.¹

Maylád István előkészítve a talajt, a kedélyeket, az erdélyieknek az 1540-ik évi augusztus 29-ére Segesvárra országgyűlést hirdetett.² Óvatos föllépésével az országgyűlésen számosan megjelentek nagy részét megnyerte,³ s jövő működésének szilárdabb alapot óhajtván szerezni, a rendek végzéseit négy irányba terelte: a vajda hatalmi körét tágította, saját állásának törvényes alakot adott, Frater Györgynek és kormánytársának intézkedéseit megsemmisítette, s végre János Zsigmondhoz való hűségének látszatát fentartotta. A segesvári gyűlés intézkedései kedvezők valának a vajda terveinek, mert a többi végzések között a gyűlés Maylád Istvánt és Balassa Imrét országos főkapitányokká választotta,⁴ szemben Báthory Boldizsárral, kit Frater György és kormánytársai mindjárt Zápolya János halála után tettek azzá.

Erdély separatiójának előjátéka ezzel be volt fejezve. A segesvári gyűlés oly souverain jogokat gyakorolt, melyek nem alapúltak törvényen, melyek a törvényes állapotokat ignorálták. S habár a vajda a gyűlés intézkedéseit

¹ SZILÁGYI SÁNDOR: i. m. I. köt. 7. l.

² BETHLEN FARKAS: i. m. III. köt. 346. l.; VERANCHICH: i. m. VI. köt. 144. l.; FESSLER: i. m. VI. köt. 560. l.; EN-

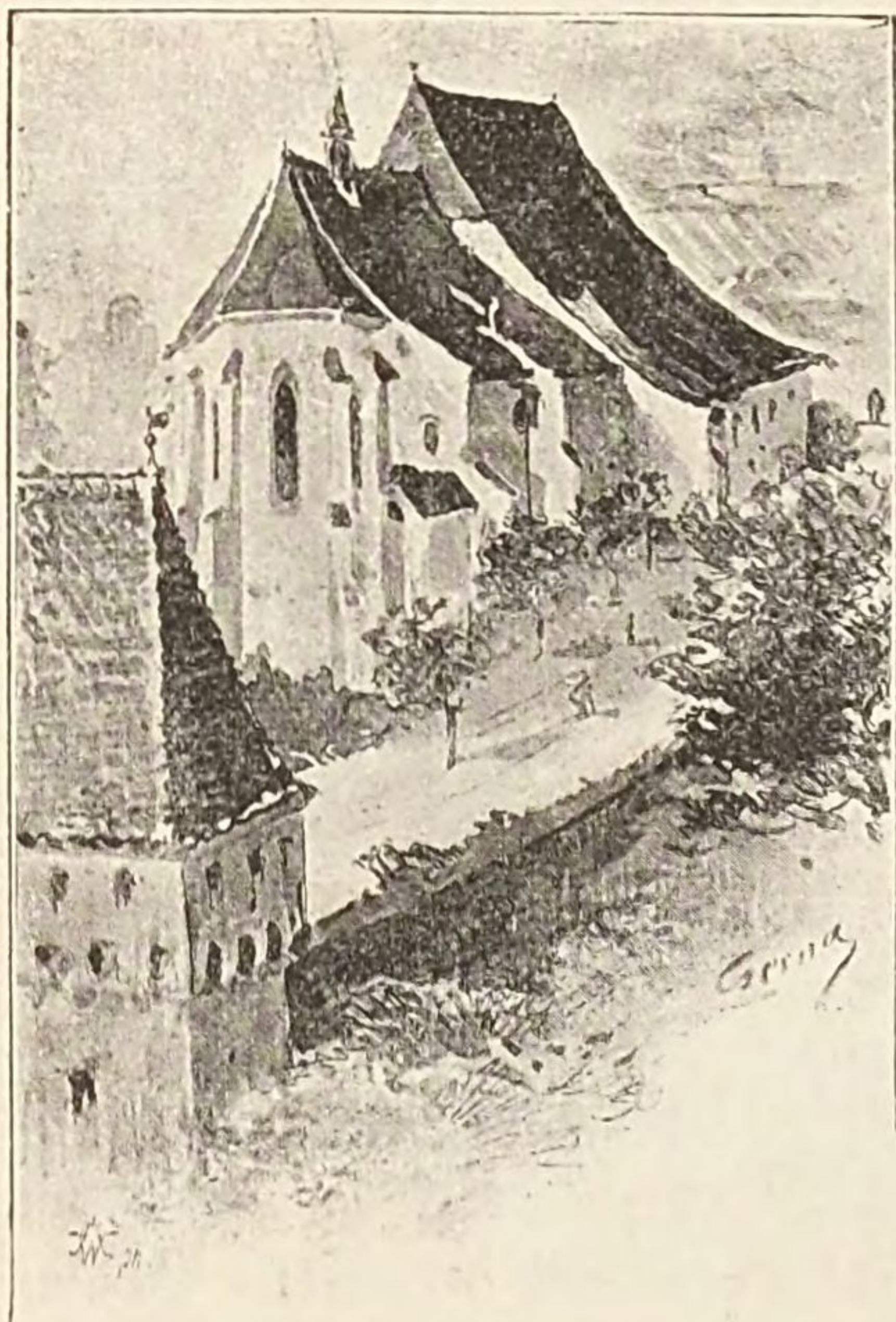
GEL: i. m. IV. köt. 70. l.; SZALAY: i. m. IV. köt. 201. l.

³ VERANCHICH: i. m. VI. köt. 144. l.

⁴ BETHLEN FARKAS: i. m. I. köt. 346. l.

saját céljai érdekében terelte ezen irányba, mégis csak ő volt az, ki a későbbi különválás útjait egyengetve, annak első lökést adott.

A vajda felruházza az országos főkapitányi tiszttel, megjöttek hitte az időt, hogy Izabella iránt játszott szerepét a maga valóságában mutathassa föl. Társaival és pártjával

39. AZ ISPOTÁLY TEMPLOM SEGESVÁRTT.

együtt a segesvári végzéseket csak annyiban tisztelték, a mennyiben az saját személyüket érinté, és terük kivitelének hatályos nyomatékot adhatott. Amint tehát a segesvári gyűlés eloszlott, legelsőben is a megszavazott hadi erőt követelték be,* s míg társa, Vécset, Almást, Diódot zárolta körül, ő maga Görgényt fogta ostrom alá;** János Zsigmond híveit üldözték, a hadképeseket magukhoz toborzották, Tomory jószágait harácsra bocsátva, hozzáfogtak Erdély meghódol-

tatásához. A pártütésnek valódi jellege, az előidézett fejtelenség, a törvénytelen állapotok jelenségeiben kezdett ki-domborodni, s beállottak a vajda konstantinápolyi követküldésének eredményei, mit Kucsug Bali bég Maylád iránti barátságos hajlamainál fogva nagyban elősegített. Sikerült ugyanis a vajdának követei által Szulejmánnál kétséget ébresztenie az iránt, ha vajjon csakugyan van-e az elhalt

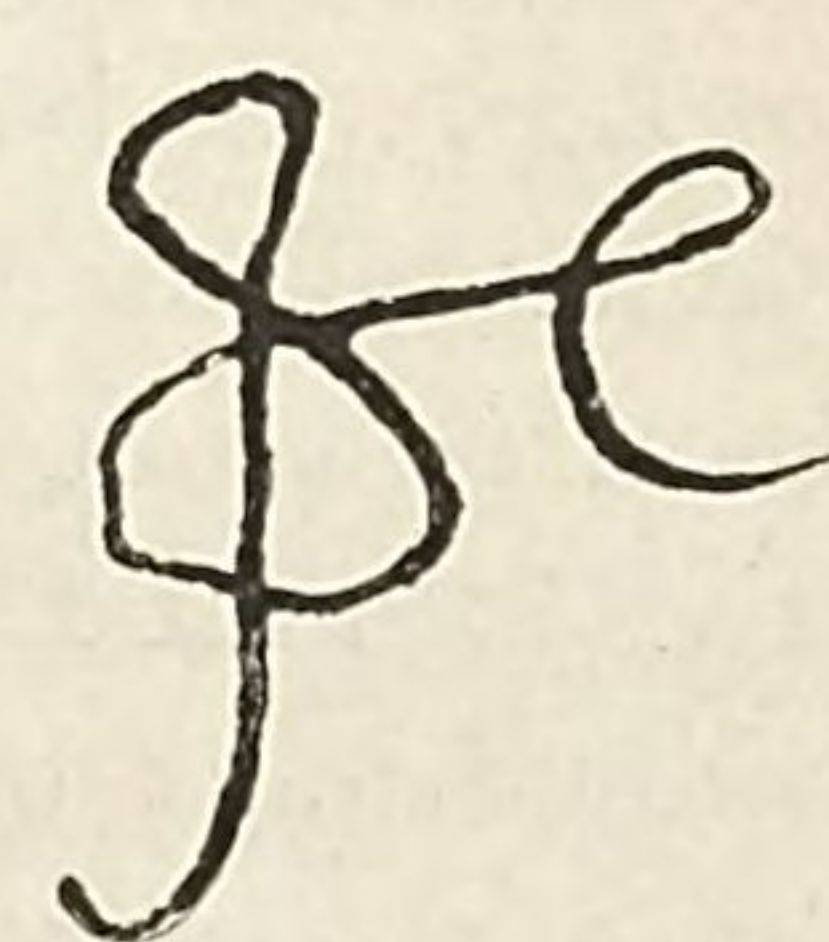
* SZILÁGYI SÁNDOR: i. m. I. köt. 10. és 42. l. II. okm.

** VERANCHICH: i. m. VI. köt. 147. l.; SZILÁGYI S.: i. m. I. köt. II. l.

Zápolya Jánosnak fiú-örököse?¹ A fényes portán nem adtak ugyan hitelt a vajda szavainak, de a gyanú, melyet támasztott elég volt arra, hogy terveinek előnyöket nyújtson, s bárha ezen előnyöket teljesen nem aknázhatta ki, minthogy pártjának főbb emberei, váraikat elvesztvén,² erőben megfogytak; de gyanút keltvén a portán, s ez által időt nyervén, olyan engedményeket biztosított magának, a melyek nagyraavagyó terveinek kivitelét a siker reményével kecsegtethették.

Szulejmán ugyanis meggyőződést szerzendő arról, ha vajon az elhalt János király után maradt-e fiú-gyermek?

Isabella regina
 40. IZABELLA KIRÁLYNÉ ALÁÍRÁSA.

Szinán csauzt Erdélybe küldötte, egy másikat pedig Budára az özvegy királynéhoz menesztett.³ A mint Szinán megérkezett, Maylád azonnal érintkezésbe lépett vele, s megtudván tőle küldetésének célját, a rendeket nagy sebbel-lobbal 1540-ik évi september 21-én Berethalomra gyűlésre hívta, a porta követét meghallgatandók.⁴ Szinán az összegyűlt rendek előtt kijelenté: hogy miután Szulejmán Erdélyt fegyveres erővel meghódítá, az erdélyiek az ő rab-szolgái, s nagyúri jogainál fogva az ország kormányzását

¹ VERANCHICH: u. o. 151. l.; HORVÁTH MIH.: i. m. III. köt. 134. l.; SZALAY LÁSZLÓ: i. m. IV. köt. 301. l.

² SZILÁGYI S.: u. o. 7. l.

³ VERANCHICH: i. m. VI. köt. 151. l.

FESSLER: i. m. VI. köt. 561. l.; SZILÁGYI S.: i. m. I. köt. 11. l.

⁴ VERANCHICH: i. m. VI. köt. 153. l.; ENGEL: i. m. IV. köt. 70. l.; FESSLER: i. m. VI. köt. 561. l.; SZILÁGYI S.: i. m. I. köt. 12. l.

Maylád Istvánnak adományozza, s esküszik az élő istenre, őseire, utódaira, a kardra, kenyérre és sóra, hogy az erdélyiek jogait, szabadságait fentartandja. Megparancsolja továbbá az erdélyieknek Maylád István vajdájuknak engedelmeskedni; Maylád Istvánnak pedig meghagyja, hogy aki a szultán, és az ő parancsait nem fogadná, azt tüzzel-vassal pusztítsa el, s ily esetekben a két oláh vajda és a ruméliai szandzsákbégek segélyére leendenek.*

Vajon Szinánnak eme kijelentésére minő indító okai voltak? ezen igen érdekes történeti kérdés nincsen megoldva. A portától kapott megbízásának felelt-e meg? vagy nem ismerve nyilatkozatainak horderejét, a vajda által vezetett félre, s meghatalmazásán túlterjeszkedve a lázadókat támogatta; vagy pedig öntudatosan idézett elő olyan állapotokat, a melyek mind Ferdinándra mind Izabellára nézve nyomasztók valának? Az események egybevetése a történetíró a combinációk tág mezejére vezeti, de a positivitás minden irányban hiányzik. Mi azt hisszük, hogy Szinán csauz berethalmi nyilatkozata a vajda mesterkedésének, a csauz lekenyerezésének, félrevezetésének következtében történt. Mert Szinán eljárása homlokegyenest ellenkezik az Izabellához Budára küldött csauz nyilatkozatával, a ki a csecsemő János Zsigmond fejére tevén kezét, Szulejmán nevében esküdött, hogy a gyermek lesz Magyarország uralkodója.** Nem lehetetlen azonban, hogy ezen eljárása a portának diplomaciai fogás volt, melylyel Ferdinánd, Izabella és Maylád reményeit féken tarthatá.

De bármi okból indult ki Szinán, Mayládot a szultán nevében Erdély vajdájává, kormányzójává nyilvánítani, a berethalmi gyűlésen jelen volt rendek bámuló meglepetéssel hallgatták; s daczára annak, hogy Kendy Ferencz,

* VERANCHICH: i. m. VI. köt. 153. l.; ENGEL: IV. köt. 70. l.; FESSLER: i. m. VII. köt. 562. l.

** FESSLER: u. o. 563. l.; SZALAY: i. m. IV. köt. 301. l.

Mikola László, Gergely Márton hévvel sürgették a rendeket Mayládnak fejedelemmé választását azonnal foganatosítani:¹ a különválás eszméje még nem érett meg annyira, hogy azt a rögtönzés perczeni munkájával keresztül lehetett volna vinni. A rendek nem ismervén Izabella ügyeinek állását Magyarországon, alkudozásokba bocsátkoztak a csauzzal és Mayláddal. Ennek eredménye azon megállapodás, hogy a fejedelem választására nézve csak öt hónap múlva adnak választ a fényes portának.² Elhatározott továbbá, hogy ezen rendelkezés bejelentésére a csauzzal Vessződy Lázárt küldik a fényes portára, a ki gazdag ajándékokkal volt egyúttal fölszerelendő.³ A követség megválasztásának céljából a rendek 1540-ik évi october 18-ik napjára Székelyvásárhelyre kitűzték az országgyűlés megtartását.⁴

A berethalmi gyűlés ezen végzése Mayládra nézve kudarcz volt, s nem sok reménynyel kecsegtette őt a fejedelmi szék elfoglalására. Ezen körülmény oly térre terelte, melyen céljának elérését könnyebben vélte kivihetőnek, mint az eddig követett úton. A szalmaszál, melyhez reményét kötötte, a Ferdinánd és Zápolya János között kötött békeszerződés volt. De Maylád hígvelejű vajda társára Balassa Imrere támaszkodva s vele egyetértve, közösen a berethalmi gyűlés után Ferdinándhoz követeket indítottak, attól sereget és ágyúkat kérve, hűséget fogadának neki. Ezen tervnek megnyerték még Gerendy Miklóst, a Ferdinánd által kinevezett erdélyi püspököt, Szalay Jánost és Nádasdy Tamást.⁵

Rosszúl számított Maylád István, midőn Balassa Imrében bízott, mert az, a ki János király ostroma által elveszté

¹ SZILÁGYI S.: i. m. I. köt. 12. l.; FESSLER: i. m. VI. köt. 562. l.

² ENGEL: i. m. u. o. 70. l.; SZILÁGYI S.: u. o. 13. l.; FESSLER: u. o. 562. l.

³ SZILÁGYI S.: u. o. FESSLER: u. o. 562. l.

⁴ SZILÁGYI S.: u. o. 14. és 46. lapon VI. sz. okm.

⁵ SZILÁGYI S.: u. o. 14. és 48. l. VIII. okm.

Almást, Létát, Diódot, s míg Maylád Fogarastt ellentállt Török Bálint hadainak, meghunyászkodva, Zápolyától kegyelmet kért, a ki csak imént ajánlotta hűségét Ferdinándnak: most, míg mindkettejük követsége a királynál járt, cserben hagyta Ferdinándot és vajda társát is, és János Zsigmond pártjára tért. Ezt még azzal is tetézte, hogy Fels Lénárd és Ferdinánd előtt folyton gyanúsítá Mayládót,¹ s végre egy Bornemissza Boldizsárral Ofenbányán kötött alku szerint kötelezte magát, ha vajda társa netalán Szász-Sebest ostromolná, azt haddal megtámadni.²

Az indok, mely Balassát ezen perfid eljárásra bírta nem azon meg hasonlítás volt, mit kettejük között Fráter György idézett elő, nem is azon tudat, hogy őt Maylád eszközül használja, hanem birtokainak elvesztése fölötti kesergése, minthogy azt Zápolya a tordai gyűlés végzése alapján lefoglaltatta. Világosan kiderül ez abból, hogy Bornemissza jószágainak visszaadását ígerte neki, ha Maylád István ellen fegyveres haddal lép fel.³

Hogy a viszály Maylád és Balassa között beállott, abban nem csekély része volt Veráncznak is.⁴

Maylád István separatistikus intentióinak keresztülvitelén Balassa elpártolása valóban nagy csorbát ütött, s ez kivált két irányban lett nagyon érezhetővé a vajdára nézve, az egyik irányban csonkítá hatalmát, mert a kettejük között megosztott hivatalos hatáskör kormányzati szempontból egymás intézkedéseit ellensúlyozhatta, az egyiknek fogamatba vett intézkedéseit a másik teljesen leronthatá; a másik irányban befolyását szűkebb határookra szabta, mert Balassa, a Maylád személye köré gyűlt három nemzetnek nagyrészét magával

¹ SZILÁGYI S.: Nádasdy Tamás első követsége Erdélyben 25, 28 és 32. l.

² VERANCHICH: i. m. VI. köt. 163. l.; FESSLER: i. m. VI. k. 564. l.; ENGEL: i. m. IV. köt. 70. l.

³ VERANCHICH: u. o. 162.

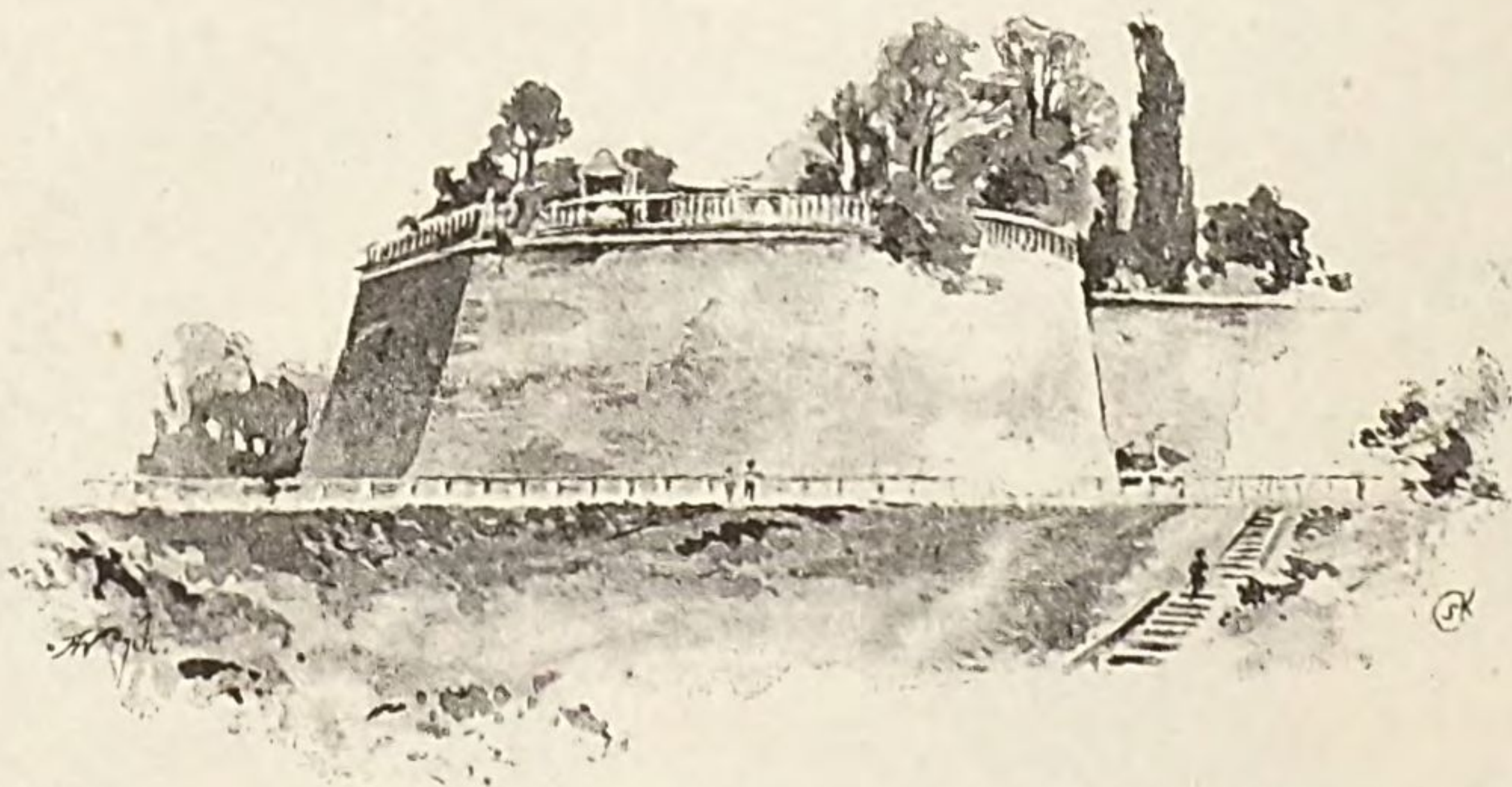
⁴ U. a. u. o. 162. l. Hogy arra minő nagy súlyt fektettek, ezt maga Veráncz is jelzi a testvérehez írott leveleben, melyben nagy meglepéssel tudatja vele, hogy Bornemisszának sikerült Mayládót Balassát elidegeníteni.

41. VERANCHICH ANTAL.

húzta, a főurak közül többen, és a székelyek egy része is elpártolt tőle.¹

Ezen változott viszonyok között a vajda fontolóra vette ügyének állását, mérlegelte befolyását, s midőn látta, hogy a mérleg serpenyője Balassa felé billen, terveit keresztül nem viheti: a Székelyvásárhelyre octóber 18-ára hirdetett gyűlést elhalasztotta addig, míg követei Ferdinándtól visszatérnek.² E közben a két vajda követei nem jártak eredménytelenül Ferdinándnál. A hűségi ajánlat kedvező időben tétetett, minthogy Ferdinánd Izabella ellen hadjáratra készülvén, nyomatékos súlylyal bírt reá nézve, Erdélyben a zavarokat növelni. A király alig indítá meg hadjáratát Nádasdy Tamást, Horváth Gáspárt és Balassa Zsigmondot

41. NAGY-SZEBEN: HALLER BÁSTYA.

oly üzenettel küldé Mayládhoz és Balassához, hogy ha biztosítást nyer hűségükről, még az általok kért segélynél is többet adand nekik.³

Mialatt a király üzenetét küldöttei meghozták, a mint már előbb említettük, Balassa Imre titokban átpártolt Izabellához, a szebeniek pedig értesítették Ferdinándot

¹ SZILÁGYI S.: Erdélyi orsz. emlék. I. köt. 14. és 53. ll. IX. okm.

² FESSLER: i. m. VI. köt. 564. l.; SZILÁGYI S.: i. m. I. köt. 15. l. és 1) megjegyzés és 47. l. VI. okm.

³ SZILÁGYI S.: u. o. I. köt. 15. l. és 48. l. VIII. okm.; FESSLER: i. m. VI. köt. 568. l.

Maylád separatistikus törekvéséről, s különösen hangsúlyozták azon fondorlatait, melyekkel magát a porta támogatásával Erdély fejedelmévé akarja választatni. Ferdinánd bízva küldötteinek sikeres eljárásában, a szebenieknek egész nyugodtsággal válaszolá, hogy Mayládot párthívei közé számítja, s kételyének adott kifejezést azon hírek fölött, melyek a fejedelemség után való kapkodását jeleznek.¹

Erre a vajda cselekvésének megszokott erélyével mozgásba hozta tevékenységét Ferdinánd párthíveinek szaporításában, s a látszat szemfényvesztő mesterségével áltatta Ferdinándot és sógorát Nádasdy Tamást, a kivel ismét gyakori érintkezésbe lépett, s Ferdinánd küldötteinek meghallgatása céljából az erdélyi rendeket a november 1-én Nagy-Sinken tartandó gyűlésre meghívta.²

Balassa Imre a nagy-sinki gyűlésre vajda társát már csak színleg követte, titkos működését Ferdinánd ügyében elárulta a szebeniek előtt,³ s míg maga a szászokat a király hűségében erősítgeté nyilvánosan, alattomban Izabella pártján dolgozott, s néhány nappal a nagy-sinki gyűlés után nov. 8-án Gyulafejevározt gyűlést tartott, s onnan a szebenieket követségileg nyíltan felszólítá, János Zsigmond részére állani.⁴ Balassának ezen dolgát, Maylád tudomására hozták Gerendy, Apafy, Kálnay és Nyujthódy, értesítvén őt arról is, hogy a nemesek, a székelyek és szebeniek hívek maradnak Ferdinándhoz.⁵ A vajda azt hitte, hogy ura a helyzetnek, mert még ekkor népszerűségével, befolyásával magához fűzte a szászokat, a székelyek egy részét, s a várak kivételével a déli megyéket is. Bebek megkísérlé a Szebenbe összehívott szászokat Ferdinándtól eltán-

¹ BETHLEN FARKAS: i. m. II. köt. 338. l.; EDER: Simigianus, I. köt. 211. l. 7. jegyzet

² SZILÁGYI S.: i. m. I. köt. 16. l. és 54. l. x. okm.

³ PRAY: Epistol. Proc. II. köt. 88. l.

⁴ SZILÁGYI S.: i. m. I. köt. 17. l. és 56. l. XI. okm.

⁵ Székely oklvtár, II. köt. 65. l.

torítani,¹ de ez nem sikerült neki; sőt Bebek iparkodott még magát Mayládót is megnyerni Izabella pártjának, s e célból a vajdához intézett levelében meglehetősen sarcasmussal jelezi Ferdinánd vereségét Budánál.² Ezen kísérlete Bebeknek meddő maradt, a vajda visszautasította, bízván még halványodó szerencse csillagában, Nádasdy Tamás ígéreteiben, és ennél fogva erélyesebb ellentállást fejtett ki, sereget toborzott, s makacsabb harczra készült tervei keresztülvitelére. Nem volt hatása Varancsics működésének még akkor sem, midőn az erdélyiekhez levelet intéz és szemökre hányja, hogy Segesvárott két proscibált egyént: Mayládót és Balassát választották főkapitányul, kik a jelen sérelmes állapotokat előidézték, és csodálkozását fejezi ki, hogy Maylád zászlaját követik, a ki sajátjából még csak kétszáz lovast sem bír tartani.³

Kedvezőtlen jelenségek voltak a vajda separatistikus terveinek kivitelére az egymást gyorsan követő részgyűlések; kedvezőtlenül hatottak Balassának saját kezére folytatott féktelenségei. Mayládnak meg kellett alkudni a körülményekkel; nem zárhatta le szemeit, látnia kellett a visszas helyzetet, melybe őt Balassa elidegenedése sodorta. Nádasdy Tamásnak azonban sikerült őt reá bírni, hogy Balassával kibéküljön. Ezen kibékülés pedig különösen Ferdinándnak állott érdekében, mert a két vajda kiegyezése által Erdélyben az ő hatalma erősödött. Ezért Ferdinánd levelében a két vajda megbékülése fölött örömeinek ad kifejezést.⁴ Nádasdy Tamás és Harinay Farkas folytonos unszolására,⁵ a most ecsetelt körülmények között Maylád végre szint vallott Ferdinánd mellett; de mert ismerte Ferdinánd ígéreteinek természetét, a ki vajmi rit-

¹ SZILÁGYI S.: i. m. I. köt. 17. l. és 54. l. XI. okm.

² PRAY: i. m. 93. l.

³ VERANCHICH: i. m. VI. köt. 163. s követk. lapok.

⁴ SZILÁGYI S.: Nádasdy első követsége Erdélyben, 42—46. l.

⁵ U. a. u. o. 8. és 9. ll.

kán váltotta be szavát, a hűségi oklevelet visszatartotta mindaddig, míg a Ferdinánd által ígért segély megérkezik.¹

Minő fontos tényezője volt az eseményeknek még akkor is Maylád, a kit János Zsigmond főemberei gyűöltek, de a kitől féltek is, s a kinek jól ismerték ingadozó politikai jellemét, megvilágítja ama versengés, melylyel Izabella is, Ferdinánd is egymás elől elhalászni igyekeztek e kitűnő eszű, tetterős férfit. Nem is késett Ferdinánd Nádasdy Tamást és Zalay Jánost munkálkodásokért Maylád megnyerésében jutalmazni, a vajdát pedig újabb adományozásokkal lekenyerezni.³ Így vélte Ferdinánd biztosítani magának, s Maylád csakugyan meg tudta adni a látszatát annak, hogy nagyratörő célzataival szakított.⁴

Balassa fosztogatásai, rablásai nehéz állapotokat teremtettek Erdélyben, a török hadak betöréséről szállongó hírek pedig szükségessé tették a pártharczok lecsendesítését. E célból a vajdát pártja főbb emberei felszólították, hogy béküljön Bornemisszával ki, s tartson gyűlést. Pártja óhaját Maylád nem utasíthatá vissza, a rendeket 1541-ik évi jan. 1-re Fogarasba összehívta. E gyűlésnek főfeladata lett volna a vajda és Bornemissza között egyezséget létesíteni.⁵ Meg is kísértettek mindent az egyezkedés létrehozásában. A Maylád pártja belátta a dúló polgárháború következményeit, érezte a szerencsétlenséget, mely a török és az oláh hadak betörése által Erdélyre nehezedni készült; de a kiegyezés még sem sikerült. Az eredménytelenül eloszlott gyűlés után, a párttusák vészes harcza, a dulakodás, a fejetlenség ismét napirendre kerültek. Mayládnak ezen makacs elfogúltsága, daczolása párthíveinek megcsappanását eredményezte. Számosan valának azok,

¹ BUCHHOLZ: Ferd. der I. v. köt. 146. l. EDER: Script. Transyl. II. köt. 241. l.; FESSLER: i. m. VI. köt. 573. l.; ZALAY: i. m. IV. köt. 206. l.; SZILÁGYI S.: Erd. orsz. gyűl. eml. I. k. 19. l.

² SZILÁGYI S.: Nádasdy első köv. 17. l.

³ U. a. u. o. 48. l. XVIII. okm.

⁴ U. a. u. o. 17. l.

⁵ SZILÁGYI S.: Erd. orsz. eml. I. köt. 20. l. és I. számú jegyzet.

kikben fölébredt a honszeretet, s útját akarván állani a további polgárháborúnak, elhatározzák, a vajda ellenére, az ő befolyása nélkül Izabellával s Bornemisszával egyezkedni. A vajdák jogát tehát figyelmen kívül hagyva, Sombor melletti táborukban elhatározzák, hogy Tordán január 22-én gyűlést fognak tartani.¹

Mi sem volt természetesebb, mint a vajda felindulása, midőn látnia kellett, hogy párthívei tudtán kívül elhatározták a gyűlés összehívását.

A hatáskörébe tartozó ezen joggyakorlatot saját tekintélyének sérelme nélkül senkinek sem engedheté át, annál kevésbbé most, midőn az ő intelmei daczára, érdekeivel ellenkező irányban, oly országgyűlés összehívását akarták foganatosítani, melyet ő sem elő nem készített, sem annak irányt nem adhatott. Nem engedte meg az országgyűlés összehívását.² Ámde kifeledé számításai sorából a legnagyobb, a legfontosabb tényezőt: a közvéleményt, mely nyilvánulásában ellene már is meghűltnek mutatkozott, s míg Balassa Imre portyázó szágúldozásai tekintélyét csorbíták, azalatt a főurak csoportosulása híveinek számát alább szállította. A Sombor melletti táborban összegyűlteket a vajda tiltakozása el nem riasztá, s csak annál erősebben ragaszkodtak határozatukhoz, s táborukból küldöttséget menesztettek hozzá, inkább követelni, mint kérni a gyűlés egybehívását. Ezen kényszerítő körülmények között meg kellett gondolnia a daczolásából származható következményeket. Végre is kénytelen volt a nyomásnak engedni, s a gyűlés megtartatott.³ Tordán február 12-én létesült kiegyezés Maylád István országos főkapitány, a gyűlés rendei: Bornemissza Boldizsár, Horváth Ferencz, Horváth Mihály, Literati Péter, Szalánczy János mint Bálványos, Diód, Déva s Küküllő várak kapitányai között;

¹ SZILÁGYI S.: Erd. orsz. gyűl. eml. I. köt. 20. és 61. l. XIV. okm.

² U. a. u. o. 63. l. XV. okm, U. a. u. o. 20. l. és 4. jegyzet.

s fegyverszünet kötöttvén, elhatározott Izabellához követek küldése.¹

Daczára annak, hogy a vajda az egyezkedő gyűlést Tordán nem akará megtartani, a tárgyalásokat ott mégis olyképen tudta vezetni, hogy az végeredményében reá nézve előnyöket nyújtott, s Bornemissza kénytelen vala engedményeket tenni, melyek a vajda hatalmi állását megerősítették. Bornemisszát azonban nemcsak a vajda befolyása bírta engedékenységre, ehhez járultak még Ferdinánd hadkészületeinek szállingozó híre s a török-oláh betörésnek rémes képei. Ez utóbbtól maga Ferdinánd is nem ok nélkül tartott, mert István és Sándor moldvai vajdák megöletése után a vajdaságba ültetett Pétert megnyerni Ferdinánd alig reménylette, és sürgetve kéri Mayládhoz intézett két levelében: értesítené őt Péter vajda dolgairól, s azon kérdéssel fordul hozzá: vajjon bízhatik-e a moldvaiban, vagy sem?² A két oldalról készülő támadás előjelei Bornemisszát áldozatokra készítették, míg ellenben Maylád István csak túlköveteléseiből engedett, s Erdély népei sem könnyebbséget, sem törvényes jogállapotot nem nyertek az egyezkedés által, minthogy a békülő felek, a hányan voltak, annyifelé osztották az országot, s az ilyenmű egyezkedés által törvényes formába foglalták az erre beállott zsarolást, elnyomást és dulakodást. Ennek alapján a vajda ura lett a tordai és dézsaknai bányáknak egészen, a kolozsi felében maradt kezénél, a szászok és székelyek s egynéhány megye adóját egészen ő szedte, a görgényi adót és bírságokat felében; s végre az egyezkedés értelmében a híveitől elfoglalt jószágok tulajdonosainak újra visszaadandók valának.³

Ezzel az erélyes cselekvés eszközei ismét a vajda ke-

¹ U. a. u. o. 21. l.

² SZILÁGYI S.: Nádasdy első követsége Erdélyben, 50. 51. ll. xx. xxi. okm.

³ SZILÁGYI S.: Erd. orsz. gyűl. eml. 1. köt. 21. l.

zeibe kerültek. Nem is késett az egyezkedés előnyeit felhasználni szemben a kötött béke azon pontjaival, melyek hiúságát és boszúvágyát ki nem elégítették. A pontozatok közé foglalták Tomory Ferencz jószágainak visszaadását is; az azonban terveivel sehogy sem egyezett meg, hogy Tomory, — a kit árulása miatt halálosan gyűlölt, — tordai birtokán bántatlanul ülhessen, s elhatározá Tordát, a hol épen az Izabella-pártiak táboroztak, hadaival megtámadni. A gyors meggondolást gyors tett követte, a megfélemllett táborozók elhagyván a várost, azt Maylád István zsoldosaival elfoglalta.¹

E katonai csíny elkövetésével ismét az események fölé helyezkedett, s látván azt, hogy tavasz kezdetén a harci szerencse Ferdinándnak kedvez, s Izabella aggódni kezd ügyének szerencsés kimenetele fölött: a székelyeket és szászokat újlag befolyásolni kezdte, s habár Frater György és Petrovich óvatosságra intették az erdélyieket, felhíván őket a török berohanás elhárítása végett Izabella pártjával tartani:² a felszólítás eredménytelen maradt, mert Maylád István Torda megszállásával a helyzet urává lett; s a mint látta Ferdinánd komoly hadkészületeit Izabella ellen, ő maga is zsoldos csapatokat kezdett toborzani a székelyek között.³

Frater György figyelemmel kísérve az erdélyi ügyek irányát, Ferdinánd készülődéseit, a vajda toborzásának célját, tapasztalá, hogy mind ez János Zsigmond ügyét döntő csapással fenyegeti. Gondot fordított tehát kiváltképen a vajda törekvéseinek élet venni, s orátora által a fényes portának oly értesítéseket adatott, melyek alkalmasak valának Maylád aspiratióit lelohasztani és működését megzavarni. Frater György törekvéseinek jelenségei nem

¹ U. a. u. o. 22. l.

³ Székely Krónika, 12. l.; SZILÁGYI

² EDER: Simigianus, I. köt. 288. l. SÁNDOR: I. m. I. köt. 23. l.

6. jegyzet.

sokáig várattak magukra ; mert míg a vajda hadait szaporította, a portáról a szultán fermánjával egy csauz érkezett Erdélybe, kinek feladata volt János Zsigmondnak már-már felbillenő mérlegét egyensúlyba hozni. A mint Maylád István hírül vette a csauz megérkezését, majus 25-ére Nagy-Selykre gyűlést hirdetett a rendeknek, hol a szultán üzenetét és fermánját a rendek meghallgatandók valának. A szultán üzenetének főszűlye, a csauz szavainak éle a vajda ellen intéztetett,² az összegyűlt rendeket a János Zsigmondhoz való hűségre intette.

A gyűlésen felolvasott fermán csak az első perczben lepte meg a vajdát. Rögtön felismerte benne Frater György kezét, s gyors elhatározással oly irányt adott a tanácskozásnak, hogy kész bizonyos föltételek alatt János Zsigmondnak hűséget fogadni.³ A két párt tehát megegyezett abban, hogy a három nemzet Tordán országgyűlést tartson, s bizottság küldetett ki a békepontok elkészítésére.

VIII.

Maylád István politikai elvének sarkpontja nagyravágyó önzése volt, eszköze a pártok áltatása. Ezen eszköz, bárha őt ügyessége, éles esze, katonai készültsége, személyes bátorsága, majdnem egy évtizeden át kora eseményeinek felszínén tartá, végre is el kezdé homályosítani szerencse-csillagát. Nem állíthatá meg sem befolyása, sem népszerűsége a sors kerekét, mely az 1541-ik év elejétől kezdve mind inkább lefelé fordúlt. Gyakran elveszté működésének szilárd talaját, noha azt merész elhatározásával ismételve vissza-

¹ REUSSNER: Epistola Turcica, IX. könyv, 13. l.; Székely krónika, 12. l.

² SZALAY LÁSZLÓ: Adalékok, 194. l.; REUSSNER: i. m. 13. l.

³ SZILÁGYI S.: Erd. orsz. gyűl. eml. I. köt. 24. l.

⁴ SZILÁGYI S.: u. o. 24. l. és 2. jegyzet, 68. l. 18. sz. okm.

nyeré, de már állandóan uralkodni a helyzeten többé nem volt képes. A tordai, a nagyselyki gyűlés vívmányaitól elüté azon bizottság compositiója,¹ a mely junius elején Gyulafejérvárott dolgozta ki a pontozatokat, melyek alapján a János Zsigmond pártjával való kiegyezésnek meg kellett volna történnie. Ezen egyezkedés végzetszerű lett a vajdára nézve; ugyanis megállapítottatott abban: hogy Maylád az ország jövedelmeiről számolni tartozik, köteleztetik a béke föntartására, utasíttatik hadait Deésből és Tordából kivinni, s végre eltiltatik a királyné híveinek zaklatásától.²

Alig hogy a fejérvári béke pontjai megállapítottak, a vajda Fogarasban hírt vett a brassaiaktól, hogy a havasalföldi és moldvai vajdák hadaikkal Erdélybe készülnek törni.³ A jogos gyanú, mely politikai ténykedéséhez férközött, a pártokkal szemben kétes helyzetbe hozta őt a betörés céljai fölött. A Nagy-Selyken tartott gyűlésen az ott megjelent csauz kijelentése, s a felolvasott fermán tartalma világosan János Zsigmondot vette partolásába ugyan, de azon körülmény, hogy ez idő szerint Péter moldvai vajdával barátságos viszonyban állott:⁴ azt következtette, hogy a betörés éle Izabella ellen van irányozva. Saját állhatatlansága azonban bizodalmatlanná tette őt másokkal szemben, a kétkedés, a gyanúsítás elnyomták Péter vajda irányában baráti érzelmeit, s mert bizonytalanságban volt, az elővigyázat útjára lépett, s oly intézkedések foganatosítása iránt rendelkezett, melyek megakadályozandók valának a szándékolt berohanást.

Mint országos főkapitány rendeletet bocsátott ki a szászokhoz, hogy zászló alá gyűljenek.⁵ A szászok készsége a vajda parancsával szemben fölötte meglanyhúlt, ki-

¹ Székely Krónika, 12. l.

² SZILÁGYI S.: i. m. I. köt. 26. l. és 68. l. XVIII. sz. okm.

³ U. a. u. o. 27. l. és 1. jegyzet.

⁴ PRAY: Epist. Proc. II. köt. 108. l.;

EDER: Script. Transyl. II. köt. 287. l.;

KATONA: i. m. XXI. köt. 97. l.; SZALAY: i. m. IV. köt. 218. l.

⁵ EDER: Simigianus, I. köt. 285. l.

fogásolták intézkedéseinek jogérvényét, s az országgyűlésre felebbezvén, készeknek nyilatkoztak annak határozatait teljesíteni, de a vajda rendeletét, hogy táborba szálljanak, nem foganatosíták. Nőttön nőtt a fegyveres betörés veszélye, de Maylád István még ekkor is bízott terveinek sikerülésében; s Statileóval együtt színleg Izabella királyné pártfeleihez csatlakozott. Országgyűlési határozatok hiányában, utalva a közeli veszélyre, felszólítja az erdélyi főurakat, a székelyeket és nemeseket a táborba szállásra; meghurczoltatá a véreskardot, s junius 18-án Fogarásból elrendelé a határszélek biztosítását, az utak elzárását, s eltiltá az élelmiszerek kivitelét.¹

A talizmán, mely a vajda rendelkezéseinek gyors fogamatot biztosított, már elveszett. Nem ült fel a hadsereg, nem gyűlt a tábor; Maylád István szava nyomtalanúl hangzott el, s a «majd, majd» ígéretek magára hagyták a vajdát a haza határainak védelmében.² Ferdinánd a tőle szorgalmazott s annyiszor ígért hadsereg helyett Erdély határait a török betörés ellen csak a vajdához írt levéllel védelmezte, s abban egyelőre a segélycsapatok küldését megtagadja, bőséges ígéretekkel tévén ugyan, hogy Pest védelme és Buda ostroma után szállítani fog hadsereget.³

Maylád István rendelkezései nem foganatosítottván, őrizetlenül maradtak a határszélek, a havasi átjárók, s nem lévén a ki ellent álljon az ellenséges hadak betörésének, az oláh és moldva seregek fürgetegként zúdultak a határszélekre. Fogaras vidékén, az Olt folyó mentében felvonták Kucsuk Bali bég és Péter vajda sátorait.⁴ S míg az oláh és moldva hadak a Bárczaságot, Sepsi-, Kézdi- és Csík-széket harácsolták, pusztították: Maylád István mint or-

¹ EDER: Simigianus, I. köt. 285. l.; SZILÁGYI S.: i. m. I. k. 27. l.

² VERANCHICH: i. m. II. köt. 71. l.

³ SZILÁGYI S.: Nádasdy első követs. Erd., 52, 53. ll., XXII. okm.

⁴ KOVACHICH: Script. min. I. rész, 21. l.; VERANCHICH: u. o. 73. l.; EDER: Schæseus tom. I. vol. I. pag. 34.; HORVÁTH MIH.: i. m. III. köt. 144. l.; FESSLER: i. m. VI. köt. 583. l.

szágos főkapitány, Statileo püspökkel Fogaras várából keltezett rendeletével az országgyűlést július 8-ára Kükül-lőbe összehívta.¹ Erdély separatiójának előjátéka végéhez közeledett. A végjelenet drámai kifejlése, melyen Frater György ügyessége, politikai éles esze, diplomáciai messze-látása és bosszújának kielégítése dolgozott: megmenté őt örökre Maylád Istvántól. A kivitel azonban megbélyegző volt az intézőkre nézve.

Frater György a portával folytonos érintkezésben levén, nem szűnt meg Szulejmán haragját a vajda ellen szítani.² Felsorolta előtte mind azt, a mit Gritti legyilkoltatása óta Zápolya János, János Zsigmond és a szultán ellen elkövetett. Sugalmazásai nyílt fülekre találtak a portán, s Péter moldvai vajda kegyelmet nyert a szultánnál azon ajánlatával, hogy Maylád Istvánt élve vagy halva, de kezei közé szolgáltatja.³ Ilyen körülmények között elhagyatva társaitól, s látva a beözönlő oláh és moldva hadakat, védelmére gondolt és Fogaras erős várába vonúlt vissza.⁴

Achmet, Kucsuk Bali bég és Péter vajda, előbb barátai, most ellenségei, Fogaras várát körülzárolták.⁵ Frater Györgynek a vajda elleni terveiben Bornemissza Boldizsár a kivitel eszközévé aljasítá magát, s az ostromló sereg táborában tartózkodott.⁶ Fogaras várának erősítési művei, fölszerelése s a vajda védelmi kényszerűsége az ostromló sereg vezéreivel beláttatá a megvívás nehéz, fáradalmas munkáját, s Frater György elhatározá, hogy más úton segít a dolgon. Az általa Achmettel megbeszélte tanácsban⁷ megállapíttatott a terv, mely szerint a vajda kézrekerí-

¹ SZILÁGYI S.: u. o. 28. 72. l. XIX. okmány.

² BRUTUS J. MIH.: i. m. IX. könyv, 187. l.; BETHLEN FARKAS: i. m. I. köt. 290. l.

³ VERANCHICH: i. m. II. köt. 73. l.

⁴ ORTELIUS HYERONIMUS, 69. l.; KOVACHICH: i. m. I. rész, 21. l.; EDER:

Simigianus, I. köt. 266. l.; BETHLEN: i. m. tom. I. pag. 315.; PAULUS JOVIUS: i. m. 463. l.

⁵ SZALAY: i. m. IV. köt. 218. l.; ENGEL: i. m. IV. köt. 76. l.

⁶ VERANCHICH: i. m. II. köt. 74. l.

⁷ PAULUS JOVIUS: i. m. 463. l.

tendő vala. Kucsuk Bali bég és Péter vajda a fejedelemség reményével áltatván Mayládót,¹ július 19-én Bornemissza Boldizsárral két logofet és egy főúri török Fogarasban követségképen megjelentek, s felszólíták őt, hogy jöjjön a táborba a császár akaratát megtudandó.² Bornemissza szerepe a vajdához ment követségben ravaszság és álnokság vala, öntudatos közbenjárás a kiszemelt áldozat megejtésére, mert Bornemissza a vajdának soha barátja nem volt, sőt mint politikai ellenese, mint Frater György által behelyezett országos főkapitány, kinek ellenében a rendek Mayládót választák főkapitányúl, s a ki ellen a vajda a tordai egyezséget is megszegé, folyton szemközt állottak egymással. Frater György lélektani szempontból választá ki épen Bornemisszát a követségbe, ismervén a vajda lelkületét, tudta, hogy ha őt Bornemissza óvatosságra inti, megszállja a gyanú lelkét, hogy ismét el akarják terveitől ütni,³ és kelepczébe esik. Bornemisszát Frater György csak azért küldé a táborba, hogy utasítása szerint az oláh és moldvai vajdáknak kezére járjon.⁴

A mint tehát a követség Fogarasban előadta küldetése célját, Bornemissza ezen szavakkal fordult Mayládhoz, jóakarólag intve őt óvatosságra a vajdák irányában, mondván neki: «Uram, mindétig eszes ember voltál, de most főképen élj vele, ne menj el közikbe, mert megcsalától, jól ismersz oláhokat, törököket».⁵ A terv finomúl szőtt hálózatainak szálai csak oly éleseszű ember kezében összpontosúlhattak, mint Frater György volt, a ki Péter vajdát is meg tudta nyerni. Kucsuk bég is mint színlelt barátja a vajdának, alkalmas eszköznek mutatkozott a terv kivitelére. Az ő utasítása volt elhíttetni vele, hogy az erdélyi fejedelemség reá száll, s jóhiszeműségét ébren tartották

¹ EDER: Simigianus, I. köt. 266. l.

² ISTVÁNYFFY: I. m. 159. l.

³ VERANCHICH: I. m. II. köt. 74. l.

⁴ U. a. u. o.

⁵ VERANCHICH: I. m. II. köt. 74. l.

még azzal is, hogy a portáról Bali bég követe által terveinek kedvező híreket kapott, s közöttük mind sűrűbbé vált a közlekedés.¹ Reményét megerősíté a Bali bég által adott csalárd értesítés a szultán szándékáról Bornemisszát megöletni.²

Nagyravágyó lelkületének természetes folyománya volt, hogy Bornemisszának óvatosságra intő szavaiban ármányosságot tételezett föl, s azokban terveinek egyenes megrontását látta, s a mesterileg kigondolt ármány lépre vitte. Hiába volt a nő rimánkodó hangja, hiába gyermekeinek könnyező siralma, társainak kérő szózata, melylyel a táborba menéstől óhajtották visszatartani,³ elhangzott az esdeklő szó, feltartóztathatatlanul ment sorsa elé. Bornemissza elvégezé álnok szavait, s midőn előadták neki azon előnyöket, melyek jövőre a vár feladásából reá háramlanak: késznek nyilatkozott a táborba menni, ha sértetlen szabadságának kellő biztosítékot nyújtanak, mentelmi levéllel ellátják, s túsokul Achumet fiait a várba szállíttatják. Achumet a vajda föltételeinek utolsó pontját azzal ütötte el, hogy annak lehetetlen eleget tennie, mert fiait már Szulejmánnak adta,⁴ de helyettük hat más főembert küld túsokul. Maylád semmi rosszat sem sejtve, beleegyezett a föltételekbe; a hat török főurat, kik azonban csak ragyogó ruhákba öltöztetett közharczosok: két török, két oláh és két moldvai voltak,⁵ a táborból fölküldötték Fogaras várába; s a hitlevelet július 19-én kezeihez vette. Legszebb díszruháját öltvén magára, hatvanad magával a fogarasi síkon táborozó moldvai vajdához leszállott,⁶ saját fegyvereseivel ott sátorát felhúzatta,⁶ s vig mulatás közben töltötték el a napot. Mi alatt Péter vajda

¹ PAULUS JOVIUS; i. m. 463. l.

² U. a. u. o. 73. l.

³ VERANCHICH: i. m. 74. l.; FESSLER: i. m. VI. köt. 584. l.

⁴ ISTVÁNFFY: i. m. 159. l.; ÉDER: Simigianus, I. köt. 267. l.

⁵ VERANCHICH: i. m. II. köt. 75. l.; ENGEL: i. m. IV. 76. l.; ÉDER: Schæseus, tom. I. pag. 35.

⁶ SZALAY: i. m. IV. köt. 218. l.

⁷ VERANCHICH: i. m. II. köt. 75. l.

táborában volt, ez tízezer lovast Fogaras felé küldött, s a várat szorosabban körülvétteté.¹ Másnap estve felé Maylád a moldvai vajda táborába menvén, kísérete lefegyvereztetett, s moldvai fegyveresek állítottak közibük; e miatt heves szóváltást idézett elő, midőn is Péter vajda reá tevén kezét, ezen szavakat intézte hozzá: «*eb, török császár foglya vagy*»,² s megfogatá, megkötözteté, ékszereitől megfosztván, Bali béghez, ez pedig Konstantinápolyba küldötte. Szulejmán Maylád elfogatásának híret Belgrádban hallotta meg.⁴ Maylád Konstantinápolyban a Jedikulában lánczra verve bebörtönöztetett.⁵

Gyalázatos árulással történt elfogatása és bebörtönözése Maylád Istvánnak, fájdalmas érzületet keltett számos barátai körében, felháborodást szült az országos rendek között is, s az folytonos érdeklődéssel nyilvánult ama törekvésekben, melyek kiszabadítását czélozták. Az 1542-ik márczius 2-án Beszterczebányán összegyűlt rendek levelet intéztek Ferdinánd királyhoz, melyben kérik, hogy tekintetbe véve a neki tett hűséges szolgálatokat, kiszabadítására tenne hatásos lépéseket Izabellánál, a váradi püspöknél, Szulejmannál, a pasáknál és a franczia orátornál mindent elkövetvén, hogy Maylád fogságából elbocsátassék.⁶ Ferdinánd a maga részéről csakugyan komolyan és őszintén munkálkodott ezen; Frater György Nádasdyhoz és Zalayhoz intézett levelében írja, hogy kívánatosnak tartotta volna, ha úgy mint óhajta, saját emberüket küldik hozzá, a ki vele együtt járt volna el ez ügyben. Írja továbbá, hogy gonddal és szorgalommal fog működni kisza-

¹ U. a. u. o.

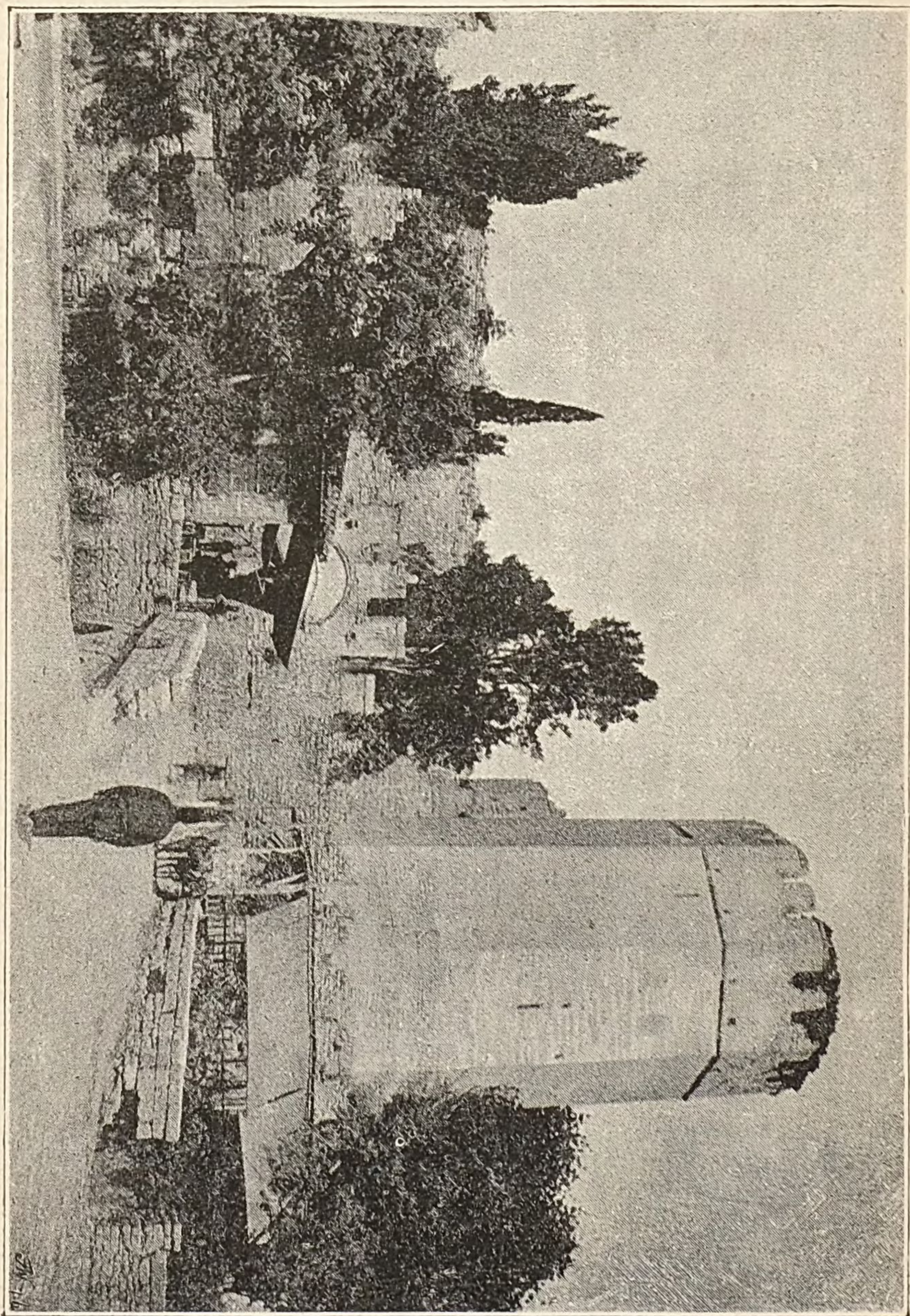
² VERANCHICH: i. m. II. köt. 75. l.

³ BETHLEN FARKAS: i. m. I. köt. 407. l.; EDER: Schæseus, tom. I. vol. I. pag. 35.; ENGEL: i. m. IV. köt. 76. l.; SZALAY: i. m. IV. köt. 218. l.

⁴ EDER: Simigianus, I. köt. 262, 263. ll.

⁵ ISTVÁNFFY: i. m. 168. l.; FESSLER: i. m. VI. k. 589. l.

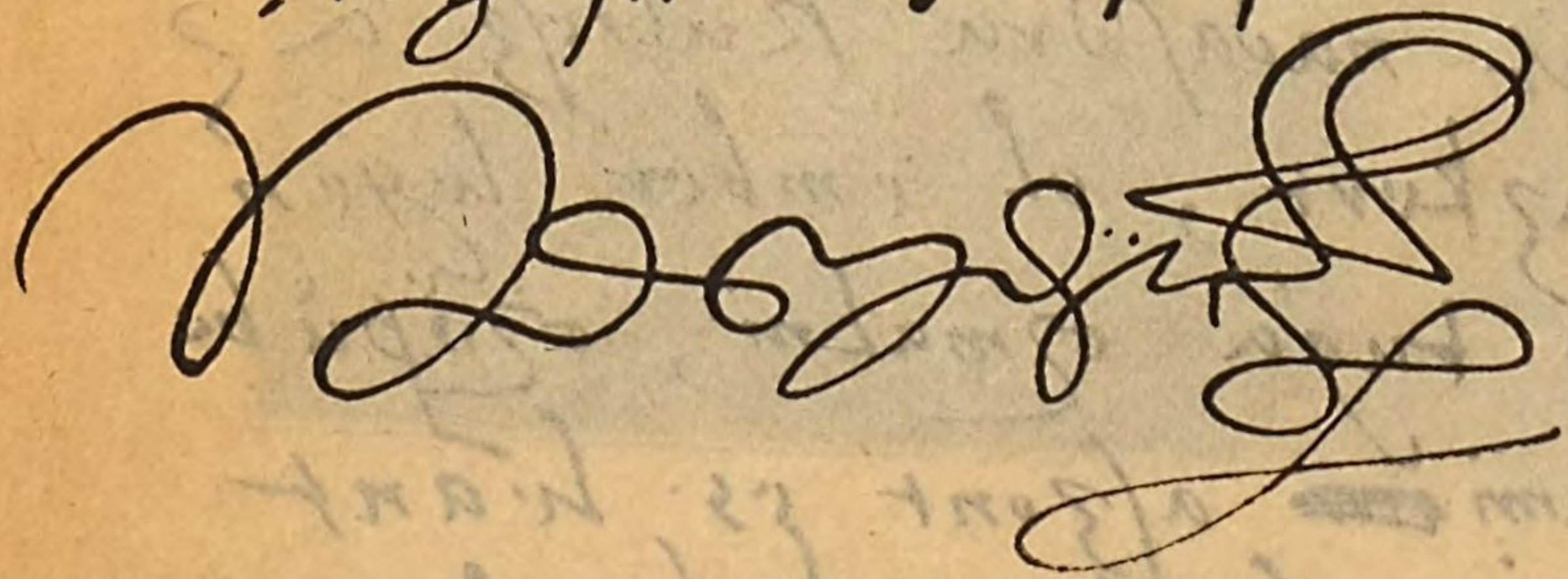
⁶ PRAY: Epist. Proc. II. köt. 115. l.

43. A JEDIKULA KONSTANTINÁPOLYBAN.

Szerelmes orsókam, én még azon napon
hogy kühalmonn el váltam te
nap világal becsbe intotam ve
de az nap kival & fölsegheuet
szembe nem intthatek, mert
ersék vramnal addig noitok az
sajzovat, hogy el est uelude
tennap reguel lek szembe
fölsegheuet, yhen is keduel &
kerlek küly Barazkot ha
meg eret, de ne menn kemmagad
se nadasdra, se egybű mig hozzá
nem megyek ki hamar les
okat túlém meg érted, ottan
közöl az maiorokba kü mek
az kit nadasdra küldesz a
barazkert, el ember legyen
ki be tudja szimalni, szöpu be
salami ~~am~~ aszont es. hant
Kellene küldened, ki lata

— volna tüként mint zimalod be effek
gümlözöt, mert ha meg tövöd
be nem, mutatom, Aztis. iol meg
lassak hog' eretlen le ne szagassak,
mert ha eretlen küldöd ide. Vg
sem mutatom be, iol meg mint
eag, Húgodalom, heghedus. Munka
fuvrad/sagnal, es. Vereteknelkül,
es. etelbe, es. talba magad
tartasa, & sz. ezeket el
ne feled ha iol meg a kar/sz
gógulni, Istén tarczon bekou
Dasz Beczbe ~~3~~ A
Augusti 15 99

Egüld el felelted az mit izent
Sala tüléd az duarbrónak
az törökökökL eula mioltitefrül

Effect of feeding on
rate of growth of
of "Köke" and "Köke"

and also
on the
of "Kamaka"

badításán; értesíti őket a franczia orátor üzenetéről, miszerint nehéz a tenger fenekén a drága követ megtalálni, a pasák nem reménylenek, mert a szultán haragja nagy, miután Maylád rabságából szökéssel akart menekülni.¹ Frater György leveléből az őszinteség teljesen hiányzott; most is üldöztén őt, mindent elkövetett, hogy rabságában senyvedjen el. Kiviláglik ez a Maylád Istvánnak Frater György-höz intézett levelére adott válaszból, ki testvérbátyja, Nádasdy Tamás tanácsára megkereste Frater Györgyöt könyörgő levéllel, hogy működék közre férje elbocsátásában. Ezen levelében felajánlja neki Fogaras várát is, ha annak meg kell lennie a szabadulás fejében,

*Zolgalo. Lianija
El hokta nadafoj
anna*

44. NÁDASDY ANNA ALÁÍRÁSA.

s a Fogaras várában levő török foglyok elbocsátását is ígéri, s kéri továbbá, hogy a királyné adjon neki ajánló levelet férje kiszabadítása érdekében. Ezen levélre Frater György Gyulafejevárról válaszol,² s megtagadja kérelmét; sem Fogaras várát nem óhajtja, úgy mond, mert hiszen van neki elég vára; s azt semmiképen sem akarja, hogy a királyné neki levelet adjon, lássa ő maga, mit műveljen, mit cselekedjék, őt magát is kiszabadítsa az Isten, talán az rajta is segít. De a ki leginkább szíven hordozá Maylád szabadulását, az Nádasdy Tamás volt. Azonban ő is csak rideg visszautasításra talált Frater Györgynél. Nádasdy folytonos unszolására Máté mester erdélyi protonotárius egyik levelében³ egyenesen kimondja, hogy Maylád ki nem szabadulását egyenesen azon barátai okozzák, a kik leginkább óhajtják rabságát megszüntetni, de nem lesz szabaddá, mert perfidiájától félnek. Máskülönben — írja — Frater György hajlandó

¹ ENGEL: i. m. iv. köt. 76. l.; PRAY: i. m. ii. köt. 117. l.

² Lásd Függelék 2. sz.

³ PRAY: i. m. ii. köt. 143. l.

Deus. d. Verum Regiam
 deus confervet per multos annos nos omibz
 regum me et mea perpetua servitia iterum quod
 dominos. laudem et Valen, Monne d. v. r. Regum
 salutem, qui commendant idem servitia d. v.
 Regum Confiam h. 1. octob 1549

Stor Sinyo Majlat
 Manu Regum

dolgozni mellette, ha hűségéről Nádasdy biztosítja, s bárki mit ígérjen is ügyében elkövetni, csak Frater György képes tenni, ki nem vadember, nem a sziklák emlőit szopta, az emberek között ő is ember, de a vadak között ő is vad. Megemlíti végre, hogy ha Fogaras várát addig lekötné, míg Frater György hűségének jeleit látná, megnyerhető volna a működésre, s mondja hogy az erdélyiek kiváltására nagy summa pénzt ígértek.

Nádasdy nem bízott a váradi püspök föltételes működésében sem, mindazonáltal még is kívánt reá folytonosan hatni, hol személyesen, hol mások által, s ez irányban az 1547-dik évi gyűlésen Báthory András országos főkapitánynyal értekezett a módozatokról Frater Györgyöt megnyerni sógora kiszabadítási ügyének. Báthory el is küldötte Frater Györgyhez Nagyváradra Chiatov nevű szolgáját, a ki hírül hozá neki a készséges jóakaratot. Ezen ígéretet levelei által ébren tartá benne, és személyesen is szorgalmazta, a miről levélben értesíti Nádasdyt.*

E közben Mayládne azon törekedett, hogy Izabella királynétól a kívánt ajánló levelet megkapja, mit ez végre neki meg is adott. Ezt azonban a királyné Frater György tudtán kívül cselekedte, s azt Ali csauz által küldte meg. Reménységét ezen levélbe helyezte Mayládne, s a portára el is küldte azt, de a főtenyező mindig csak Frater György maradt, kit megnyerniök semmiképen sem sikerült. Írja is ezt Nádasdynak Mayládne: «megfogyván benne minden reménységem, mert hogy ne állana az eleven emberen bosszút, ha még az holt emberen is bosszút áll, mint szegény Batthyáni Orbánon, a kit a királyné nagy tisztességgel eltemettetett Fehérvárott

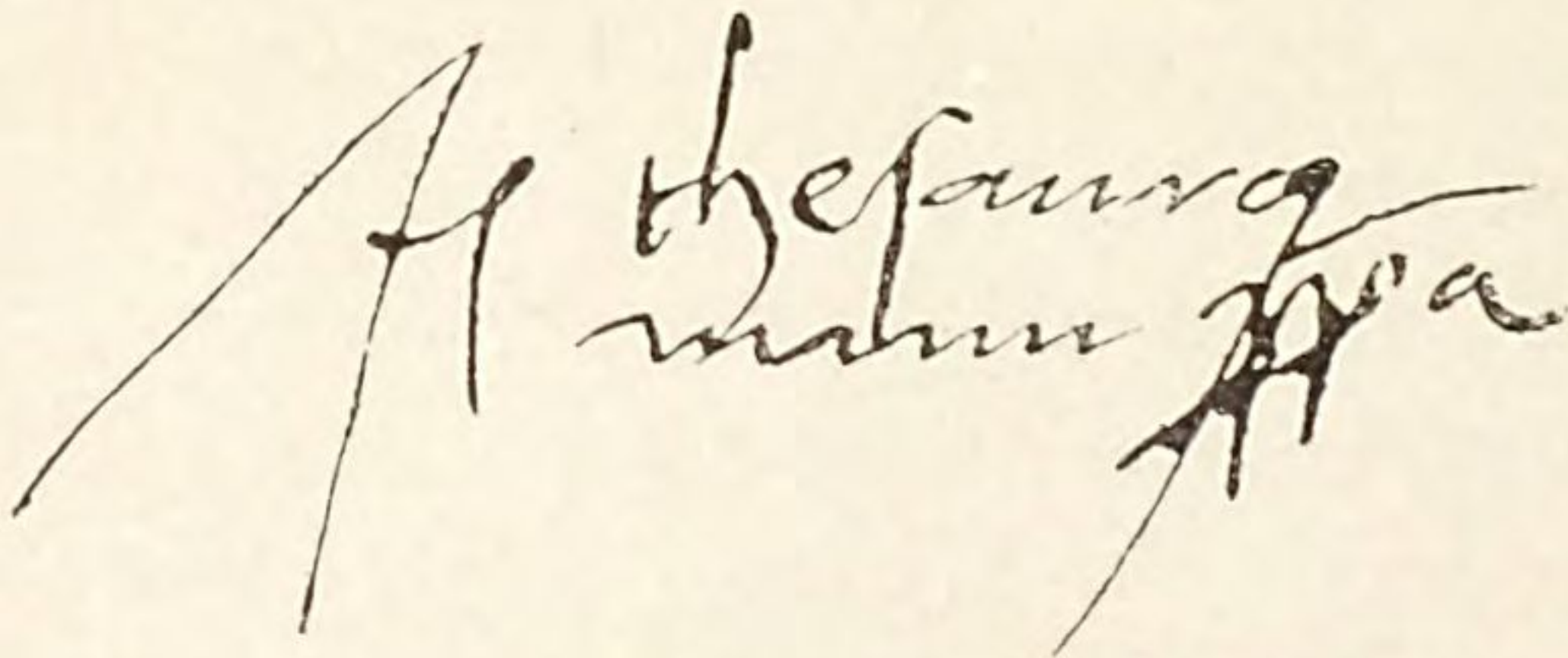

46. MARTINUZZI
PECSÉTJE.

* PRAY: i. m. II. köt. 160. l.

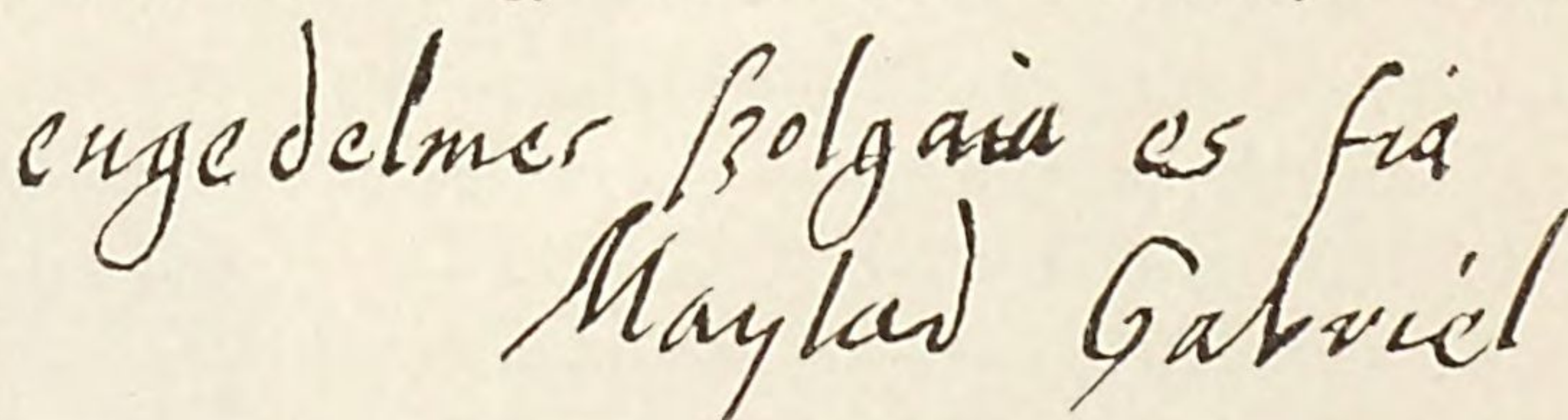
az monostorban, Frater György kiásatta, s az ganéjban temettette».¹

Meghiusult szökési kísérlete óta Maylád szigorúbb felügyelet alá helyeztetett a hét torony börtöneiben, s ezt

47. MARTINUZZI ALÁÍRÁSA.

leginkább azért tették, mert szabadulásának egyetlen föltételét, a mohamedánismus elfogadását, visszautasította.² Daczára ennek, rokonaival és barátaival levelezésben állott. Így ír Gábor fiának is, melyben reményét fejezi ki, hogy nemsokára isten kegyelme őt neki visszaadja.³ Ezen re-

48. MAYLÁD GÁBOR ALÁÍRÁSA.

ménységének volt is alapja. Feljogosítá őt erre kivált Mircse oláh vajdának készsége, melylyel kiszabadulását előbbre vinni ígérkezett. Értesíti is erről Mayládnét Bukarestből kelt levelében⁴ írván: hogy embereit beküldé a portára, s a pasák igyekeznek a szultán kegyelmét megnyerni Maylád számára; biztosították, hogy a mint a szultán visszaérkezik, haza küldi férjét. Ehhez járult még Malvezzi János, Ferdinánd konstantinápolyi internunciusának közreműködése is, ki felajánlá Nádasdynak a portán kész

¹ KÁROLYI ÁRPÁD és SZALAY JÓZSEF:
Nádasdy Tamás családi levelezése, 128. l.

² PAULUS JOVIUS: i. m. 524. l.

³ PRAY: i. m. II. köt. 171. l.

⁴ PRAY: u. o. 172. l.

szolgálatait, azon jó viszonynál fogva, mely őt Mayláddal összeköté.¹

Frater Györgynek Báthory András útján tett ígérete üres, félrevezetésre számított ígéret vala, ő nem mozdult, s midőn nyilatkozataiban segélyét ajánlotta, ezzel csak újabb hálót szőtt Maylád kiszabadulása ellen. Kendy Ferencz, egykori liga-társa, Nádasdyt felszólítja ez ügyben a találkozásra Frater Györggyel, s az összejövetelt Deé-

*Andreas de Bathory
mann pvia*

49. BÁTHORY ANDRÁS ALÁÍRÁSA.

zsen vagy Ujvárbán ajánlja megtartani.² Ezen terv nem a Kendy Ferenczé volt, hanem a váradi püspöké, mert erre négy nappal előbb maga Frater György levélileg felszólította Nádasdyt.³

Dőre hiúság, meddő kísérlet volt Maylád kiszabadításán dolgozni; Frater lerontotta az egyengetett utat, meg hiúsította Mircse havasalföldi vajda közreműködését, ellensúlyozta Malvezzi lépéseit. S most is, míg Nádasdyt találkozóra Erdélybe hívta a kiszabadítás ügyét megbeszélendők, azalatt elkövetett mindent, hogy rablánczait amaz tovább is csörgesse; azért hívta magához Nádasdyt is, hogy kivegye tőle miképen s ki által gondolja sógora megszabadítását eszközölni, hogy annál biztosabban meggronthassa terveit, a mint már két ízben majdnem biztos szabadulását megátolta. Frater György ezen ellenséges indulatát Nádasdy Egerben kelt levele által Ferdinánd királynak tudtára is adta.⁴ Még csak a franczia királyba, annak követébe, Iwybe, és Mircse havasalföldi vajdába vetette reménységét, minthogy Iwy csakugyan magával hozta Konstantinápolyba a szultánhoz intézett pártoló levelet, Mircse pedig ajánlatot tett Mayládért, ha rabságából elbocsátják, kezes-

¹ PRAY: u. o. 173. l.

² PRAY: i. m. II. köt. 182. l.

³ U. a. u. o. 183. l.

⁴ U. a. u. o. 185. l.

séget vállalni, s ez ügyben Szabó Pétert Mircséhez küldötte, hogy a kezeslevelet tőle megkapván, azt a portán benyujthassa.¹ A francia udvar közbenjárását Nádasdy Tamás folyton ébren tartá, s onnét kedvező ígéretet kapott. A közbenjárás valóban meg is történt, minthogy Maylád sógorát arról értesíti, hogy sikerülni fog kiszabadítása, s a Literáti János által hozzá intézett leveleket megkapta, s azokat a francia orátor helytartójának kezéhez juttatta, a ki, a mint elolvasá azokat, nagyon megörült, mondván, ha a francia király az ügyet magáévá tette, közbenjárását kétségtelenül érvényesíteni is fogja.² A konstantinápolyi pasa és Janus dragomán voltak a portán kiszabadításának főintézői, kik azon dolgoztak, hogy ideiglenesen a francia orátor helytartójának kezébe adassék, míg végképen megszabadulna, megrongált egészségét orvosi szerekkel kényelmesebben helyreállítandó.³

A rabság nyomorában elcsenevészett Maylád szervezete ekkor már hanyatlásnak indult. A küzdelem, mellyel betegségét le akarta győzni, a váltakozó remény és aggodalom szabadsága elérésében, kedélyét, lelkiületét folytonos hullámozásban tartották, s csak súlyosbíták szenvedéseit. Az idő kereke forgott, s Maylád István rablánczaitól nem szabadúlhatott. Nem szabadúlhatott, mert a boszú kielégítésének édes érzete gondoskodott róla, hogy börtöne zárva maradjon.

Nehéz beteggé vált, súlyos baj törte meg testét, olyanira, hogy már családját sem értesíthetné állapotáról; s csak Mikulich Miklós váradi jegyző írta meg Nádasdynak egészsége aggasztó hanyatlását.⁴ Tíz évi rabság, aggodalom, hányattatás, remény, csüggedés, rohamos pusztítással dúlták föl szervezetét, s november közepe felé szél-

¹ U. a. u. o. 208. l.

² Maylád 1549 apr. 26-iki levele.

³ U. a. u. o. 187. l.

⁴ U. a. u. o.

hűdés érte a szenvedőt.* Neje kapta az első hírt férje haláláról,** de Nádasdy már előbb megtudta Somlyai Báthory Andrástól, a ki február 26-ról Váradon kelt levelében értesíté, hogy az nap hozták Drinápolyból a franczia király orátorának káplányától, Ferencz paptól, a levelet, melyben tudatja vele, hogy Maylád István a karácsony előtt való héten 1550-ben elhalálozott.

A tragédia befejezést nyert.

Egy kis hant eltakarta szenvedélyeit, hiúságát, nagyravágyását. Míg Erdélynek egy eszmét teremtet, s azért vérezett, csörgeté tíz éven át rablánczait sötét börtönök búzhödt levegőjében: kiszenvedett teste nem vegyülhetett a haza porával. Idegen föld ismeretlen zugában alussza örök álmait.

*
* *

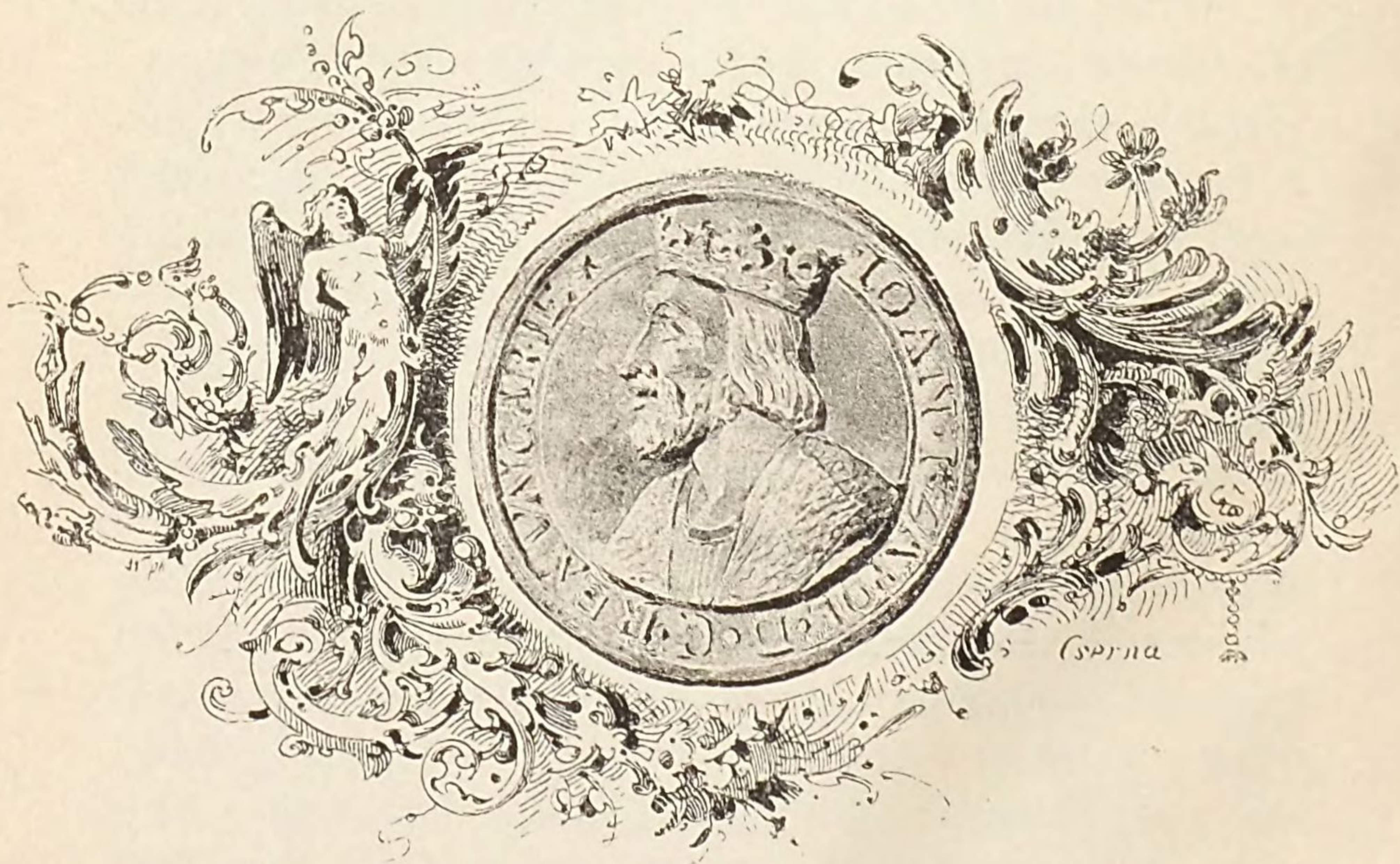
Maylád Istvánt kiolthatatlan nagyravágyása mindinkább előre hajtá végzetéhez; sem a tapasztalt gyakori csalódás, sem terveinek sikertelensége útjáról el nem tántoríthatták. A hányszor földre sujtá sorsa, megújult erővel Anteusként ismét fölemelkedett, hogy folytatva cselszövényeit, diadalra jusson, s bármi áron a helyzet urává legyen.

De ha tekintjük a tényezőket, melyek szereplésének rúgói valának, föltaláljuk benne mindazon tulajdonokat, melyek által hívatott vala korának egyik vezérférfiává lenni. Éles esze, vitéz bátorsága, katonai tehetsége, társadalmi állása, népszerűsége, családi összeköttetése eléggé indokolják, mint kiváló jelenségnek politikai szereplését. Azonban elveinek ingadozása, politikai kétszínűsége egyéni ambíciójának oly lökést adott, mely mostoha sorsának fatumává lőn, s a történelem sötét foltként ütötte homlokára a honárulás bélyegét. Míg ha a törvények keretén belül fejtí ki tetteit s az országos mozgalomnak reformtörekvéseit

* U. a. u. o. 251. l. *) jegyzet.

** KÁROLYI ÁRPÁD és SZALAY JÓZSEF: i. m. 149. l.

a haza megmentésére összpontosítja; s a török és német igából való szabadulás eszméjét, Erdély elválásának kérdését nem alacsonyítja le nagysága hiúságáig, nem sűti reá a személyes pártütés bélyegét, hosszasan szolgálhatta volna hazáját. Maylád István kortársai között a politikai történelmi szereplés minden föltételével bírt, korának legnagyobb embereit, politikai, katonai, egyházi, államférfiain látjuk mellette barátokul, ellene ellenségekül sorakozni. De Maylád István sem tapasztalatainál, sem a beállott helyzetnél fogva nem lehetett más, mint a minővé vált szerepkörének végszakában: ingatag politikai jellem, és pártütő. Arra növelte őt a korszellem, arra a saját és kortársainak kislelkű felfogása a közérdeknek, azzá az önzés óriássá növelése, a párttusák lelket jellemet előlő harcza.

50. JÁNOS KIRÁLY ÉRME.

NÁDASDY LEVELÉNEK SZÖVEGE.

Szerelmes orsikam, en még azon napon | hog^e kühalmonn el valam to^e(led)nap vilá-
 Szerelmes Orsikám, én még azon napon, hogy Kühalmon el válám tö^e(led)nap világ-
 gal beczbe iutotam vo^e(lt) | de az nap kiral' ű fölségheuel szembe nem iuthatek, |
 gal Bécsce jutottam vo^e(lt), de az nap király ű fölségével szembe nem juthaték,
 mert | őrsek vramnal addig nóitok az | vaczorat, hog^e el estueled^ek | tennap reguel
 mert Érsek urammal addig nyójtók az vacsorát, hogy elestveledék. Tegnap reggel
 lek szembe (eo) fölséghevel, ighen jó kedvel l^e(ata) | kërlek kül^eg Barazkot ha | megeret,
 lék szembe (ő) fölségével, igen jó kedvvel l^e(áta) Kërlek küldj baraczkot, ha megérett,
 de ne menn temmagad | se nadasdra, se egyebű mig hozzád | nem megek ki hamar
 de ne menj tenmagad se Nádasdra, se egyebű, míg hozzád nem megyek, ki hamar
 lesz (az) okat túlem meg erted, ottan közel az maïorokba kü meh... | az kit nadasdra
 lesz (az) okát túlem megérted. Ottan közel az majorokba kü me „ az kit Nádasdra
 küldesz az barazkert, ol ember legyen | ki b^e tu^ega czinalni, czöpűbe valami aszont
 küldesz az baraczkért, oly ember legyen, ki be tudja csinálni csöpűbe; valami asszonyt
 ęs leant | kell'ene küldened, ki lata | volna túled mint czinalod b^e effele | gümolczöt,
 és leányt kellene küldened, ki látta volna túled, mint csinálod be effele gyümölcsöt.
 mert ha meg töröd | b^e nem mutatom, Aztis iol meg | lassak hog^e eretlen le ne sza-
 Mert ha megtöröd.. be nem mutatom, Azt is jól meglássák, hogy éretlen le ne szag-
 gassak, | mert ha eretlen küldöd ide ug^e | sem mutatom b^e, ird meg mint | vag^e.
 gassák, mert ha éretlen küldöd ide, úgy sem mutatom be. Ird meg, mint vagy)
 Nyugodalom, heghedes. Munka | fáradsagnal, ęs Vereteknelkül, | ęs etelbe, ęs italba
 Nyugodalom, hegedés, munka fáradságnál és veréték nélkül és ételbe és italba
 magad | tartasa, etc. ezeket el | ne feled ha iol meg akarsz | gógulni. Isten tarczon
 magad-tartása, etc. ezeket el ne feledd, ha jól meg akarsz gyógyulni. Isten tartson
 bekeu(el) |
 békév(el)

Datum Beczbe 23 | Augusti 1544.

Datum Bécsbe 23. Augusti, 1544.

Th. Nadasdy m. p.

Egűld el feletted az mit ezent(em) | vala túled az udvarbironak | az törökökel vala
 Egyűld el feletted, az mit ezent(em) vala túled az udvarbirónak az törökökkel vala
 mieltetésrűl
 mieltetésrűl.

. . . evel adassek | az en szerelmes Orsikamnak.

[E] évél adassék az én szerelmes Orsikámnak.

TARTALOM.

Bevezetés 3. lap. I. Maylád István származása, ifjúsága és birtokviszonyai 5—8. lap. II. A pálya kezdetén. Maylád Ferdinánd udvarában. Az egri táborozás. A földvári csata. Maylád elfogatása. 6—17. lap. III. A történelmi szereplés előkészítése. Házassága Nádasdy Annával. Fogaras. Nádasdy és Maylád viszonya egymáshoz. Párt-cserék. A zákányi összejövetel. A kenesei gyűlés. A Kanisay birtokok. Küzdelmek Szlunyi báróval. Gritti emelkedése. Portai követségek. 17—38. lap. IV. Gritti Alajos nemesise. Czibak megöletése. János király magatartása. Maylád a mozgalom élén. Megyes ostroma. Gritti megöletése. Maylád kineveztetése erdélyi vajdává. 38—50. lap. V. A vajdaság első évei. Maylád és a szebeniek. Tunis bég. Fels Leonárd táborozása. Maylád viszonya Frater György-	höz. A nagyváradi béke. Baresh Péter moldvai vajda. 50—67. lap. VI. A pártütés. Fráter György a szultán nevében levelet gyárt Maylád ellen. Zápolya készülődése. Zápolya házassága. Az 1539-iki liga. Maylád és Balassa. A marosvásárhelyi országgyűlés. Maylád Fogarasban. 67—80 lap. VII. A lázadás fejleményei. János király halála. Fráter György működése Maylád megbuktatásán. János Zsigmond. Erdély separatiójának előjátéka. Szinan csausz Erdélyben. A berethalmi gyűlés. Verancsics. A nagysinki gyűlés. A tordai gyűlés. 80—100. lap. VIII. A végzet tragédiája. Péter vajda betörése. Fogaras ostroma. Maylád elfogatása. Konstantinápolyba hurczoltatása. Eredménytelen törekvések kiszabadításán. Halála. 100—114 lap. Nádasdy levelének szövege 115. lap.
--	--

KÉPEK.

ÖNÁLLÓ KÉPEK:

	<i>Lap</i>		<i>Lap</i>
Földvár és az alsó erőd Cserna Károly rajza	15	I. Ferdinánd magyar király egykorú rézmetszet	56
Szoliman szultán egykorú rézmetszetről, melynek eredetije az Orsz. Képtárban őriztetik	54	Déva vára, Cserna Károly rajza	66
		Nádasdy Tamás levele nejéhez. Bécs 1544 aug. 23.	108

A SZÖVEGBE NYOMOTT KÉPEK:

Czímlap Mercator földrajzából	3	Zápolya János aláírása	10
Maylád István és neje czimerei	3	Mária királyné aláírása	10
Lajos király érme	4	Ferdinánd király aláírása	11
Fogaras vára czímkép	5	Perényi Péter aláírása	12
Töredék Lajos király számadáskönyvéből	7	Pempflinger Márk aláírása	13
		Báthory István aláírása	14

	Lap		Lap
Segesvár: az octogon-torony ---	16	Gerendi Miklós aláírása ---	54
Oláh Miklós aláírása ---	17	Nagyszebeni városház ---	55
Nádasdy aláírása ---	20	Kendy Ferencz aláírása ---	74
Zalay János aláírása ---	21	Gerendy Márton aláírása ---	80
Pempflinger aláírása ---	22	Nádasdy Tamás aláírása ---	82
Nagyszeben: a három bástya ---	23	Balassa Menyhért aláírása ---	84
Kanizsai Orsolya aláírása ---	29	Branyicska, Martinuzzi lakhelye ---	86
Batthyány Ferencz aláírása ---	34	Az ispotály-templom Segesvártt ---	88
Sulyok György aláírása ---	35	Izabella királyné aláírása ---	89
Verbőczy István aláírása ---	37	Verancsics Antal ---	93
Laskó Jeromos aláírása ---	40	Nagy-Szeben: Haller-bástya ---	94
Batthyány Orbán aláírása ---	40	A jedikula Konstantinápolyban ---	108
Gritti Alajos aláírása ---	40	Nádasdy Anna aláírása ---	109
Gritti Alajos arczképe ---	41	Maylád utolsó levele ---	110
Medgyesi torony ---	46	Martinuzzi czimere ---	111
Részlet Gritti lakházából ---	47	Martinuzzi aláírása ---	112
Frater György aláírása ---	49	Maylád Gábor aláírása ---	112
Balassa Imre aláírása ---	51	Báthory András aláírása ---	113
Oláh Miklós arczképe ---	52	János király érme ---	115
Nagy-Szeben: a városház udvara ---	53		

MEGJEGYZÉSEK A KÉPEKRŐL.

ÖNÁLLÓ KÉPEK:

Földvárt és Déva várát Cserna Károly a helyszínén rajzolta le.

Szolimán szultán egykorú rézmetszet az orsz. képtárban. Egy nagy lap, melyet úgy látszik ily alakban árusítottak. Készítette Agostoni de Musi az úgynevezett Agostino Veneziano nagyhirű metsző a

XVI-ik század első feléből, kinek e munka utolsó művei közé tartozik.

I. Ferdinánd egykorú rézmetszet az orsz. képtárban. Rajz. Fontona, metsz. Dominicus Custos. Kiadta Jacobus Schenkus a Notzingen 1608.

Nádasdy levelét az eredeti után adjuk.

A SZÖVEGBE NYOMOTT KÉPEK:

A címlap Mercator. «Tabulæ Geographicae Belgii inferioris» című 1578-ban megjelent kiadásának címképe.

A két fejrajzot: Maylád és neje czimeit s Fogaras várát, a két záró képet Lajos és János királyok érmeit (a muzeumban levő eredetiekről) Cserna Károly rajzolta. Ugyan ő vette fel az összes e füzetben levő tájképeket is: Segesvár octogon-tornyát s az ispotály-templomot, melyben a szövegben említett országgyűlést tartották, a nagyszebeni három

bástyát, a városházát, a Haller-bástyát, mely ebben az időben készült, Branyicskát a Fráter György várát. A jedikulát konstantinápolyi fénykép után közöljük.

Gritti Alajos arczképét egykorú fametszet után adjuk, mely Bubics Zsigmond tulajdona.

Oláh Miklós arczképét Rugendas metszette, megjelent Péterffy Concilia-iban.

Verancsics Antalt a Martinus Rota által készített rézmetszet után adjuk, mely az orsz. képtár tulajdona.

AZ ALÁÍRÁSOK :

Országos levéltár. Perényi Péter Nyitra. 1540, szept. 8. (Patens alakban írt térítvény arról, hogy Ferdinándot királyának ismeri el.) Historiai osztály.

Pempflinger Márk Pozsony, 1532. jul. 9. Mayládhoz.

Báthory István nyugtatvány, Buda, 1528, márcz. 10. Zalay János. Páka, 1532 jul. 29. Nádasdy Tamáshoz. Pempflinger Márk, Pempflinger Istvánnak, 1536 febr. 14.

Sulyok György. Zygeth. 1532. aug. 26. Nádasdy Tamáshoz.

Gritti Lajos. Thorgovista, 1532. ápr. 16. Nádasdy Tamáshoz.

Batthyány Orbán. Athyna, 1532. jul. 15. Nádasdy Tamáshoz.

Balassa Imre Nádasdy Tamásnak. 1540, nov. 14.

Gherendy Miklós. Pozsony, 1538. maj. 10. Nádasdy Tamáshoz.

Kendi Ferencz. Medgyes, 1541. szept. 15. Nádasdy Tamáshoz.

Gherendy Márton. Gyulafehérvár, 1542. jul. 7. Nádasdy Tamáshoz.

Nádasdy Anna Husztban, 1542. decz. 26. Zalay és Nádasdyhoz.

Maylád István. Konstantinápoly, 1549. oct. 7. Oláh Miklóshoz.

Maylád Gábor Augusta. 1555. jul. 31. Nádasdy Annához. — (Mindezek orsz. lev. Nádasdy lev.)

M. N. Muzeum. Mária királyné. Linz, 1529. szept. 20.

János király. Segesvár, 1538. jul. 23.

Ferdinánd király és Oláh Miklós. Bécs, 1549. jan. 3.

Nádasdy Tamás. Buda, 1531. aug. 3.

Kanizsay Orsolya. Keresztur, 1568. szept. 21.

Werböczy István. Nyék, 1526. oct. 3. (Városi iratok, Selmeczbánya.)

Batthyány Ferencz, Németujvár. 1552. april. 8.

Laskó Jeromos. Linz, 1541. oct. 27.

Nádasdy Tamás. Nyitra. 1543. apr. 22. (Soós család levéltára.)

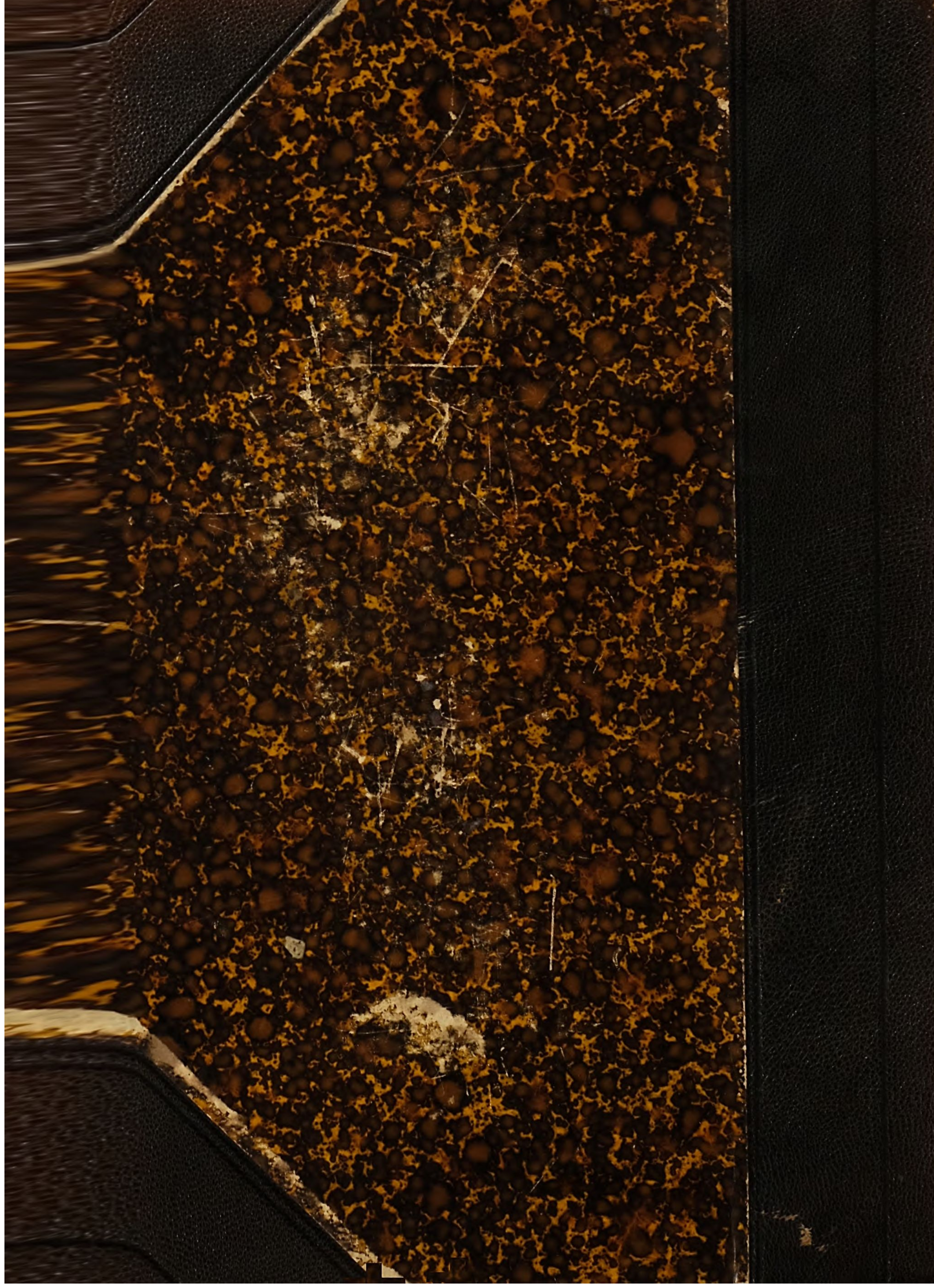
Balassa Menyhért. 1553. (Balassa család lvt.)

Izabella királyné, Fejérvár. 1542. aug. 4.

Báthory András. 1548. máj. 3. (Forgács cs. lvt.)

Maylád utolsó levelének utolsó sorai: Deus dominationem vestram reverendissimam (*deus*) conservet per multos annos nobis omnibus, cui me et mea perpetua servitia iterum commendo; dominos Ladislaum et Valentinum nomine dominationis vestrae reverendissimae salutavi, qui commendant eorum servitia d. v. r.-mae Constantinopoli, 7. Octobris, 1549.

servitor senex Maylat m. pr.

Majláth, Béla

Maylád István 1502 - 1550

Budapest 1889

Biogr.c. 401 x-1888/89,1/3

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11574690-5